Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

1834 - 1984

Frederik Barfods Skole
Det forenede Velgørenheds-Selskab
Stuen

FREDERIK BARFODS SKOLE
1834-1984

FREDERIK BARFODS SKOLE

1834 - 1984

KØBENHAVN 1984

FREDERIK BARFODS SKOLE 1834-1984
FESTSKRIFT

Udgivet i anledning af skolens 150 års
jubilæum

Redaktion:
Carl-Johan Bøgh - Jørgen Duus - Peter B. Valore

Papir: Swe-print 100 gram matgl.
Omslag: Gl. lærredspræget Invercote 280 gram

Bogen er sat med Times hos Combisats, Nykøbing F.
Reproduktion og tryk: B. Thorgils A/S, Kastrup

Indbinding: Dragør Bogbinderi

ISBN 87-981505-0-2

Oplag: 1.000

Skriftet er udarbejdet for midler stillet til rådighed
af Det Forenede Velgørenheds-Selskab

Redaktionen takker følgende institutioner for velvillig assistance
ved udarbejdelsen:

Det kongelige Bibliotek - Københavns Bymuseum
Frederiksborgmuseet - Landsarkivet for Sjælland - Københavns Stadsarkiv
Benny Thorgils

Indhold

	Side
Danmark i nød	6
Det Forenede Velgørenheds-Selskab	12
Frederik Barfod	17
Det Forenede Velgørenheds-Selskabs Drenge Skole	23
Koleraåret 1853	27
Aabenraa 29	45
Trier og Heering	57
Store legatstiftere	69
Trængselstider	72
Frederik Barfods Mindeskole	76
Frederik Barfods Skole	84
Philippavej 1	85
Kochsvej 36	92
Farvel til drengeskole	100

Danmark i nød

Billede fra Københavns Havn omkring år 1800, da den blomstrede på den vældige oversøiske handel — bl. a. gennem Asiatisk Compagnie. I disse år opførtes de mange store pakhuse, der den dag i dag kanter havnen.

Før skildringen af FREDERIK BARFODS SKOLE's oprindelse og udvikling påbegyndes, kunne det nok være rimeligt at kaste et blik på forholdene i Danmark i begyndelsen af 1800-tallet.

Allerede i 1784 var kronprins Frederik blevet indsat som regent for sin sindssyge far, Christian VII, og han blev så selv enevældig konge, da hans far døde i Rendsborg 1808 af skræk over at se spanske hjælpetroppers indmarch i byen.

I kronprinsens regeringstid var Danmark i stærk fremgang; de store landboreformer med stavnsbåndets ophævelse i 1788 forbedrede landbruget, og samtidig drev man en udstrakt handel i Østasien gennem Asiatisk Compagnie, hvorved der blev bragt megen rigdom til landet. Men denne lykkelige tid — kaldet den »florissante« eller glimrende periode — gik mod sin afslutning, da Napoleon begyndte sine ødelæggende krige, der bredte sig til hele Europa, og som først endte med franskmændenes nederlag i 1815 ved Waterloo, sydøst for Bruxelles.

Som bekendt kom det i disse år til krig mellem Danmark og England; først udkæmpedes slaget på Rheden 1801, men endnu alvorligere var Københavns bombardement i 1807, der medførte tabet af det meste af den danske krigsflåde. Ødelæggelserne i byen var meget betydelige, og mange år senere lå endnu hele gader i ruiner, og forud for dette havde man endda haft en omfattende ildebrand i 1795. Efter bombardementet stillede kronprinsen sig på Frankrigs side i krigen, hvilket fremkaldte en langvarig søkrig med englænderne, der opbragte i alt ca. 1400 danske skibe.

Året 1813 huskes særligt, idet Danmark erklæredes statsbankerot, og adskillige mistede alt det, de havde sparet op. Seddelpengene blev nedskrevet til 1/6 af pålydende værdi og skulle ombyttes med nye rigsbanksedler, endvidere skulle der betales en engangsskat på 6 pct. af en ejendoms værdi, og kunne man ikke betale, fik

København efter englændernes bombardement 1807. En stor del af byen lå i ruiner. Billedet er set fra Gråbrødre Torv ned mod den sønderbombede Frue Kirke, som p.gr.a. sit høje spir blev brugt som sigtemål af englænderne. I forgrunden til højre ses skamstøtten over Corfitz Ulfeldt. Billedet er malet af J. P. Møller, men da han ikke var mester i at male personer, fik han Eckersberg til at male dem.

staten en førsteprioritet i ejendommen. Hertil kom, at et verdensprisfald i 1818 bragte erhvervslivet i en katastrofesituation, hvor en mængde store, gamle handelshuse gik fallit; i årene op til 1820 krakkede årligt ca. 50 handelshuse. Der indtrådte desuden et voldsomt prisfald på korn, der var den vigtigste eksportvare; »Den store Landbrugskrise« var i fuld gang; kornprisen faldt til det halve af produktionsprisen, og talrige gårde gik til tvangsauktion. Ved freden i Kiel 1814 var Norge blevet skilt fra Danmark; Norge havde tidligere været den største aftager af dansk korn, men nu indførte man told på det. Hertil kom, at korneksporten til England blev standset ved den engelske kornlov af 1815.

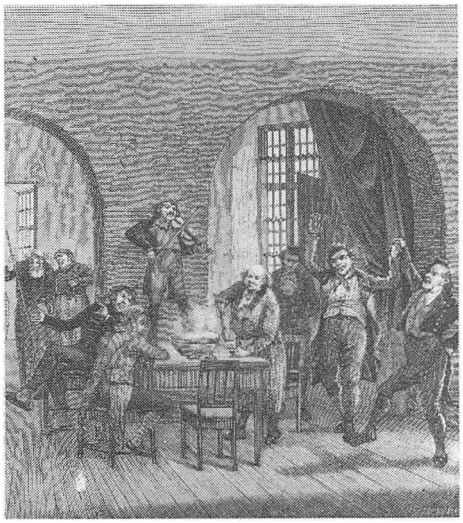

Fest i gældsfængslet.

I 1818 oprettede man Nationalbanken, der førte en meget stram pengepolitik, hvorved rigsbankdaleren efterhånden steg i værdi og diskontoen faldt, men det hensygnede erhvervsliv kom sig kun langsomt.

Mange forestiller sig måske alligevel Frederik VI's tid som de gode gamle dage, hvor Københavns byporte blev lukket om aftenen og nøglerne overbragt kongen, og hvor majestæten og den kongelige familie med følge om søndagen sejlede på kanalerne i Frederiksberg Have, men kongen havde meget andet at tage sig af. Der var. bl.a. det problem, at adskillige embedsmænd begik underslæb eller bedrog, således fandt en fuldmægtig ved klasselotteriet på at ryste sine egne og sine venners numre i lotteriet ud af ærmet og over blandt de udtrukne numre, hvilket indbragte den nette sum af 179.000 rigsbankdaler, før det blev opdaget. Hvis man ikke ligefrem svindlede, kunne man tigge penge af kongen, hvilket blandt mange andre landets udenrigsminister benyttede sig af.

Tusinder af familier var i disse år styrtet fra stor velstand til den dybeste armod, og drikkeri og gadeuorden tog til, men dette klarede vægterne, der ofte kunne optræde med stor brutalitet. Man kunne også komme i gældsfængselet, »slutteriet«. Enhver kunne miste sin frihed, endda for livstid, hvis han eller hun ikke kunne betale sin gæld, dog krævedes det, at kreditor betalte for debitors ophold pr. uge, og blev der ikke betalt i tide, blev den fængslede løsladt og kunne ikke igen arresteres for den samme gæld. De fleste indsatte var ubemidlede folk, men nogle endte der som hævnakt fra kreditors side. Antallet af gældsfanger i København var dog aldrig særlig stort, måske en 9-10 ad gangen, størst var det efter 1813. Mærkeligt nok var der et ret gemytligt liv i gældsfængslet, og der blev holdt lystige fester med dampende puncheboller og munter sang. Denne form for fængsel blev først afskaffet 1872.

Den tids skoleforhold var heller ikke tilfredsstillende. Helt tilbage under Christian VI var der i 1739 kommet en forordning om oprettelse af folkeskoler i byerne og på landet, men den var kun ufuld-

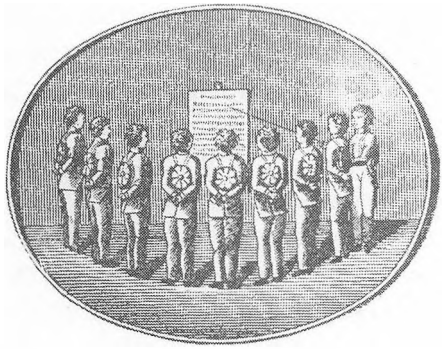

Undervisning efter den »lancasterske« metode.

komment gennemført. I de fleste byer var der elementarskoler og læse- og skriveskoler; når så børnene blev noget ældre, kunne de gennemgå latinskolens lavere klasser, men mange børn, især på landet, fik ingen egentlig skoleundervisning. I øvrigt var undervisningstimerne nærmest kaotiske; børnene læste ABC eller katekismus i munden på hinanden, og larmen forstærkedes af deres træsko.

I slutningen af 1700-tallet nedsattes »Den store Skolekommission« og i 1814 kom så folkeskoleloven, hvorved der blev indført almindelig undervisningspligt. Kort efter fremkom en ejendommelig undervisningsform, nemlig »den indbyrdes undervisning«. Ideen til den kom fra England, hvor den var blevet indført dels af kvækeren John Lancaster, dels af præsten Andrew Bell, der havde forsøgt sig med denne undervisningsform i Indien. Den blev her i Danmark først prøvet i 1819 og derefter indført ved kgl. resolution i 1822, men blev i det store og hele atter ophævet i slutningen af 1830'erne. Denne form for undervisning med sit noget militaristiske tilsnit tiltalte Frederik VI meget.

Billede af en dansk Lancaster-skole. Det var tanken, at én lærer skulle kunne undervise en klasse på op til 120 elever.

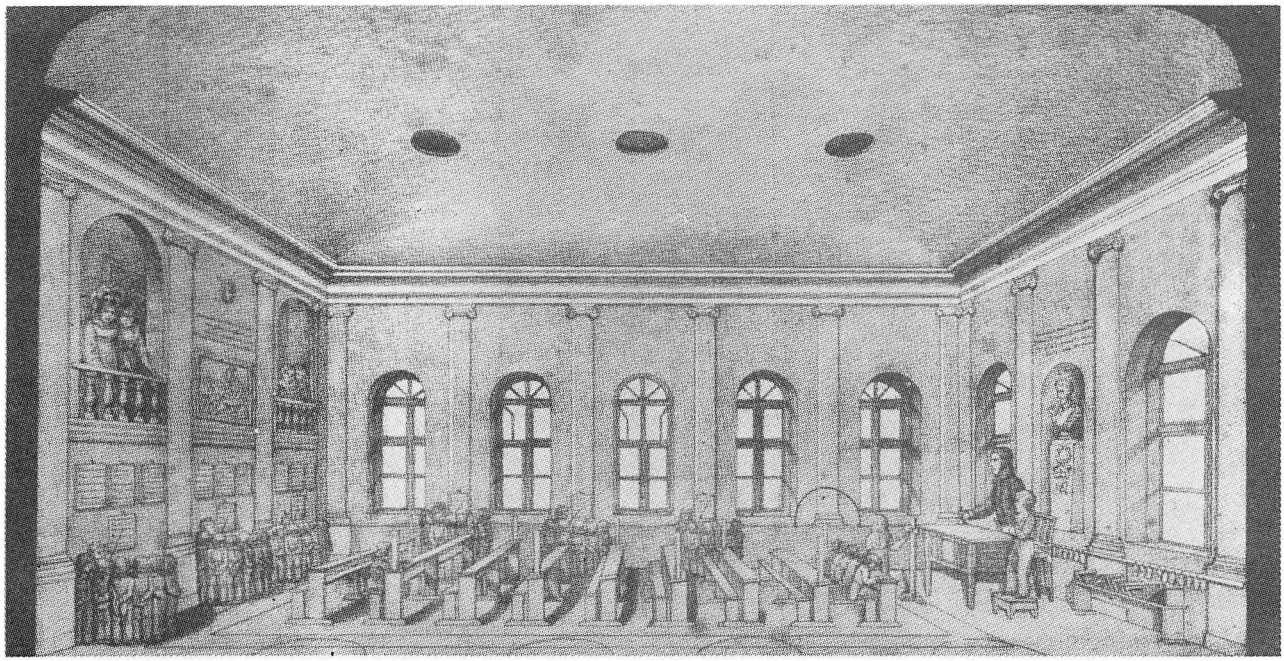

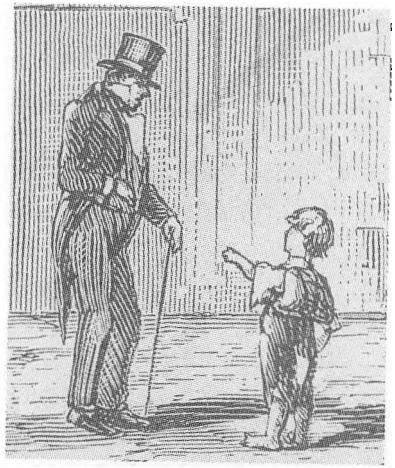

Tiggeri var ganske vist forbudt i 1834, da Frederik Barfods Skole blev stiftet; men ovenstående scene — tegnet af Klæstrup — var et almindeligt syn. Var det børn, der tiggede, skete der henvendelse til forældrene, som naturligvis bedyrede, at de intet kendte til det. I gentagelsestilfælde kunne børnene komme på Ladegårdens tvangsskole.

Fremgangsmåden ved den indbyrdes undervisning var den, at lærestoffet var opført på store tavler, »tabeller«. Læreren udtog så de ældste og dygtigste elever til at være overordnede »monitører«, og for at markere deres værdighed blev de forsynet med et bliktegn, dernæst udpegedes »bihjælpere«. Eleverne blev nu inddelt i hold, henholdsvis »læseskolen«, »skriveskolen«, »regneskolen« og »geografiskolen« under hver sin monitør, hvorefter holdene tog opstilling foran hver sin tabel, hvorpå monitørerne med brug af pegepind gennemgik indholdet og noterede elevernes præstationer i en protokol; med mellemrum blæste så læreren i en fløjte, hvorefter holdene byttede plads. Denne form for undervisning omfattede ikke religion, der vedblev at være det centrale fag, ligesom kirken havde tilsynet med skolen.

Der oprettedes også betalingsskoler både for drenge og piger; undertiden var det velstående mænd, der ved pengegaver gjorde dette muligt. I København var der i 1799 blevet oprettet fattig- og friskoler med fri skolegang for børn, hvis forældre ikke kunne betale for undervisningen, selv om skolepengene ikke altid var så store.

Frederik d. 6. sejler med kone og døtre på kanalerne i Frederiksberg Have — folk hilser underdanigt. Tegning af Knud Gamborg.

Danmark var — som man vil forstå af det foregående — i de første tiår af det 19. århundrede et land med ødelagt handel og landbrug, med en stærkt reduceret industri — således var den vigtigste, klædevareindustrien, blevet halveret — og med et vaklende pengevæsen, og elendigheden var stor. Man havde i 1803 fået et reglement om tvungen fattigforsørgelse og fattigforstandere, »stodderkonger«, der skulle tage sig af nøden; samtidig var tiggeri blevet forbudt, og tiggerne skulle indfanges og føres tilbage til deres hjemstavn. I 1822 indrettede man Københavns Ladegård til arbejdsanstalt for fattige og husvilde, men det hele hjalp ikke meget. For at lindre nøden foretoges der private indsamlinger, og man oprettede stiftelser, dannede foreninger o.a. for at hjælpe så meget man kunne. Det er på denne baggrund, man skal se det initiativ, der vil blive omtalt i det følgende.

Uden for København lå en forladt ladegård — d.v.s. en avlsgård, der hørte ind under en hovedgård (»herregård«). Her indrettedes 1822 bolig og arbejdsplads for fattige, der ikke kunne forsørge sig selv, og fra 1833 blev den tillige tvangsarbejdsanstalt for tiggere, drankere og folk, som var under opsyn af politiet. Et af de arbejder, der var pålagt ladegårdslemmerne, var at holde Københavns gader rene. Tidligt om morgenen drog de af sted fra Ladegården, der lå ved den nuværende Åboulevarden (Ladegårdsåen), ind mod byen — udstyret med koste og skovle. Mændene var klædt i aflagte soldateruniformer og kaldtes »den 41. bataljon« — der var 40 bataljoner i hæren. Opsynsmanden kaldtes »generalen«.

I det følgende ses forskellige uddrag fra D.F.V.S.'s årsberetning (1834).

En gammel Enke, hvis eneste Søn, der understøttede hende, er død, og som nu staaer forladt og uden Huuslye. Tilstaaet 4 Rbd., til Huusleie.

En gammel Enke, hvis eneste Søn, der understøttede hende, er død, og som nu staaer forladt og uden Huuslye. Tilstaaet 4 Rigsdaler til Huusleie.

En bedaget, brav Officierenke, om hvem vi tidligere have berettet, at hun i 40 Aar har ernæret sig ved at holde Skole. Nu forbyder stor Svagelighed og høi Alderdom hende at virke. Tilstaaet 7 Rbd.

En bedaget, brav Officierenke, om hvem vi tidligere have berettet, at hun i 40 Aar har ernæret sig ved at holde Skole. Nu forbyder stor Svagelighed og høj Alderdom hende at virke. Tilstaaet 7 Rigsdaler.

En syg Enke med Datter, der trolig stræber for Moderen, men ei formaaer at erhverve, hvad barnlig Kjærlighed gjerne vilde yde. Tilstaaet 8 ℔ Brød ugentlig.

En syg Enke med Datter, der trolig stræber for Moderen, men ei formaaer at erhverve, hvad barnlig Kjærlighed gjerne ville yde. Tilstaet 8 Pund Brød ugentlig.

Det Forenede Velgørenheds-Selskab

Vi er fremme ved den 4. maj 1832. På denne dag mødtes i København, cand.phil. (senere universitetspedel) F. W. Meyer, premierlieutnant Christian Frederik August v. Tuxen og cand.teol. (senere prof., dr.teol.) Christen Hermansen for at danne en forening »til værdige Trængendes Understøttelse«. Man vedtog, at man ville virke i stilhed og gennem repræsentanter søge at udbrede interesse for sagen og hverve medlemmer. Som foreningens motto fandt man frem til 1841 følgende rørende vers i årsberetningerne:

»Din bedste Løn, naar Armods tunge Møie
Du lindred' huldt ved venlig Hjælp og Trøst
Var Glædestaarer i den Armes Øie
Og glad Bevidsthed i dit eget Bryst.«

Foreningens videre udvikling ses af et prospekt, man udsendte i slutningen af august 1832, hvori det bl.a. hedder:

»Medfølelse for den Trængende og den Erkjendelse, at Armods tunge Byrde hviler uforskyldt paa Manges Skuldre... dette fremkaldte hos flere Venner det Ønske at danne en Forening, der skulle bidrage sit til at lette værdige Trængende deres tunge Byrde...

Dette Ønske kronedes med Velsignelse. Skjøndt man skyede Offentlighed og kun i Stilhed virkede for Øjemedet, udvidedes dog Deltagernes Kreds bestandigt, og i Løbet af neppe 3 Maaneder, fra 4de Mai til 1ste August d.A., havde 150 tiltraadt Foreningen.

Dette Held, der saa langt overgik al Forventning, gav det bedste Haab for Fremtiden, og i dette glade Haab... traadte Foreningen frem af sin Løndom, idet den d. 1ste

En syg, forladt og trængende gammel Afrikaner, som her er uden Familie og Understøttelse. Tilstaaet 5 Rbd., fri Læge og Medicin.

En syg, forladt og trængende gammel Afrikaner, som her er uden Familie og Understøttelse. Tilstaaet 5 Rigsdaler, fri Læge og Medicin.

En gammel, agtværdig Mand, der engang var vant til en bedre Sphære, men nu kummerligen lever af Informationer. Halvnøgen var han paa et Loftskammer udsat for Vinterens Kulde. Tilstaaet en fuldstændig Klædedragt og 5 Rbdlr. i rede Penge.

En gammel, agtværdig Mand, der engang var vant til en bedre Sphære, men nu kummerligen lever af Informationer. Halvnøgen var han paa et Loftskammer udsat for Vinterens Kulde. Tilstaaet en fuldstændig Klædedragt og 5 Rigsdaler i rede Penge.

En 89aarig Enke, ene, uden Hjælp i Verden. Engang vant til Lykke, staaer hun nu nær sin Grav, trængende og sorgfuld. Tilstaaet Huusleiehjælp 8 Mk. maanedlig.

En 89aarig Enke, ene, uden Hjælp i Verden. Engang vant til Lykke, staar hun nu nær sin Grav, trængende og sorgfuld. Tilstaaet Huusleiehjælp 8 Mark maanedlig.

August 1832, for end mere at begrunde sin Existents og udbrede sin Virksomhed, constituerede sig under Navnet: Det Forenede Velgjørenheds-Selskab«.

Om navngivningen oplyses senere: »Dette Navn valgtes med Hensyn til de mange Damer, der havde tiltraadt Foreningen«. Indtægterne blev fordelt på »Hovedfondet, Extrafondet og Reservefondet«. Videre hedder det i prospektet:

»Vi havde forment at stifte mest Nytte og lettest at forebygge Misbrug ved at virke saa umiddelbart som muligt til at afhjælpe Trangen og have derfor anset Uddeling af Levnetsmidler og de nødvendigste Klædningsstykker for Hovedgjenstanden for vor Virksomhed. Imidlertid indskrænke vi os ei hertil, naar vi paa anden Maade kunne række en værdig Trængende en hjælpsom Haand... Vi have allerede den Glæde at see 6 trængende Familier optagne til Understøttelse under Hovedfondet og under Extrafondet 3 trængende Fruentimmer tildelte Lærred til Linned«.

De første egentlige love for Selskabet blev vedtaget den 14. maj 1838; her hed det bl.a. at Selskabets understøttelser skulle være bestemt for de trængende »der ifølge deres Opdragelse, Dannelse og forrige bedre Kaar kunde antages at føle mest ved deres nuværende Forfatning«.

Selskabet fik hurtigt tilslutning: I 1833 havde det 1450 medlemmer, i 1834 kom man op på 1924, men snart begyndte tilbagegangen; i 1845 var medlemstallet 1098, i 1870 ca. 700 og i 1880 kun 446. Skønt bidragene således aftog, tilgik der Selskabet flere betydelige legater, hvorom senere.

Foruden de nævnte former for hjælp ydede man brændselshjælp samt hjælp til selvhjælp, den såkaldte »outdoor relief«, idet man gav trængende arbejde med spinding, strikning og vævning, og Selskabet anskaffede råmaterialer og rokke, hvorefter de færdige pro-

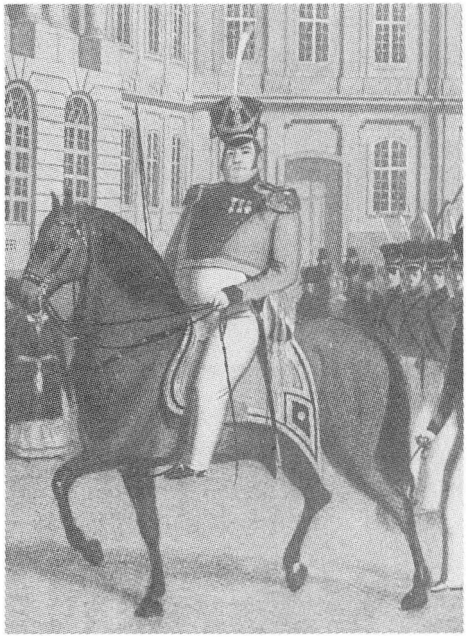

Major Garbrecht til hest på Amalienborg Plads. Johan Gerhard Frederik Garbrecht var uddannet som officer og steg i graderne til oberstløjtnant; han ernærede sig endvidere som grosserer. Han var kendt som en stor patriot og en jovial selskabsmand og han virkede i flere velgørende selskaber, bl.a. i D.F.V.S.

dukter solgtes. Denne virksomhed ophørte dog i 1848. Efter forslag af daværende premierløjtnant, grosserer Garbrecht, ydede man endvidere, indtil 1843, gratis lægehjælp og fri medicin. Alle disse ydelser i naturalier afløstes med tiden helt af pengehjælp, f.eks. huslejehjælp, ligesom man gav rentefri lån.

Som eksempler på hjælpens form kan man f.eks. i årsberetningen for 1845 finde, at Selskabet havde ladet spinde 736 pund hør- og blårgarn og 213 pund uldgarn og ladet strikke 615 par strømper og sokker og 8 nattrøjer. I samme årsberetning oplyses om brændselsunderstøttelsen, at den havde udgjort 25 favne bøgebrænde »frit tilkjørt, sauget og hugget«. Om brødunderstøttelsen oplyses f.eks. i årsberetningen for 1849, at man havde uddelt 29.182 pund rugbrød til en samlet pris af 590 rigsdaler og 11 skilling.

I begyndelsen af 1833 havde den foretagsomme grosserer Garbrecht foreslået, at man skulle skaffe fri skoleundervisning for børn, hvis forældre blev understøttet af Selskabet, og det lykkedes derefter at skaffe fripladser i flere af Københavns private skoler.

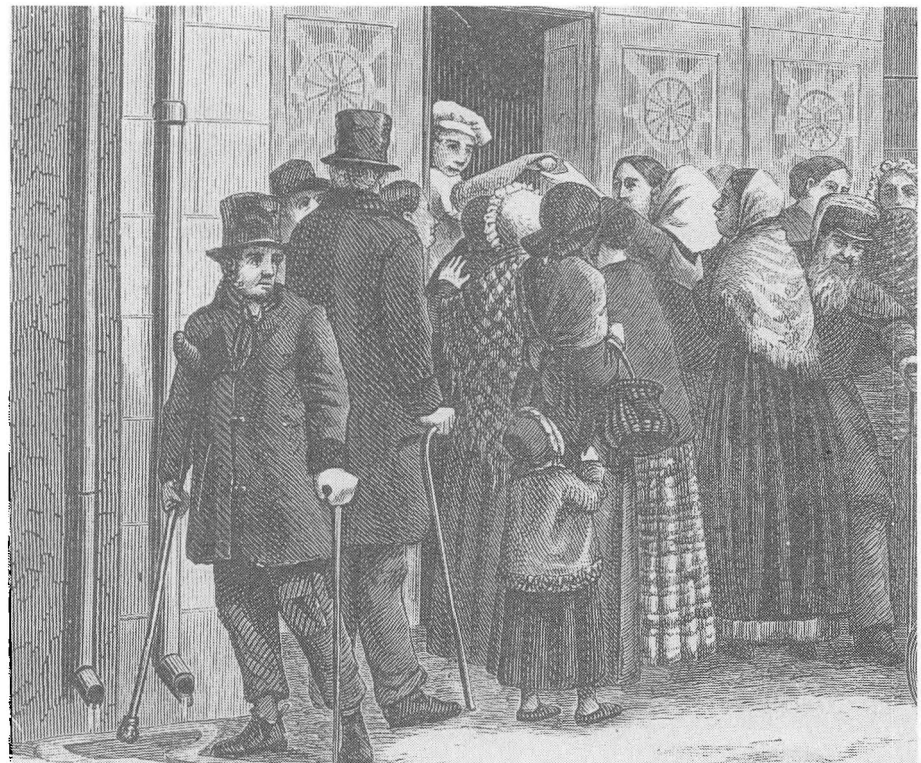

Billedet her er fra Ill. Tidende 1870 og viser en bagermesters uddeling af brød til fattige. Billedteksten lyder: »Det er en god og smuk skik, når flere af byens bagere har den sædvane på en bestemt dag i ugen at uddele det gamle brød, som ikke er blevet solgt.«

Flyttedag var det to gange om året: 3. tirsdag i april og 3. tirsdag i oktober. Ved underskrivelse af lejekontrakter aftaltes fraflytning til en af disse dage. I fattige kvarterer var flytningen simpel: Man sprættede madrasser og dyner op og rystede halmen, som de havde været fyldt med, ud på gaden. Så rullede man betrækkene sammen, tog børnene ved hånden og vandrede af sted med hele møblementet på ryggen. Ill. Tidende, hvorfra dette billede er hentet, skriver: »Man kan ikke tænke sig noget uhyggeligere end flyttedagen, på hvilken hele byen så at sige danner en stor samlet skraldebøtte, og papirstumper, gammel sengehalm, klude, støv og snavs og husvilde insekter flyve og springe om kap i vild dans på gader og stræder.«

Marie Sophie Frederikke (1767-1852) Fr. d. VIs dronning og protektrice for Det forenede Velgørenheds-Selskab. I det stillestående København i kriseårene efter krige og statsbankerot blev kongeparret det populære symbol på småborgerlig familiehygge og landsfaderlig enevælde, når de med døtrene spadserede i Frb. Have eller sejlede på kanalerne. Selskabet talte på det tidspunkt 1100 medlemmer, og bestyrelsen var den 16. august 1833 i audiens hos Dronningen og opnåede her de kongeliges tilsagn om støtte.

Arveprins Frederik Ferdinand (1792-1863) og Arveprinsesse Caroline (1793-1881), Fr. d. VI og dr. Maries datter. Henholdsvis patron og patronesse for D.F.V.S. Trods parrets svære finansielle vanskeligheder støttede prinsessen frem til sin død Selskabet med et årligt bidrag. Under koleraepidemien opnåede parret særlig københavnernes popularitet, da det forblev i Det Bernstorffske Palæ i Bredgade og dagligt færdedes jævnt omkring i den pestbefængte by. Prinsessen var kendt for sit sværmeri for ting »fra papas tid«, og det er ikke noget tilfælde, at skolens fødselsdag falder sammen med Fr. VIs, eller at Selskabet udsendte sin meddelelse om skolens stiftelse på prinsessens fødselsdag den 28. oktober.

Frederik Barfod

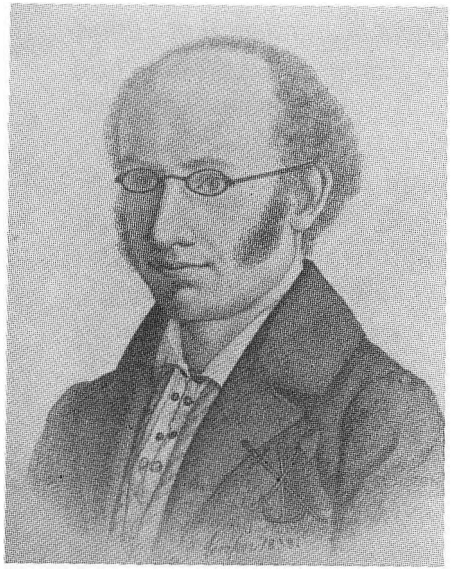

Frederik Barfod tegnet ca. på det tidspunkt, da skolen oprettedes — for en gang skyld uden kalot.

Her var det så, at Frederik Barfod kom ind i billedet.

Povl Frederik Barfod var født den 7. april 1811; han døde den 15. juni 1896 og ligger begravet på Frederiksberg Kirkegård. Desværre tillader pladsforholdene ikke her at komme ind på hans liv og virke, det skal blot lige nævnes, at han blev kendt som forfatter og politiker. Interesserede læsere henvises til Richard Petersen: Frederik Barfod. Et Levnedsløb. København 1897, eller til P. Lauritsen: Danske Mænd. Hæfte 6. Frederik Barfod. Kbh. 1909. Frederik Barfods egne memoirer »Et Livs Erindringer« er udgivet af dr. phil. Albert Fabritius, Kbh. 1938.

Frederik Barfod var i 1832 vendt tilbage til København efter et ophold i provinsen og hørte nu om Velgjørenheds-Selskabet, som han straks meldte sig ind i. Han blev en af dets repræsentanter og hvervede hurtigt mange medlemmer, ligesom han besøgte de trængende. Under arbejdet hermed fik han grundigt kendskab til nøden og elendigheden i København og så mange forsømte børn. I »Et Livs Erindringer« beretter han derefter som følger (idet det bemærkes, at de mange sære stavemåder ikke skyldes, at Barfod havde vanskeligheder med stavningen, men at han havde sin egen retskrivning):

»Så traf jeg engang i sommeren 1833 en anden «repræsentant«, Nils Holger Callesen... Han var bleven student sammen med mig, men vi havde aldeles intet haft med hinanden at gøre, før vi bægge vare blevne repræsentanter. Nu traf vi hinanden, hvor Filosofgangen stødte til Vesterport. Vi kom i snak sammen og gik fræm og tilbage i Filosofgangen. Hvem der først slog på at få oprettet en skole for vore fattige børn, har jeg ingen anelse om, men vi forlode ikke hinanden, før vi vare blevne enige om at arbejde på en sådan skoles oprettelse: drengene skulde have en

Efterslægtsselskabets gård (Østergade 54). Nedrevet 1918 for at gøre plads til stormagasinet Illum.

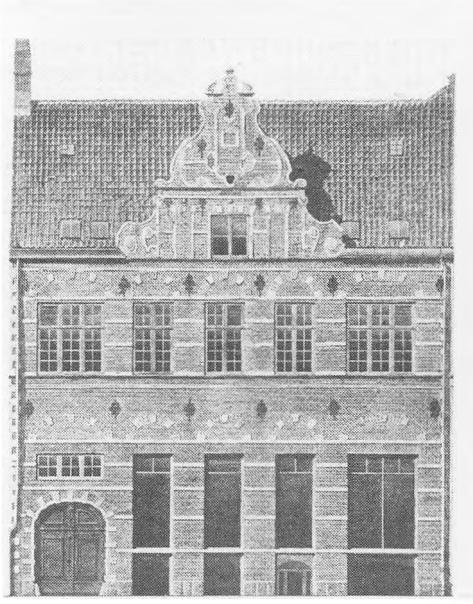

god undervisning af ulønnede lærere, og vi vilde selv være to af disse. Det var en kæk plan, som den kun kunde fattes af ungdommelige idealister, for ikke at sige fusentaster.

Nu gjaldt det om at få sælskabets bestyrelse til at gå ind på planen; thi den måtte jo lægge penge til, da skolen vilde koste adskilligt. Vi lærere skulde jo vel undervise frit, men der skulde en lejlighed til, hvori der kunde undervises, og børnene skulde have alt frit, både selve undervisningen, bøger, papir, tavler osv., osv. — Inden underhandlingen kunde tage fat, var imidlertid Callesen kaldet til skolelærer i Sigerslevvester... Det var altså mig alene, der måtte underhandle med bestyrelsen. Jeg fik et par møder med den tilvejebragt... Man havde mange betænkeligheder, og især fremhævede man med god grund, — at vi vare villige til at undervise gratis, men hvor længe vilde vi kunde det? Og, når vi trådte fra, lidt før eller senere, hvem skulde da afløse os? Imod dette satte jeg dristig den påstand, at planen var så smuk, at enhver måtte tiltræde den; og, kunde vor tid fatte og gennemføre så smuk en tanke, frygtede jeg ikke for fremtiden; jeg var rolig for, at den kommende slægt ikke vilde stå tilbage for vor; tiderne gik jo dog ikke tilbage, men fremad. Mærkeligt nok fik jeg flertallet af bestyrelsen til at gå med mig, i det mindste så vidt, at den lovede at sammenkalde et repræsentantmøde.

Så kom da dette repræsentantmøde, det var, så vidt jeg mindes, mandagen d. 28de oktb. 1833, og det blev uden tvivl holdt i Efterslægtssælskabets store sal, som var lånt os. Her mødte foruden den samlede bestyrelse over hundrede repræsentanter, som sælskabet dengang talte, af alle samfundsklasser, alle trosbekendelser, unge og gamle. Jeg måtte føre ordet for skolen, så godt som ene, og jeg havde ordet gentagne gange. Derimod talte adskillige imod planen... Efter en meget lang og varm kamp satte jeg min krig igennem! — jeg begriber det ikke! men Gud

vilde det nu således! — Ikke alene blev skolens oprettelse vedtagen med stor stemmeflerhed, men jeg fik endog sat igennem, at den skulde indvies førstkommende 28. jan., Frederik VI's årsdag. Glad var jeg over min sejr, men at jeg gav Gud æren, tvivler jeg på...

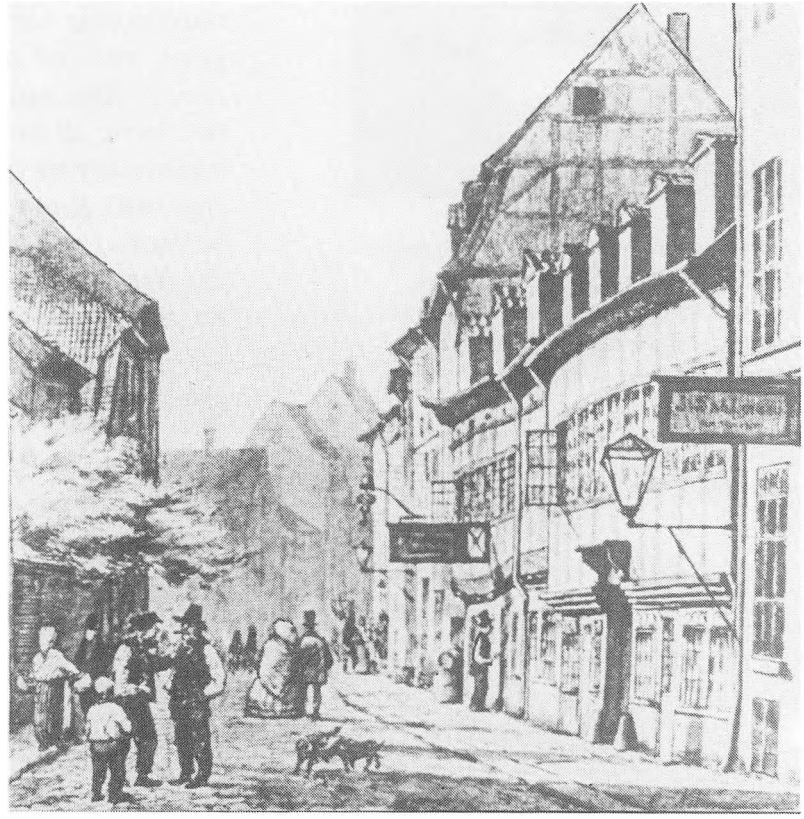

Gammel Mønt tegnet i året 1834. Skolen havde til huse i en af bygningerne bagest i billedet. Et par af husene i højre gadeside eksisterer endnu. Tegningen er i ringe stand; men da den stammer netop fra skolens stiftelsesår, har den interesse, fordi den viser, hvad skolens første elever daglig færdedes i.

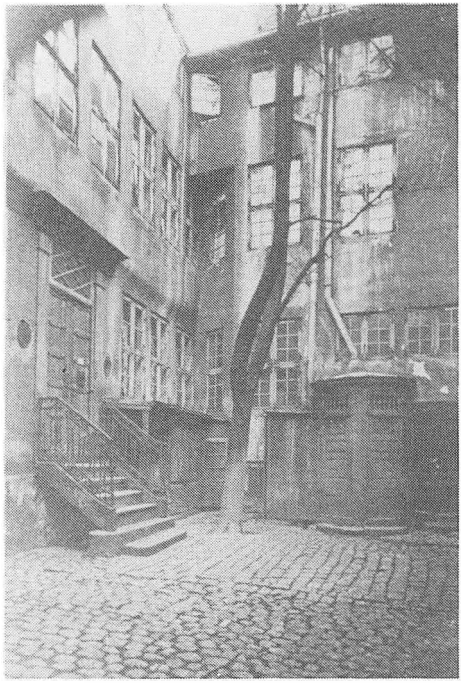

I denne ejendom på hjørnet af Gammel Mønt og St. Regnegade blev skolen startet. Klasseværelset har nok været i sidehuset (højre del af billedet), og børnene må formodes at have leget på gårdspladsen.

Så kom d. 28de jan. 1834. I et lille lokale (på hjørnet af Gl. Mønt og Regnegade) indviedes den ny skole i al sin tarvelighed. Tuxen og jeg holdt festtalerne, men så ubetydelige vare de, at jeg ikke mindes det mindste af dem. Før og efter talerne blev der sunget et par sange — af hvem? af mig? — Selve skolen kunde dog først åbnes d. 4de marts. Den talte straks 12 drenge, men lidt efter var tallet vakset til en snes. Jeg blev af mine medlærere valgt til »inspiserende lærer«, og dette valg gentoges hvær måned i de følgende år. Ellers var mit fag fædrelandshistorien og — så vidt jeg mindes — geografi. Men jeg var en meget dårlig lærer: havde intet greb på at undervise, tog vel børnene i almindelighed med kærlighed, men kunde også blive unødvendig hæftig... Det eneste, hvorved jeg gjorde lidt gavn, var ved at holde lærerkredsen samlet, ved at føre protokollen nøjagtig, sørge for, at alt var i orden, hvad der hørte til undervisningsapparater, og være mellemled mellem lærere og bestyrelsen... Men — hønsene fløj op og fløj ned! Kun i en tre, fire år var jeg lærer (altid »inspiserende«) ved skolen... For at blive i det billede, som jeg før har brugt, og som falder mig så naturligt: jeg var kun en gøg, der lagde mit æg og lod andre fugle udruge det. Og, lovet være Gud! der var altid, og er endnu, kærlige fugle, anderledes trofaste end gøgemoderen!«

I øvrigt fortæller Barfod, at han søndag formiddag jævnligt havde de flinkeste drenge til chokolade hos sig, viste dem billeder og fortalte dem historier. Om sommeren tog han en tur til Dyrehaven med de drenge, »på hvis flid og opførsel der intet havde været at anke«. I denne forbindelse skal anføres nogle bemærkninger i et brev til Barfod fra 1836, hvor hans gode bekendt, fru Dorph, skrev: »Det er rart med de fem Drenge, der Lørdag Aften kommer til Dem. Har De saa noget at give dem at spise? Vil De sende mig Deres Adresse, da vil jeg, om De tillader, en Gang igen sende nogle Rugtvebakker til Dem og Deres kære Drenge«.

For at bekendtgøre skolens oprettelse udsendte Velgørenheds-Selskabet den 28. oktober 1833 en meddelelse med følgende ordlyd:

»Kun med faae Kræfter begyndtes vort Selskab, men det var stedse Skik fra Arildsold, at hvor dansk Høimodighed anraabtes, skete det aldrig forgjeves. Ei heller svigtede Haabet os! Høie og Lave, Mand og Qvinde, have rakt os Haanden, Alle, ogsaa vor eiegode Dronning, Landets og den Fattiges Moder. Med kongelig Naade har Hun tilsmilet os, og værdiget os at kalde sig vor Beskytterinde. Det er derfor paa den Dag, der gav et trofast Land den bedste Moder, paa den Dag, der atter blev os velsignet som vor Patronesses, Hendes kongelige Høihed Prindsesse Carolines Fødselsdag, det er paa den for alle Danske kjære 28de October, at vi grundlægge disse vore nye Stiftelser. Ynglinge, drevne af Begeistring ogsaa for den Fattiges Oplysning, have paataget sig frit at besørge alle Underviisningstimerne med den Forpligtelse, naar nogen Lærer fratræder, at skaffe hans Plads atter besat. Vi oprette derfor tvende Skoler, en for 20 Drenge og en for 20 Piger, Børn af saadanne Forældre, hvem Ulykken vel kunde ramme, men ei formaaede at bortdrage fra Pligt og Dyd, af saadanne, der selv i de trangeste Kaar vide at elske deres Børn og at opdrage dem. Ved Danneborgeres Bistand og hædrende Tillid sørge vi nu for, saavidt vore Kræfter tillade det, paa mangt et Sted at standse Hungerens Taare, at opklæde den Nøgne, at beskjeftige den, der mangler Arbeide, at give den Syge Lægehjælp og Pleie; vi vidste nu ingen bedre Maade, paa hvilken vi kunde hædre den elskte Dag, og nedbedende Himlens Velsignelse over de høie, huldsalige Tvende, indflette vi derfor vore Ønsker for disse vore Stiftelser, idet vi tillige opfordre hver den, der føler varmt for Fædreland, Kongehuus og Oplysning, og hvem ei heller dette vort Værk er fremmed, til, ved et om end nok saa lidet Bidrag, at række os paany en hjælpsom Haand for at fremme dette Foretagende«.

Pigeskolen blev dog aldrig oprettet. Der blev til dette formål indsamlet et beløb på 500 rigsbankdaler, og Barfod skænkede 200 rigsbankdaler, som var indkommet ved salget af hans »Poetisk Læsebog«, men det var ikke tilstrækkeligt, og man vedtog i stedet »at betale for værdige Trængendes Døttre i et eller andet af Stadens Pigeinstituter«. Denne ordning varede til 1912 og i de gl. årsberetninger figurerer navne som »Frk. Louws Pigeinstitut«, »Jomfru Windings Institut«, »Frk. Dodts Pigeskole« samt Christianshavns Døttreskole, som man også senere havde særlig forbindelse med, idet elever derfra medvirkede som skuespillerinder ved skolens dilettantforestillinger i 1950'erne. I den forbindelse var så Døttreskolens ældste elever inviteret med som publikum og deltagere i det efterfølgende bal.

Endnu et billede fra den første skolegård. Ejendommen blev nedrevet i 1906.

I det følgende ses forskellige uddrag fra D.F.V.S.'s årsberetning (1834).

Det Forenede Velgørenheds-Selskabs Drenge Skole

300. 180. En højst ulykkelig, agtværdig og dannet Familiefader med Kone og 5 Børn. Engang vant til lykkeligere Dage bærer han med sjelden Kraft sin Kummer, der ei er foranlediget ved egen Brøde. Tilstaaet 12 ℔ Brød ugentlig, 10 Rbd. Sedler og desuden fri Skolegang for hans to vakre Sønner.

En højst ulykkelig, agtværdig og dannet Familiefader med Kone og 5 Børn. Engang vant til lykkeligere Dage bærer han med sjelden Kraft sin Kummer, der ei er foranlediget ved egen Brøde. Tilstaaet 12 Pund Brød ugentlig, 10 Rigsdaler-Sedler og desuden fri Skolegang for hans 2 vakre Sønner

215. 153. En Haandværker, hos hvem den meest trykkende Armod er synlig; at ernære Kone og 7 Børn overstiger langt hans Kræfter. To af hans Sønner nyde nu fri Skolegang, og for at sætte ham i Stand til at begynde en gavnlig Virksomhed er ham tilstaaet 10 Rbd., ligesom og Skal sørges for om muligt at skaffe ham Arbeid i hans Fag.

En Haandværker, hos hvem den mest trykkende Armod er synlig; at ernære Kone og 7 Børn overstiger langt hans Kræfter. To af hans Sønner nyde nu fri Skolegang, og for at sætte ham i Stand til at begynde en gavnlig Virksomhed er ham tilstaaet 10 Rigsdaler, ligesom og skal sørges for om muligt at skaffe ham Arbeid i hans Fag.

Så var da »Det Forenede Velgjørenheds-Selskabs Drenge Skole« oprettet, og på en repræsentantforsamling i juni 1836 takkede premierløjtnant v. Tuxen de frivillige lærere for deres arbejde og tilføjede:

> *»Jeg tror tillige at burde bringe den Mand i Erindring, der egentlig maa anses som Skolens Stifter, nemlig Hr. Stud. Frederik Barfod. Thi ikke alene udgik Planen til Skolens Oprettelse oprindelig fra ham, men hans fortsatte utrættelige Bestræbelser for Skolen have ogsaa erhvervet ham stor Fortjeneste af samme og givet ham det retmæssige Krav paa Selskabets Erkjendtlighed og Tak«.*

Frederik Barfod tiltrådte som skolens leder, kaldet »inspicerende lærer«, den 13. august 1834 og fratrådte den 21. december 1837; derefter lagde hans forfattervirksomhed og hans deltagelse i politik beslag på al hans tid. I tidligere skildringer af skolens historie har det været hævdet, at han derefter alt i alt glemte skolen, og at den glemte ham, og der kan derfor være grund til at imødegå denne opfattelse. For at dokumentere den stadige forbindelse mellem parterne bringes her en opremsning af kontakterne gennem årene. Som anført ovenfor skænkede Barfod allerede i 1835 før sin fratræden skolen de 200 rigsbankdaler der var indkommet ved salget af hans bog »Poetisk Læsebog for Børn og barnlige Sjæle«. Den bar på titelbladet påskriften: »Sælges til Fordel for det forenede Velgjørenheds-Selskabs Skole«, og i 1866, hvor Barfod blev formand for det udvalg, der skulle tilrettelægge en basar til fordel for Selskabet og skolen, udsendte han digtsamlingen »Kalle, en gave i sang til Det Forenede Velgørenhedssælskabs basar«; den indeholder digte, som forskellige forfattere havde stillet til rådighed. Til sit sølvbryllup samme år modtog han en gave fra skolens lærere og elever, og han

Til skolens 50-års stiftelsesdag tegnede og trykkede xylograf F. Hendriksen et mindeblad med et portræt af Frederik Barfod omgivet af Velgørenhedsselskabets og Chr. VIII's faner — samt to scenerier fra skolens virke. Mindebladet blev i mange år brugt som hædersgave til flittige elever.

vedblev at stå som bidragydende medlem af Selskabet, ligesom han i begyndelsen af 1870'erne holdt to foredrag i den daværende elevforening. På sin 70-års dag i 1881 modtog Barfod en gave fra skolen; han var inviteret til skolens 50-års jubilæum 1884 og havde skrevet sang til lejligheden, og man havde ladet fremstille et mindeblad med hans portræt til dagen ; dette blev givet som belønning til de flinkeste elever. I 1887 var Barfod hovedtaler ved indvielsen af den ny skolebygning Aabenraa 29, og i 1891 stillede en deputation bestående af bestyrelse, lærere og elever i Lyngby for at lykønske Barfod med hans guldbryllup. De var alle trasket de »syv fjærdingvej« fra København. Endelig i 1894 sendte man Barfod en hilsen på skolens 60-års dag. De lige anførte begivenheder vil atter kort blive nævnt i den kronologiske sammenhæng.

Den 4. marts 1834 begyndte så undervisningen i D.F.V.S.D.S. eller blot D.F.V.S.S., hvilket eleverne senere på 1800-tallet udlagde som »De fyrretyve Venners Solde Selskab«. Den anførte åbningsdato er sikkert den rigtige, skønt andre — men sene — kilder angiver den 3. februar 1834. Som omtalt var Frederik Barfod skolens leder. I skolen var der kun én klasse, med 12 elever, der undervistes af 8 lærere og fagene i disse år var religion, dansk, skrivning, regning, geografi, historie, naturhistorie, tysk, geometrisk- og frihåndtegning samt sang.

Til at føre tilsyn med elevernes færden mellem timerne og med skolens materiel var der ansat en »tilsynsmand«, senere kaldet inspektør. Han fik fri bolig, lys og brændsel samt en årlig løn på 50 rigsbankdaler, men han skulle ikke have noget at gøre med undervisningen. En gammel mand, man først ansatte i stillingen, kunne imidlertid ikke hævde nogen som helst form for autoritet. Den daglige pædagogiske ledelse blev besørget af den »inspicerende lærer« (senere kaldet forstander), der valgtes af lærerforsamlingen og også var ulønnet. Til at føre tilsyn med undervisningen havde Selskabet

udpeget en undervisningskomité på 5 medlemmer, der foruden bestyrelsen talte så prominente navne som stiftprovst Clausen, hofprædikant Münster, grosserer I. Holm og grosserer, borgerdeputeret A. Nielsen.

Elever blev optaget ved hvert skoleårs begyndelse i en alder af 8-10 år og blev gående i skolen til konfirmationen. Da der således var stor forskel på elevernes alder og modenhed, delte man dem i hold, hvilket medførte spild af tid og forøget arbejde for lærerne. Allerede 1836 fremsatte disse forslag om oprettelse af endnu en klasse, men Selskabet havde kun få penge, dog lykkedes det samme år at skaffe et ekstra lokale. Elevtallet voksede til ca. 30, og i 1841 var det oppe på ca. 40, fordelt på 16 i første klasse og 24 i anden klasse, og dette tal holdt sig i en årrække. Ved optagelsen forlangtes — noget senere — at drengene skulle kunne læse »indenad«, skrive »sammenskrift« og regne de 4 ubenævnte regningsarter med hele tal.

Stillingen som inspektør kom i fastere rammer, da en af skolens lærere påtog sig den, nemlig cand.teol. O. C. T. Flagstad. Det hedder i årsberetningen for 1840:

> *»Man troer at have gjort et vigtigt Skridt i Skolens sande Interesse, idet man overdrog denne Post til Hr. Cand. theol. Flagstad, der som en videnskabelig dannet Mand med Routine i Undervisningsvæsenet særdeles egnede sig dertil, og til hvem man derfor med Tryghed kunde anfortro det bestandige Tilsyn med Skolen«.*

Den årlige løn forhøjedes samtidig til 100 rigsbankdaler.

Barfods afløser som »inspicerende lærer« var *Peter Carl Vilhelm Edvard Mangor* (1837-1844), senere etatsråd og justitssekretær. Han havde været lærer på skolen siden 1834, og det siges om ham, at han styrede skolen med kraftig hånd. Hans efterfølger var cand.teol. *Niels Johan Wagtmann* (1844-1846), der senere blev provst og sognepræst til Besser på Samsø. Han havde ligeledes været lærer ved skolen siden 1836. Wagtmann gav i 1845 skolen en pengegave på 103 rigsbankdaler, som blev anvendt til udbygning af

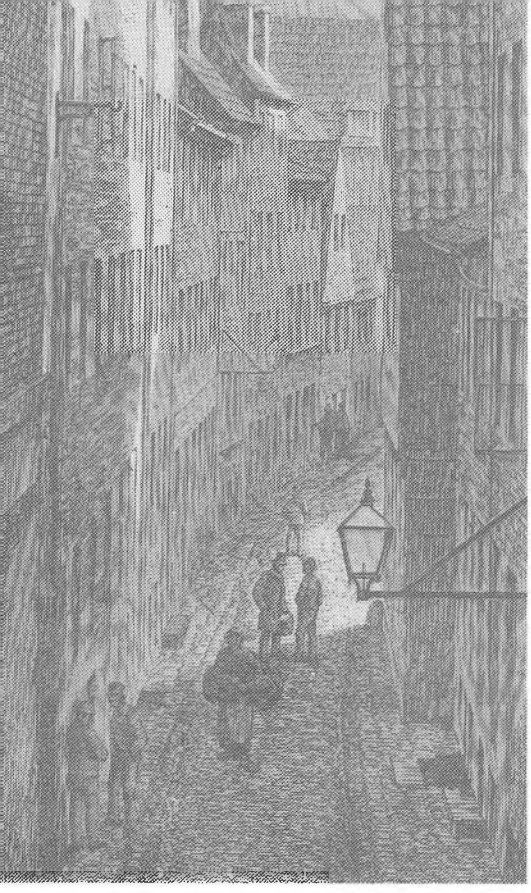

Som et eksempel på hvor overbefolket København var, kan nævnes professor Wilkens indberetning i 1854:
»... mon det skulle være af lyst til selskabelighed, at flere familier havde pakket sig sammen i et værelse adskilt ved kridtstreger, som de måtte banke børnene til ikke at overtræde?«
Peder Madsens Gang, der lå lige bag skolen i Østergade, er afbildet her og viser, hvor tæt bebyggelsen var. Den smalle gyde stank; der var kun ét lokum til 50 mennesker.
Gyden blev saneret bort i 1873. Tegning i Ill. Tidende.

et bibliotek. Man havde tidligere modtaget ret betydelige boggaver og indkøbte nu flere bøger samt et bogskab. I årsberetningen for 1846 står at læse:

> *»...saaledes er et længe næret Ønske bleven opfyldt ved at see Skolen i Besiddelse af et godt lille Bibliothek paa circa 400 Bind, bestaaende af historiske og geographiske Værker, Børnebøger, Digterværker af Holberg, Oehlenschläger, Grundtvig, Heiberg o.fl., Reisebeskrivelser og naturhistoriske Skrifter. Bøgerne udlaanes kun til de flittigere Elever 3-4 Gange ugentlig. Bibliotheket har Bestyrelsen ladet assurere for 400 Rigsbankdaler«.*

Hvad der blev af de mange bøger fra dengang og adskillige senere tilkomne kan ikke rigtig besvares, men hele bogbestanden sivede væk gennem årene; fra gammel tid er kun bevaret nogle umage bind af Nordisk Conversations-Lexicon.

Som »inspicerende lærer« efter Wagtmann fulgte cand.teol. *Andreas Thaning* (1846-1848) tidligere lærer ved Sø-Etatens Drengeskole og senere sognepræst til Lyderslev og Frøslev; han havde siddet i Selskabets første bestyrelse. I 1847 pressede lærerne på for at få oprettet en tredje klasse, men Selskabet havde ikke midler til det.

Thaning efterfulgtes af den senere stiftprovst v. Frue Kirke, cand.teol. *Peter Conrad Rothe* (1848), der kun var »inspicerende lærer« i to måneder, da han afløstes af *Niels Wulff* (1848-1853), der senere blev inspektør ved »Borgerdydsskolen«.

Koleraåret 1853

Så kom koleraåret 1853. Kolera var her i landet en ny sygdom; den var først erkendt i Indien, deraf betegnelsen »asiatisk kolera«. Den kunne medføre døden i løbet af få timer eller få dage, men en del af de angrebne blev dog raske igen. I juni 1853 kom sygdommen til København og rasede først i de fattige dele af byen som i Nyboder og kvarteret omkring Adelgade og Borgergade, hvor de hygiejniske og sanitære forhold var elendige, men snart bredte epidemien sig til de fornemmere kvarterer omkring Bredgade. Man kendte ikke årsagen til sygdommen, og kolerapatienter blev indlagt på hospitalerne mellem andre syge, hvilket medvirkede til yderligere at sprede smitten. Efter nogen tid blev et par tusinde mennesker evakueret fra mere end 100 ejendomme og indkvarteret på Vester Fælled. Epidemien gav anledning til oprettelse af »Lægeforeningens Boliger« og senere Kommunehospitalet. Dødeligheden var 61 pr. 1000 indbyggere mod normalt knap 30 i de omkringliggende år og alene i København krævede epidemien 4737 dødsofre blandt byens 130.000 indbyggere.

Under koleraepidemien blev det nødvendigt at lukke Velgørenhedens Drengeskole, der havde uheldige lokaleforhold og manglede lærerkræfter, og sygdommen havde ramt både lærere og elever. Alt tydede på, at skolen ikke ville kunne åbne mere. Men lukningen varede kun nogle måneder, da trådte en af skolens lærere til og tilbød at bringe skolen på fode igen og overtage posten som »inspicerende lærer«; denne mand var cand.teol. *Hans Egede Søeborg* (1853-1861). Det lykkedes ham at genåbne skolen i nye lokaler Østergade 34. Søeborg er blevet betegnet som skolens anden stifter, og ved hans begravelse i 1876 mindedes hans efterfølger Villiam Jacobsen hans indsats med disse ord:

> *»At Skolen endnu er til, det er hans Livs Bedrift... og saameget er vist, at i hint sørgelige Aar, da Skrækken lammede denne store Stads Indbyggere, da mangfoldige flygtede*

Ved nedrivningen af hjørneejendommen Gl. Mønt-St. Regnegade (hvor skolen først havde til huse) stødte man på denne vandledning af træ. Man kan forestille sig, at vandet blev inficeret, når trærørene lækkede, — og en smittekilde kunne hurtigt brede sig over hele byen — som i koleraåret 1853.

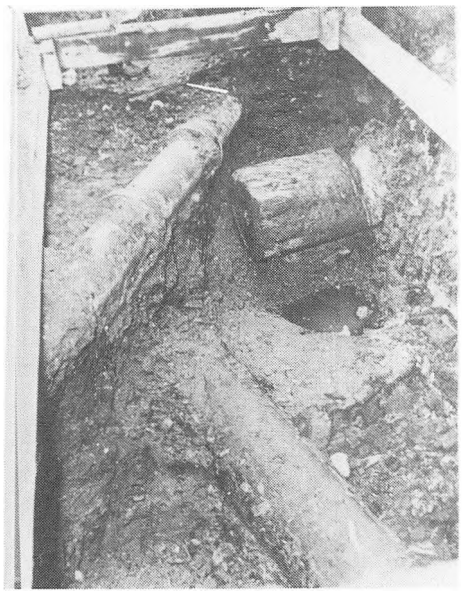

for Pesten, som rasede, da stod ogsaa vor Skole for Fald. Dens Ophævelse var alt besluttet... (da trådte Søeborg til)... han forsøgte, om der endnu var Livskraft i den Tanke: ved frivillige Lærerkræfter at skaffe Smaafolks Børn fri Undervisning i samme Omfang som i Byens højere Borgerskoler. Det lykkedes ham paany at aabne Skolen i en ny Lejlighed og med et tilstrækkeligt antal Lærere. Det lykkedes ham siden i Forening med disse at omdanne og udvide Skolen og i det hele give den det faste Grundlag, hvorpaa den endnu hviler«.

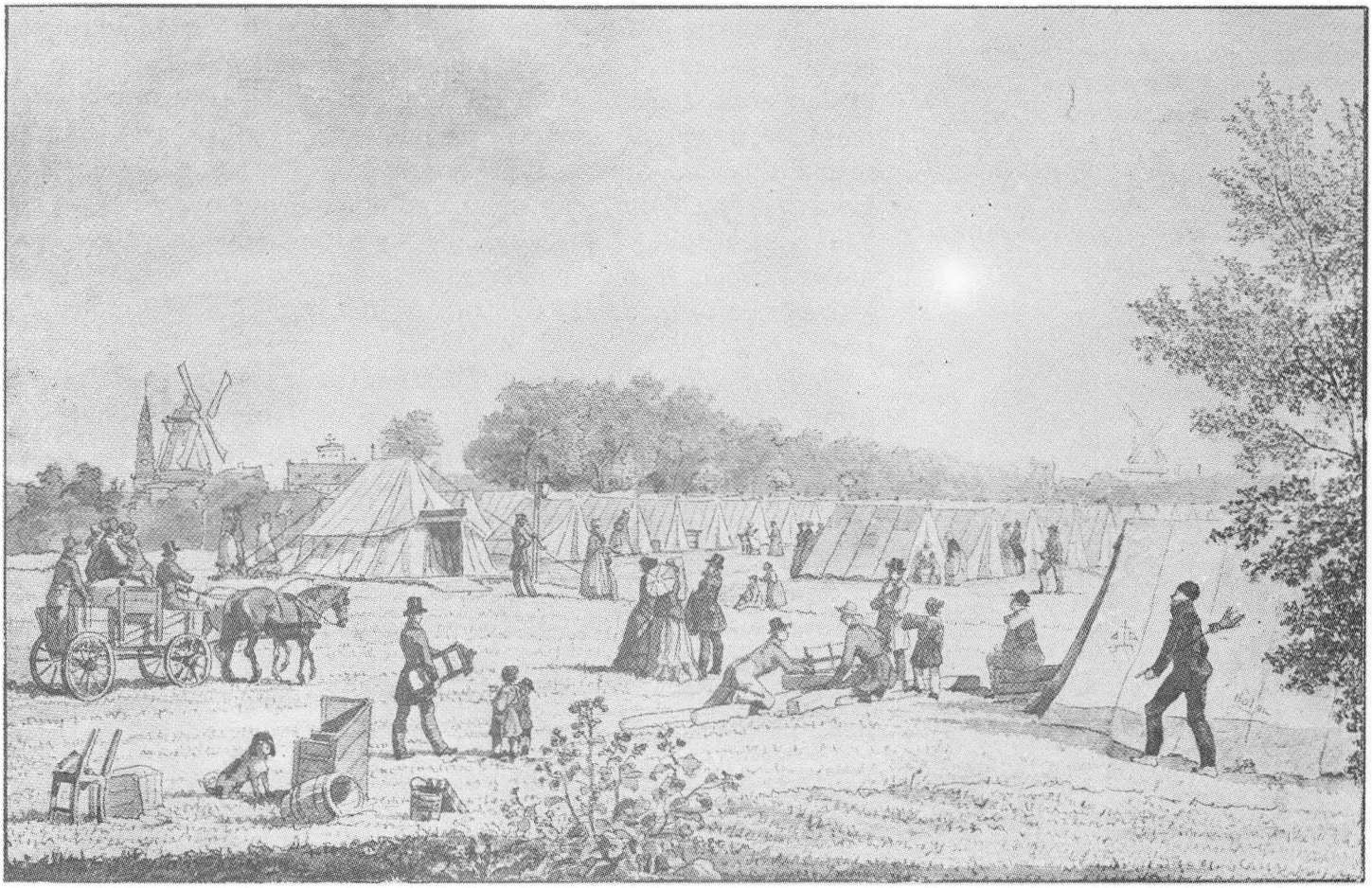

Billede af den teltlejr der blev oprettet under koleraepidemien 1853 på fælleden uden for København, hvor senere Københavns Vandværk blev opført. Tegning af H. G. F. Holm.

Indgangen til skolen i Østergade — tegnet af F. Hendriksen

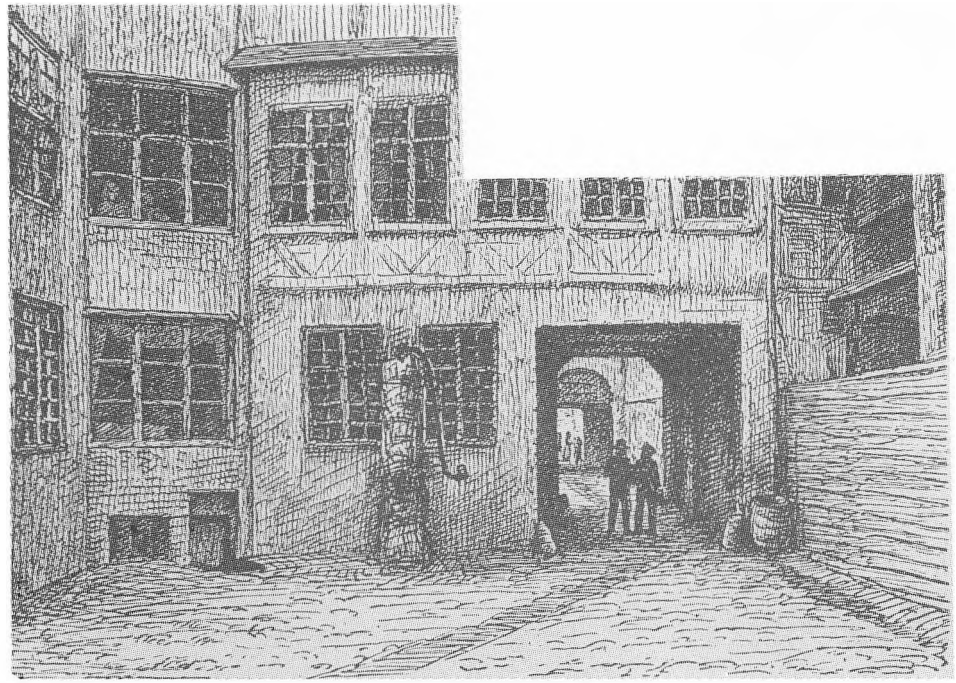

København havde i 1840 120.000 indbyggere og holdt sig, som det ses af tegningen, pænt inden for fæstningsanlægget. (Det sorte markerer bebyggelse).

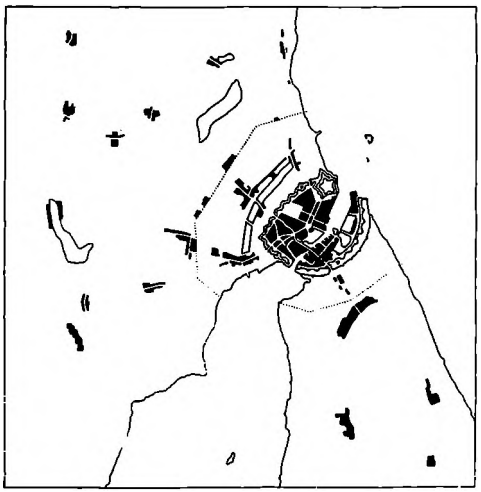

Prospektet (på de næste to sider) over København stammer fra 1868 — altså fra den tid, da skolen lå i Dr. Tværgade. Voldene og fæstningsgravene havde ikke mere nogen betydning for byens forsvar, og det var da også vedtaget at sløjfe dem. Byen skulle udvides på »broerne« Vester-, Nørre- og Østerbro. Men det gik trægt — folk ville helst bo centralt, og der var gode penge at tjene ved at nedrive store rummelige gårde og i stedet opføre høje, smalle huse med små gårdspladser, som sjældent fik besøg af solen. I 1860'erne boede knap halvdelen af byens indbyggere i side- og bagbygninger med ringe adgang til lys og luft, og 12 pct. boede i kælderlejligheder.
Havnen er fyldt med sejlere, og omtrent midt i billedet — helt i forgrunden — ses Knippelsbro og bagved Børsen og det gamle Christiansborg Slot. I baggrunden ses Søerne, som allerede da var kantet til kedelige rektangler. Man ser tydeligt Ladegårdsåen munde ud i Peblingesøen. Og Tivoli til venstre.
Hvor dårlig plads, der var, får man et indtryk af ved at høre, at der gennemsnitlig i lejlighederne kun var 1,5 kubikmeter luft pr. beboer. I nogle tilfælde var lejlighederne så overfyldte, at beboerne om natten måtte stuve sig sammen i siddende stilling — ellers var der ikke plads til alle.
Skolens nuværende beliggenhed er på kortet markeret ved pilen.

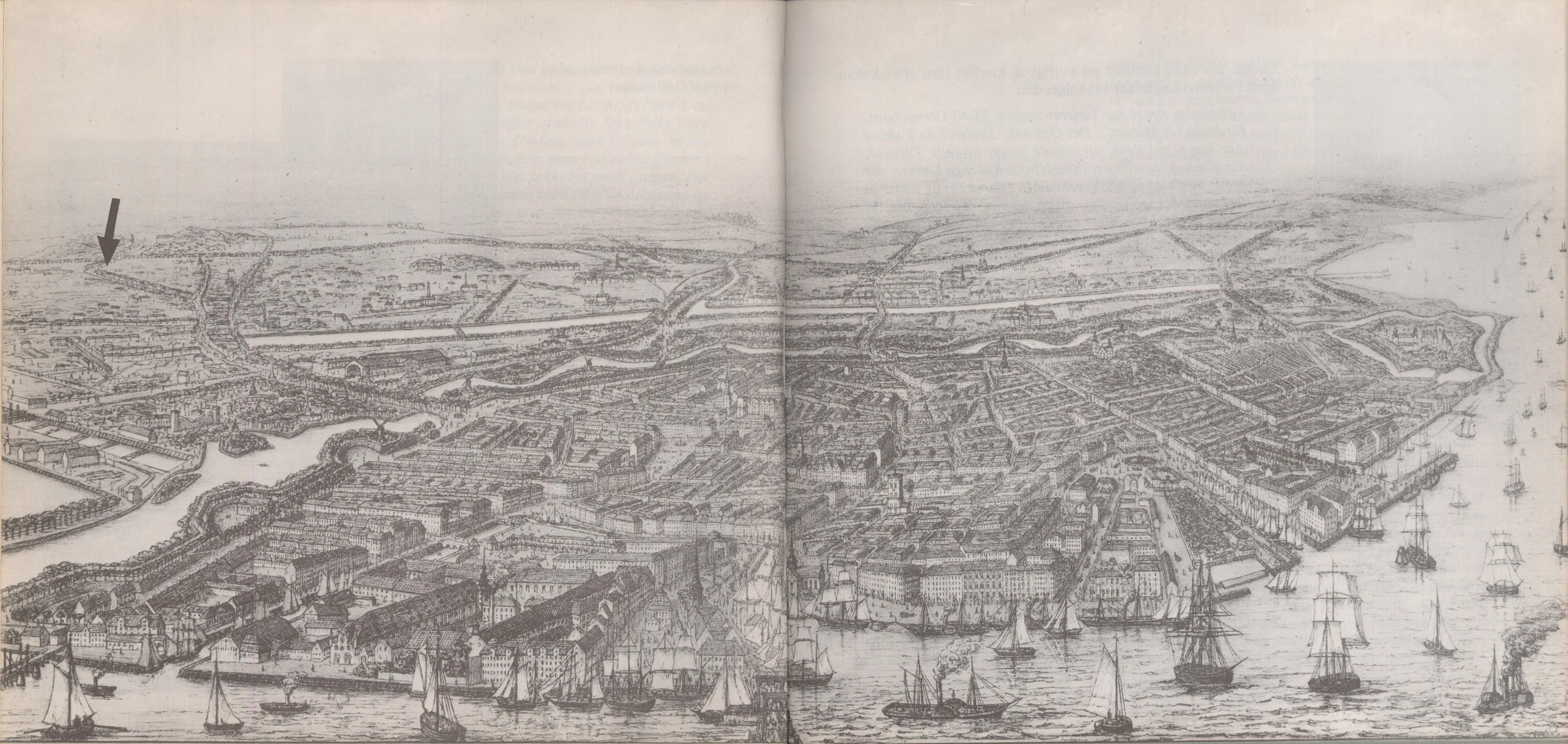

Hans Egede Søeborg — skolens leder 1853-61.

Skolen må være kommet ret hurtigt til kræfter igen efter koleraåret; i årsberetningen for 1854 siges det:

> *»Elevernes Antal har varieret mellem 35-40 Drengebørn, fordeelte i 2 klasser... Det Opsving, Skolen i de 2 sidste Aar har taget, dens nuværende meget lovende Tilstand, der alene skyldes samvittighedsfulde kjærlige Lærere, der gratis med Flid og Nidkjærhed offre deres Tid og Evner til Børnenes Underviisning, giver det bedste Haab om, at denne begjærligen søgte og saavel i Familielivet som paa den moralske Uddannelse saa gavnligt indvirkende Understøttelsesmaade fremdeles vil have velsignelsesrige Følger«.*

At drengebørnene ikke altid skikkede sig vel ses af en bemærkning i årsberetningen for 1857:

> *»Ved Begyndelsen af Skoleaaret talte Skolen 39 Elever, fordeelte i 2 Classer. Af disse deels udtoges deels udvistes i Aarets Løb paa Grund af Dovenskab og slet Opførsel 8 Drenge«.*

I 1856 delte man de to klasser i hver to hold, og nye fag blev optaget på undervisningsplanen, således matematik og naturlære, endvidere blev engelsk »en Undervisningsgjenstand hele Skolen igjennem«. Som omtalt svarede undervisningen nu til de højere borgerskolers, og uden for skoletiden læste lærerne privat med dygtige elever. I 1856 ramtes Søeborg af apopleksi, men kunne dog fortsætte sit virke ved skolen til 1861, da sygdommen tvang ham til at trække sig tilbage.

Søeborg var afholdt af de unge lærere, og det berettes, at »efter et Lærermøde kunde han meget fornøjeligt føre Forsædet under en Samtale ved et lille Glas Punch i »Røde Lygte« på Vimmelskaftet«.

Om lærerne og deres samvær i slutningen af 1850'erne fortæller højskoleforstander Ludvig Schrøder i »Højskolebladet« for 1. april 1887:

»Hvad Forholdet mellem Lærerne angik, saa skal jeg først nævne, at de alle kunde deltage i og havde Stemmeret ved Lærermøderne, hvor unge de saa end var, og hvor kort Tid de end havde været knyttede til Skolen. Dette førte ingen Ulæmper med sig, Undervisningen gik sin jævne, støtte Gang uden store Forandringer, men det var en Tilfredsstillelse for de unge Mennesker at komme frem med deres Tanker, og de ældre, som gav Tonen an, kunde da faa Lejlighed til at erfare, hvad der boede i deres unge Kammerater, og at dæmpe paa deres Reform-Iver, dersom den skulde gaa for vidt...

(Min studenterkammerat) havde visselig ikke bedraget mig, da han fortalte mig om det fornøjelige Samliv imellem dens Lærere. I deres Kreds mødte jeg stærkere end nogen Tid før, hvad jeg havde længtes efter, under Navn af »Studenterlivet«, — et fornøjeligt Samliv mellem unge Mennesker, hos hvem der dog var en alvorlig Grundtone, saa Lystigheden aldrig var udsat for at blive til Vildskab«.

Men de sidste år af Søeborgs tid som forstander (denne stillingsbetegnelse havde han selv ønsket) var vanskelige for skolen på grund af hans sygdom; han måtte aflastes for noget af sit arbejde og andre måtte træde til. Herom hedder det i den lige anførte artikel:

(Den senere politiker og højesteretssagfører) »Oktavius Hansen *kom en Gang i Spidsen for Skolen, skjønt han var en af de yngste imellem os. Søeborgs Virksomhed blev afbrudt ved en Lammelse, og vi nærede Frygt for — med hvor megen Grund ved jeg ikke, — at Bestyrelsen for det forenede Velgjørenheds-Selskab skulde tage Anledning af Forstanderens Fratræden til at gjøre en brat Ende paa Skolen. Saa tænkte vi, det var bedst at gjøre en Mand til Forstander, som hørte til en af Kjøbenhavns mest ansete Kjøbmandsslægter; overfor ham vilde man ventelig vise sig saa hensynsfuld som muligt... Han undslog sig ikke, men kunde som ung juridisk Student naturligvis ikke længe blive i denne Stilling«.*

Østergade tegnet i året 1861 — altså mens skolen holdt til i gården til nr. 38. Billedet er en illustration til Anders Tikjøbs københavner-færd. Han beskriver Østergade således:
»En vogn var nær kørt på mig, idet jeg standsede for at tage en anden kørende indretning i øjesyn: Det var et hus med fire hjul under — fuldt af mennesker; det så ud som om det var lavet af to kareter med trappe og indgang for enden. ... Handelen må have udviklet sig livligt siden min ungdom. Dengang fandtes kun butikker i stueetagen. Nu begynder de helt nede under jorden og opfylder huset lige til tagskægget.«

Folks klædedragt, amagerkonen med sin kurv, fiskeren med sin ketsjer og hesteomnibussen til Frederiksberg er altså alt sammen noget skolens elever har haft for øje i 1861. I øvrigt er det de samme huse, der ligger i Østergade i dag.

Villiam Jacobsen — skolens leder 1861-85.

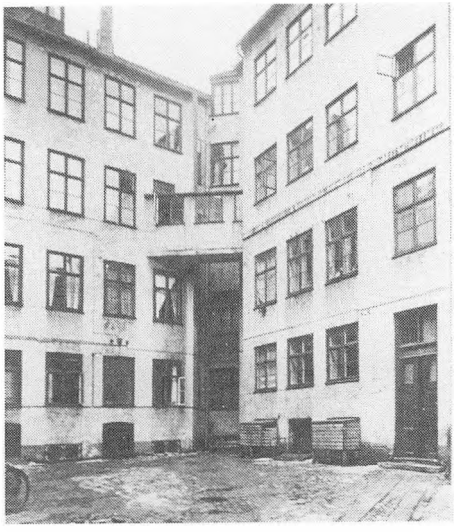

I Dr. Tværgade 40 — baghuset (højre side af billedet) 1. sal havde skolen lokaler i 13 år. Billedet er taget i 1941, men bygningen stammer fra midten af forrige århundrede.

Om Søeborgs virksomhed ved skolen har lektor Hermann Vinterberg skrevet:

> *»Han styrede med stor Dygtighed. Med stadig frisk Initiativ indførte han mange Forbedringer, lagde et solidt Grundlag for Skolens Arbejde og udvidede dens Rammer.*
>
> *Til Børnene forstod han at tale kærligt og indtrængende; men han havde tillige saa fast et Greb om Barnesindet, at Viljerne forenedes som Voks i hans bløde Haand. Han var af de Lærere, hvis Kærlighed er aabenbar, og hvis Tugt ingen kan misforstaa«.*

Søeborgs efterfølger som forstander var cand.teol. *Villiam Christian Jacobsen* (1861-1885), der allerede i 1860 var blevet udnævnt til viceforstander.

Tiden var stadig vanskelig for Selskabet og skolen i økonomisk henseende. De bidragydende medlemmer blev færre, selv om Frederik Barfod trofast gennem årene betalte sine 4 kroner i medlemskontingent, men så lod man afholde basarer. Særlig bemærkelsesværdig blev den store basar i marts 1866, som Barfod — som tidligere omtalt — havde lagt til rette; den indbragte ca. 4500 rigsdaler, hvoraf halvdelen blev henlagt til en særlig skolefond. I 1867 flyttede skolen til Dronningens Tværgade 40, 2. sal over gården, hvor man omsider fik et tredje klasseværelse, så man fik bedre mulighed for at dele klasserne efter behov, navnlig den ældste klasse.

14. marts 1869 stiftedes Velgjørenhedens Skoles første elevforening »Skolemindet«, og i bestyrelsen sad bl.a. lærer Ludvig Trier, der senere vil blive nærmere omtalt, hvilket også gælder lærer Christian Heering, der indledte foreningens virksomhed med en oplæsningsaften. I de følgende år arrangerede man sammenkomster med foredrag og oplæsninger, skovture, jule- og stiftelsesgilder samt dilettantforestillinger på Folketeatret, og de to nævnte lærere medvirkede i stor udstrækning ligesom Villiam Jacobsen, der holdt foredrag og læste op. Særlig skal det bemærkes, at Frederik Barfod holdt to foredrag i »Skolemindet«, dels om »Træk af Nordens Hi-

Klasselokale i Dr. Tværgade 40 — tegnet af F. Hendriksen.

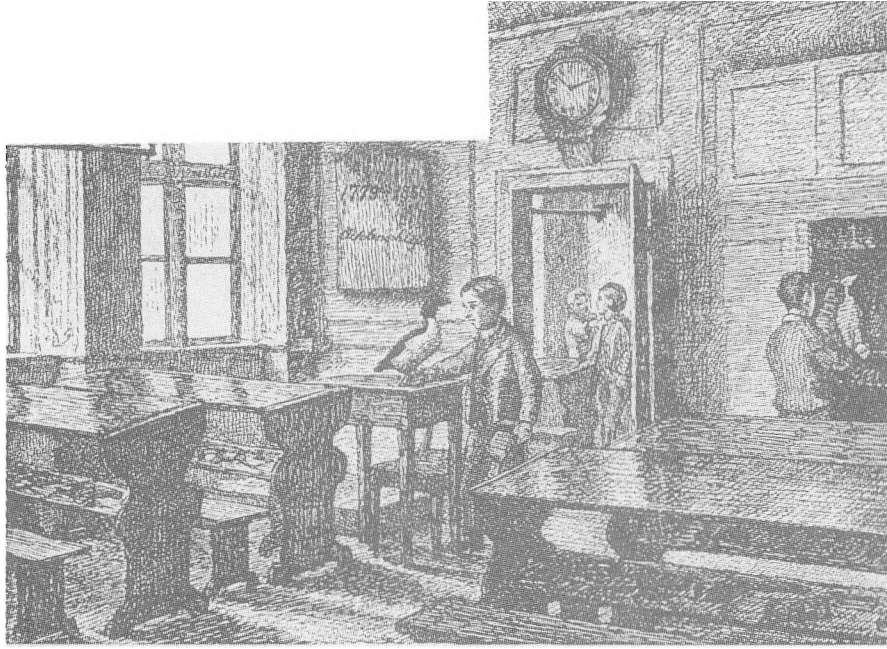

Et usædvanligt fotografi fra København — taget så tidligt som 1866. Det er Dr. Tværgade, hvor skolen holdt til 1867-80. Bemærk den stærkt buede brolagte vejbane med de åbne kloakrender, kapervognene (dog uden heste). I forgrunden krydset ved Store Kongensgade og lidt længere nede ad gaden kunne det se ud, som om en lejer var sat ud og hans indbo anbragt på fortovet.

Skolen havde lokaler i bagbygningen til Nørregade 20 første sal, i årene 1880-84. De samme lokaler havde Krebs' Skole benyttet nogle år tidligere.

storie«, dels om 30-års-krigen. Men foreningen mødte samme skæbne som den senere elevforening, der sygnede hen og ophørte i april 1874 med sin virksomhed, og et forsøg i 1882 på at genoplive en elevforening under navnet »Velgjørenhedens Skoles Minde« varede kun få år.

1870'erne forløb uden større begivenheder, men i 1880 flyttede skolen til Nørregade 20, 1. sal over gården, hvor man fik 4 klasseværelser, og i 1882 gik man over til en deling i 4 selvstændige klasser. Men skolen stræbte efter at få sin egen bygning, og samme år stiftede en kreds af gamle elever og skolens venner en komité for at danne en særlig byggefond, og man fik skaffet ca. 7000 kr. (man var i 1873/75 gået fra rigsdaler til kronemønt). Ellers var det stadig småt med pengene, og en gang imellem gik der kludder i regnskaberne. Således læses i årsberetningen for 1882:

> *»Oversigten vil imidlertid tillige vise, at skjøndt Udgiften til de directe Understøttelser er mindre, slutter Aaret dog med en ikke ringe Underbalance. Dette hidrører dels fra at Indtægten i 1882 har været mindre end i 1881, dels derfra, at nogle større Poster vedrørende Skolen for 4de Kvartal 1881 og 1ste Kvartal 1883 ere komne til Udgift i Skolens Regnskab for 1882, hvilket, naar disse Poster fradrages, kun vilde have udvist som Udgift for Skolen for selve Aaret 1882 et Beløb af 1678 Kr. 14 Øre«.*

Allerede i 1884 måtte skolen flytte igen, denne gang til Vestergade 8, 2. sal, hvor man også fik 4 lokaler. Samme år fejrede man skolens 50-års jubilæum, og der indkom pengegaver til byggefonden på i alt ca. 4000 kr., særlig bemærkes en gave fra Christian IX på 300 kr., »som det behagedes Hs. Majestæt Kongen allernaadigst at tilstille Komitéen«.

Til jubilæet havde præsten og forfatteren Christian Richardt, der i årene 1848-52 virkede som lærer ved skolen, skrevet, hvad der derefter blev »Skolens Sang«. Den blev anvendt i de følgende årtier, således endnu ved fester i Elevforeningen i 1960'erne. Den afsynges til melodien »Danmark dejligst vang og vænge« og lyder som følger:

Hvem vil ikke gjærne prise
Baade højt og tidt
At Studenter undervise
Stadens Ungdom frit!
Dog den Ting er langt tilbage,
Alt i Lampetrannens Dage,
Sat i Scene helt beskeden
I »Velgjørenheden«.

Og om alle Friheds-Gaver
Fra den nye Tid
Løstes op og faldt i Staver
Under idel Strid —
Dog *vor* Frihed vi bevarer:
Den for Lærer-Honorarer!
Den vil Ingen os anfægte,
Den er god og ægte.

Ja vor Skole — trods dens Farten
Om fra Sted til Sted —
Friheds rette Mærke har den:
Frugt af hvert et Bed!
Hundreder af flinke Sønner
Voxed' i de laante Rønner,
Modnedes til Gavn og Hæder
I de trange Stæder.

Vestergade 8, hvor skolen holdt til på 2. sal i årene 1884-87.

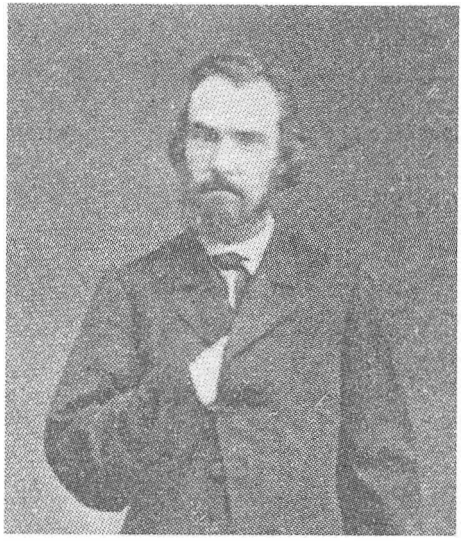

Chr. Richardt.

Ære være ham, vor Gamle,
Med det hvide Skjæg,
Førstemanden til at samle
Sten til Skolens Væg!
Ære hver, som tro mod Lyset
Hjalp den over Pengegyset!
Hver, som gav den Tid og Kræfter
Ske det og herefter!

Da vor lille, frie Skole,
Blomstre skal — vil Gud
Under bedre Kaar sig sole,
Rigt sig folde ud —
Saa det her som alle Vegne
Dufter skjønt af Hygiejne!
Saa vor Ungdom faar et Eden
i »Velgjørenheden!«

Det har været sagt, at denne sang navnlig var skrevet for at prise studenter, der underviste gratis; således havde Studentersamfundet kort før Velgjørenhedens jubilæum påbegyndt gratis aftenundervisning. Richardt havde en del tilknytning til studenterkredse, og var kendt for sine lejlighedssange og kantater der. Men alene ud fra indholdet er det indlysende at sangen er skrevet i anledning af skolens 50-års dag. For øvrigt afholdt man i skolen den ugentlige lørdagssang, hvor man traditionelt altid sang Richardts »Altid frejdig når du går...« (der ikke oprindelig er en enkeltstående salme, men en væbnersang fra hans eventyrdrama »Tornerose« fra 1867).

Til 50-års dagen havde også Frederik Barfod skrevet en sang, hvis tre første vers bringes her:

Vor skole blev bygt en vintertid,
det var i glugmåned den hårde,
da stormene tuded, og sne lå hvid,
og hund ikke joges af gårde. —
Hos Vorherre er der miskund og nåde!

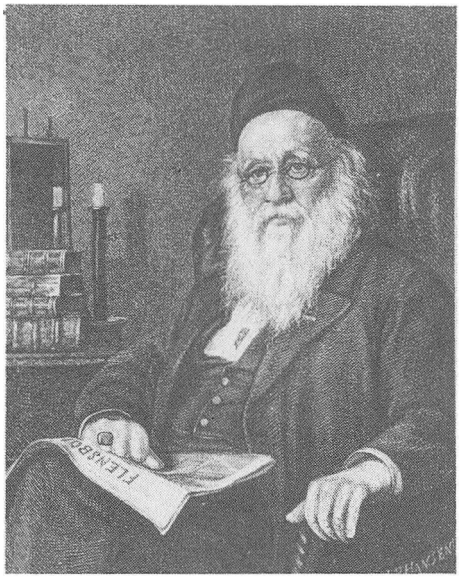

Fr. Barfod i 1880'erne. Det er ikke tilfældigt, at han sidder med Flensborg Avis. Han havde hele sit liv interesseret sig levende for det sønderjyske spørgsmål.

Vor skole blev bygt af fattigfolk,
og lav og trang blev dens stue;
blandt skibe den kun er en liden holk,
blandt fugle den er en flue. —
Hos Vorherre etc.

Vor skole blev bygt for fattigbörn,
hvem kundskab faldt dyr at vinde;
det fattige skud er dog ingen tjörn
og guld kan i grus man finde. —
Hos Vorherre etc.

Efter 1884 rådede man så over ca. 11.000 kr., men det var ikke nok til at købe et skolehus, og Villiam Jacobsen skrev et indlæg i Berlingske Tidende for 16. november 1885, hvoraf følgende citeres:

> *»Et Livsspørgsmaal for Skolen er det imidlertid blevet, at den faar sin egen Bygning. Som Forholdene havde udviklet sig, findes der ikke længere for en rimelig Leie passende Skolelocale med Legeplads i de bebyggede Dele af Byen, hvor den er henviist til at søge sin Beliggenhed, og den kunde, naar den havde sin egen Bygning, uden forøget Udgift eller Arbeide optage det dobbelte Antal Børn af uformuende Forældre«.*

Omtalen af Villiam Jacobsen og hans tid vil slutte med et par uddrag af erindringer, først af forfatteren Hjalmar Bergstrøm, der gik i skolen omkring 1880 og var en dygtig elev, hvad det her viste uddrag af en gammel vidnesbyrdprotokol vil godtgøre:

> *»Først... vil jeg da mindes Skolens daværende Forstander... cand.theol, Villiam Jacobsen... Jeg tror ikke, han af Naturen var egnet til Børneopdrager, det faldt ham egentlig vanskeligt at faa Børn i Tale, hvor gerne han vilde*

Hjalmar Bergstrøm.

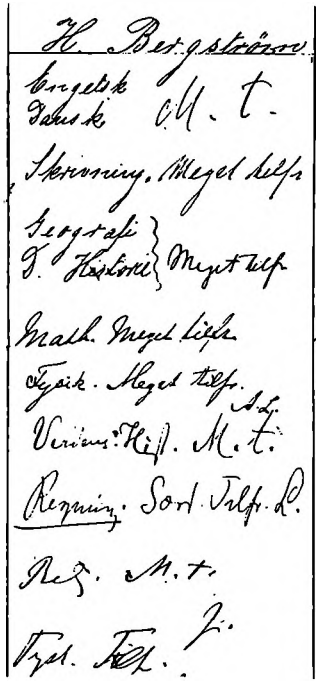

— jeg tror derfor heller ikke, vi Børn var rigtig naturlige i vort Væsen overfor ham. Han havde heller ikke den Sindets Ligevægt, der gør Børn trygge, han maatte ofte kæmpe med en medfødt Hidsighed. Jeg tror, vi fandt ham lunefuld — Sandheden var, at han var et rigt bevæget Stemningsmenneske, der ikke altid kunde beherske sine Stemninger«.

Endelig et par afsnit af xylograf (træsnitkunstner) Fr. Hendriksens minder fra den tid:

»Det Foraar, Jacobsen blev Forstander, forlod jeg Skolen, men som Lærer og Viceforstander har han haft med mig at gøre, iblandt andet en Gang med at banke mig, hvilket han gjorde af sin bedste Evne og med den menneskelige, men mindre pædagogiske Egenskab, at banke sig selv hidsig... men hans frie Syn på Undervisningens Methode faldt nok i Traad med de andre Læreres, ellers havde de næppe betroet ham Forstanderstillingen. Med Jacobsens Regimente fulgte en hjærteligere Tone, et næsten kammeratligt Forhold mellem Skolens Leder og Drengene, og det var vistnok ogsaa i Samklang med Lærernes Ønsker. Hans egen Undervisning var livlig og holdt os vaagne, og han var i min Tid en meget afholdt Lærer. Hans Forstandertid betegner i det Hele en stadig Opgang for Skolen — den, han havde overtaget paa et vanskeligt og kritisk Tidspunkt«.

I begyndelsen af 1880'erne påtænkte man at sammenlægge stillingerne som forstander og inspektør og som eneste skoleleder have en lønnet inspektør, men en sådan stilling ønskede Villiam Jacobsen ikke. Han gik derfor af som forstander i 1885, men fortsatte som lærer ved skolen, og i stedet blev *Marius Peter Lund* (1885-1914), der siden 1880 havde været lærer ved skolen, udnævnt til skolein-

Klassebilleder fra 1883.

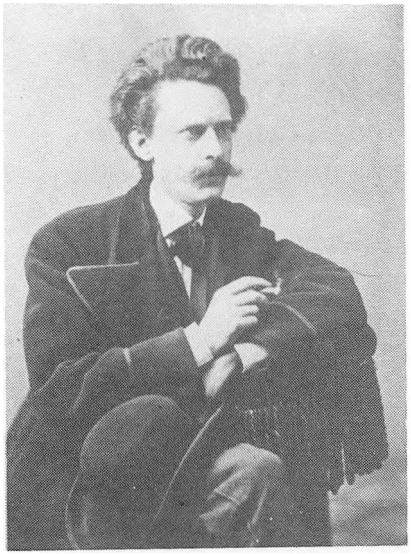

F. Hendriksen.

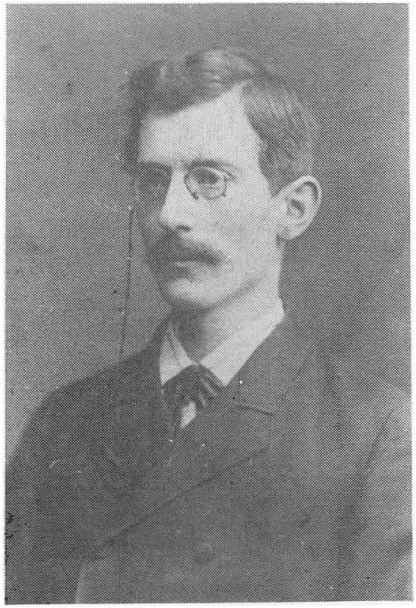

Marius Lund — skolens leder 1885-1914.

spektør. Lund var født i 1859 og havde som ung gået på Hærens Elevskole, men soldaterlivet tiltalte ham ikke. Derfor begyndte han at undervise ved Velgørenheden, men nogen læreruddannelse havde han ikke og fik det aldrig.

I forbindelse med Lunds tiltræden modtog skolen tilsagn fra Vallø Stift om en 3-årig understøttelse af 500 kr. årlig til forbedring af skoleinspektørens lønning.

I 1881 var uddannelsessystemet, efter forskellige ordninger, blevet samlet i en »alm. forberedelseseksamen«, kaldet præliminæreksamen. Den indeholdt foruden de alm. skolefag også matematik (piger kunne dog fritages for dette fag) og 2 eller 3 fremmedsprog. Denne eksamen sigtede mod erhvervslivets lederstillinger og var forudsætning for optagelse på højere handelsskoler, Polyteknisk Læreanstalt, Farmaceutisk Højskole og forudsattes også for at blive elev til det stærkt stigende antal stillinger inden for etaternes embedsklasser. Derfor oprettede Lund i 1884 sammen med nogle af skolens lærere et gratis kursus til præliminæreksamen, hvor undervisningen foregik i lærernes hjem; dette kursus blev senere ændret til skolens 5. og 6. klasse.

Før spørgsmålet om en skolebygning atter berøres, følger her nogle indtryk fra skolens sidste tid i Vestergade 8 fortalt af en gammel elev:

> *»Første Gang jeg var med til Skolens Juletræ, samledes vi i de smaa Rum til Gaarden i Vestergade. Julesalmen var sunget... og stærkt beklemte og forventningsfulde pippede vi om »Nøglehullet«, medens 50 Par blanke Øjne hang ved Lund, der stod ved Døren til det allerhelligste.*
>
> *Op gik Døren til den store Stue til Gaden, og ind tumlede hele den »overmaade pæne Familie«, forrest de langbuksede Gentlemen... og bagest alle os smaa Rotter, Haand i Haand med skinnende Øjne og aabne Munde, nikkende afvekslende til Træet og de mange Lærere, der stod langs Væggene.*

Godterne og Gaverne blev fordelte, det store Juletræ plyndret, og under vældig Jubel slæbt ad Trapperne ned i Gaarden — og saa spilledes der Komedie.

Rampen var en Pind, som delte Stuen i to lige store Dele, og ned mellem Skovdekorationens Sufitter hang Skolens velkendte Petroleumslamper.

Dog Kunsten var stor, vi morede os kongeligt...«

Aabenraa 29 — skolens hjemsted 1887-1926.

Aabenraa 29

Endelig i 1886 fattede man mod og købte en ejendom til skolen. Det var Reformert Kirkes skolebygning Aabenraa 29, og indvielsen fandt sted den 20. oktober 1887. Som tidligere berørt holdt Frederik Barfod indvielsestalen, og der var også skrevet sange til lejligheden; her citeres 1. vers af en ukendt forfatters sang til dagen:

Hidtil vandred' vi landflygtig
Om fra Sted til Sted
Med vor Skole, men var dygtig
Deraf led og kjed.
Ingensteds vi længe ha'de
Ly for Storm og Slud,
Men kun Frygt for at paa Gade
Blive kasted' ud.
Men kun Frygten at paa Gade
Atter blive kasted' ud.

Enkelthederne om købet kan findes i Selskabets årsberetning for 1887, hvor det hedder:

> *»Den 20de Oktober toges det nye Lokale i Brug. Skolen har her faaet et efter Selskabets Midler særdeles godt Hjem. Luft- og Lysforholdene ere, til Trods for det tæt bebyggede Kvarter, gode, idet Bygningen ligger lige for det store ubebyggede Strøg, der dannes af Kongens Have, Rosenborg Exercerplads og den reformerte Kirkes Plads. Ogsaa Rumforholdene ere tilfredsstillende, om man end kunde have ønsket en noget større Højde i Klasseværelserne, et Ønske, hvis Opfyldelse imidlertid umuliggjordes af de foreliggende Omstændigheder.*

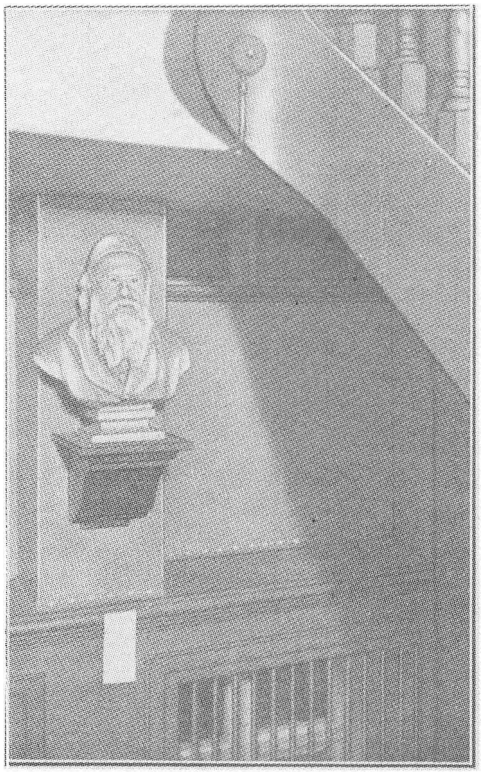

Skolen indtager Bygningens 1ste og 2den Sal med 3 Klasseværelser, et mindre Værelse til Samlinger samt Garderobe med Vaskeapparater i hver Etage. I Gaarden er der bygget en Gymnastiksal og en Del af Kjælder- og Stueetagen er indrettet til Boliger for Skolebetjenten og for Inspektøren.

Den omstændighed, at Skolen, paa Grund af sine særlige Forhold, nødvendigvis maatte have Lokale i den indre By i nogenlunde Nærhed af Universitetet og de dermed forbundne Undervisningsanstalter, har selvfølgelig yderligere vanskeliggjort det for Selskabet med dets smaa Midler at skaffe Skolen et tilfredsstillende Lokale; og at det er lykkedes saa vel, skyldes den Omstændighed, at Selskabet har modtaget en ikke ringe Del af de fornødne Midler som Gave fra Skolens Velyndere...

Som det vil ses af omstaaende Regnskab, har Ejendommens Erhvervelse og Ombygning, samt Skolens Forsyning med nyt Inventarium andraget ca. 65.000 Kr. Heraf er ... 13.000 Kr. tilvejebragt ved en Indsamling, medens Selskabet af sin Formue har anbragt Restsummen 52.000 Kr. i Ejendommen...«

Busten af Frederik Barfod (her på trappen i Aabenraa) er lavet af Vilhelm Bissen (som også har lavet statuen af Absalon på Højbro Plads). En gipsafstøbning af busten blev afhentet i Bissens atelier i begyndelsen af 1890erne af 2 elever og en gammel mand med en trækvogn. Da den gamle mand var beruset, væltede vognen, så busten faldt på stenbroen og måtte have den ene skulder repareret. Mod forventning fik de to elever ved ankomsten til Aabenraa ikke øretæver af Marius Lund. Det andet billede viser gymnastiksalen i Aabenraa.

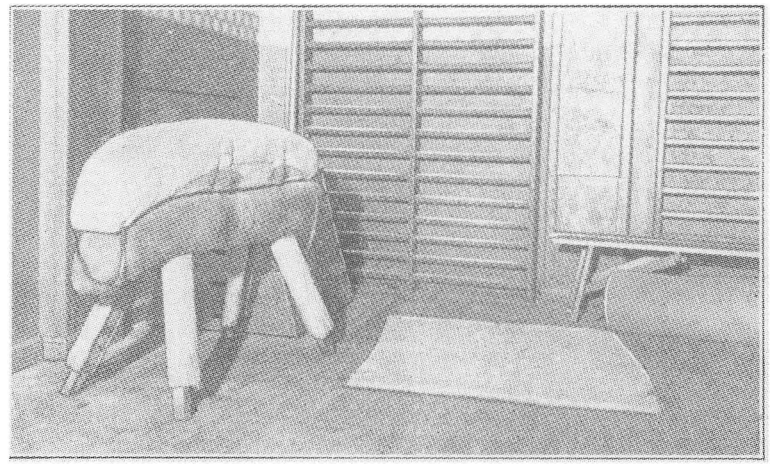

En gammel elev beskriver i 1926 sine indtryk af skolebygningen i Aabenraa efter mange års fravær (skildringen er med mange indskud for at markere vedkommendes skiftende tanker og oplevelser, og bearbejdelsen forstærker desværre yderligere det stakåndede præg):

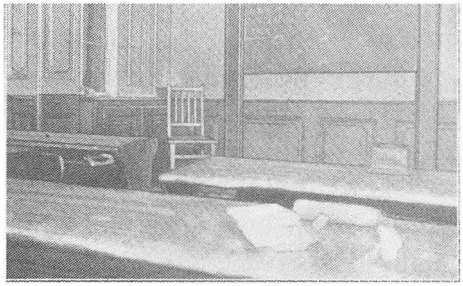

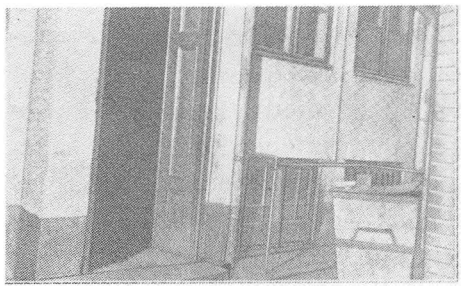

Disse billeder er (ligesom de to foregående) taget i 1920erne kort før skolen flyttede fra Aabenraa. Det øverste viser en skolestue med de lange bænke og borde, og det nederste er et hjørne af den meget lille skolegård.

»Sildig en Aften vandrer jeg ind gennem den gamle By... Der er stille i Aabenraa — kun faa Mennesker paa Gaden... Foran mig er Døren med Klokkestrengen, der ikke fører til nogen Klokke, men til Riglen, der aabner Døren. En ejendommelig Følelse af noget forhenværende griber mig ved at staa her foran en Dør, som jeg i seks Aar af mit Liv regelmæssigt en Gang om Dagen er kommet for sent til. Mon Døren aabnes paa samme Maade som før? — Jeg trækker forsigtigt i Haandtaget. Jo — Døren linder sig sagte. Med bankende Hjerte sneg jeg mig ind utallige Gange tidligere — listede sagte forbi Lunds Kontordør — sikker paa en kraftig Vinge, hvis jeg blev opdaget, hvilket heldigvis sjældent skete. Var Samvittigheden særlig daarlig, tog jeg Kældergangen — de ejendommelige Garderober med Vaskekummerne var Skjulestedet, hvis der lød Trin ned fra oven. Skolen ligner sig selv — Frederik Barfods Buste hænger endnu paa Trappegangen... og dog — var Trappegangen virkelig saa snæver? Var Klasserne saa smaa — Bænkene ikke højere? Og Gaardspladsen... sikkert den maa have været meget større, dengang vi legede i den — den gamle Gymnastikplads ligeledes — Redskabsrummet var større... Alt er rent og skuret, men alligevel — Fornyelse tiltrænges. Bordene er frygteligt molesterede — ridsede og opskaarne... Der er over alle Stuer Præg af smaa Kaar, men hvem tænkte paa det dengang?«

Skolen havde nu 59 elever og 38 lærere, og udgifterne til Selskabets drengeskole var lige så store som understøttelserne i penge, nemlig 3000 kr. For igen engang at styrke økonomien lod Selskabet afhol-

Den prægtige elektrisér-maskine står stadig på skolen og er fuldt funktionsdygtig.

de en ny basar i 1889 »ved velvillig Bistand og Opofrelse af en betydelig Kreds af formaaende Damer og Herrer«. Udbyttet blev anvendt til indkøb af obligationer med pålydende værdi 5200 kr., som blev henlagt som en særlig fond for skolen. Nogle af de indkomne penge blev formentlig også brugt til nyanskaffelser til skolen; det er i hvert fald en gammel tradition, at skolens prægtige elektrisermaskine skulle være indkøbt dengang; den er et af de få gamle stykker inventar, der er bevaret, og den er et virkeligt salonstykke.

Der følger nu et længere indskud med omtale af en ny elevforening, »Det forenede Velgørenheds-Selskabs Skoles Elev Forening«, der blev stiftet den 10. april 1895. Dens historie er skildret i detaljer i to festskrifter fra dens jubilæer i henholdsvis 1920 og 1945 og i det følgende vil kun hovedtræk af dens virksomhed blive omtalt. Formålet var helt enkelt at samle skolens gamle elever og lærere til selskabeligt samvær; i 1896 festede man f.eks. »i en lille have i Pileallé«. I sommersæsonen arrangerede man i øvrigt udflugter til skovløberhuse eller mindre hoteller; indtil 1906 specielle charabanc ture; årstidens store begivenhed var grundlovsskovturen, der arrangeredes langt op i tiden. I vintersæsonen afholdt man dilettantforestillinger, således opførte man den 21. februar 1897 Hostrups »Eventyr paa Fodrejsen« med Hostrups datter fru Mynster som Laura og fru Thyra Lund som Johanne, i overværelse af enkefru Hostrup, og man gik heller ikke af vejen for at binde an med operaer og pantomimer, ligesom der var aftener med musik og sang, hvor bl.a. »Nynnekoret«, der var oprettet i 1917, medvirkede. Så var der aftener med foredrag og oplæsninger eller punchesold, og de flotteste af festerne var stiftelsesfesterne og nytårsgilderne, der ofte blev afholdt i Wittmacks Lokaler, Holmens Kanal 17, indtil 1913, da Nationalbanken købte ejendommen til nedrivning. Så snart det var muligt, endte festerne naturligvis med bal, og priserne for deltagelse i sådanne festligheder med traktement virker helt ufattelige set med nutidsøjne.

Til nytårsfesterne udsendte man et hæfte — senere kaldet »Det blå Hæfte« — med sange og neuruppinere (d.v.s. vers, der med vilje er skrevet, så de rimer dårligt). Det her viste klip fra nytårshæftet

1905 af Marius Lund med tilhørende neuruppiner hentyder til, at han gik under øgenavnene »Manden« eller »Mester«.

I 1899 oprettede man »Grundfonden«, der begyndte med 65 øre i kassen. Midlerne skulle bruges til lån til eller understøttelse af trængende medlemmer eller som hjælp til videre uddannelse. Hvert år indbetaltes en vis procentdel af det indgåede kontingent til fonden, der i 1980 overgik til Det forenede Velgørenheds-Selskab med en formue på 27.706 kr. og 75 øre.

Avertissementer.

—o—

Kør ikke med Toget,

før Du er blevet ulykkes- eller livsforsikret.
Alle Arter af Forsikringer.
Præmien kan **nedsættes** i de første 5 Aar.
Amager 1526 x.
Michael Christensen.

En særlig omtale fortjener D.F.V.S.S.E.F.'s medlemsblad, der udkom fra 1905 til 1970; det bragte gennem årene meget interessant stof, der har været benyttet ved udarbejdelsen af dette skrift. Nævnes må også dets avertissementer, der til tider kunne have en meget komisk affattelse.

Men i længden kunne Elevforeningen af 10. april 1895 — den havde skiftet navn i 1926 — ikke klare sig. Endnu i 1950'erne arrangerede man teaterforestillinger i samarbejde med skolen til dennes fødselsdag samt rusfester, institutionsbesøg, billigfester o.a., men svaghederne tiltog; det var først og fremmest svigtende fremmøde, der var problemet, og ved den årlige generalforsamling i 1973 var kun bestyrelsen mødt, og dermed standsede foreningens virksomhed, selv om den aldrig formelt er blevet ophævet.

Som man kan tænke sig, blev der gennem årene forfattet adskillige sange til brug for elevforeningen og skolen. Her bringes en sang, der er skrevet til elevforeningens 5-års jubilæum i 1900 og senere til stadighed er blevet anvendt ved større fester, sidst til skolens 125-års jubilæum i 1959. Forfatteren er Lauritz Larsen, der havde været elev i skolen; han blev derefter cand.jur. og redaktionssekretær ved Social-Demokraten samt romanforfatter; fra 1917 var han ansat i udenrigsministeriet, fra 1919 presseattaché i Berlin og endelig dansk generalkonsul i Flensborg. Selv om denne sang i nogen grad fører tilbage til svundne tider, rummer den også mere almengyldige sko-

leminder, og den har i hvert fald vakt genklang hos mange gamle drenge fra Velgørenheden. Melodien er »Aa køre vatten aa køre ved«; samme melodi er anvendt til sangen »På tankens slot« i Hostrups »Genboerne«.

Fra ringe Kaar og fra Smaafolks Hjem
vi kom med Barnesmil om Kinder,
med gyldne Drømme vi stævned frem
mod nye Verdners lyse Tinder;
det gik saa stridt, og saa trægt det led,
det pinte tit, og det kræved Sved,
— men gik det tungt,
vort Mod var ungt —
— et raskt Hurra! Og fremad atter!

Du Gut, som sidder med Blik i Glød
med lyse Længsler bag din Pande,
din Tinding banker urolig rød,
din Hu gaar viden over Lande
— Lad Haaret graanes, før du naar dit Maal.
Lad Hjærtet hærdes haardt og koldt som Staal
— Hvor du end fór,
i Skolens Jord
du fik din Rod, din Rod for Livet.

Se Gubben der med de hvide Haar,
med Ungdomsilden i sit Øje,
hans Haab er vaarfriskt trods lange Aar,
hans Tro ej Tiden kunde bøje,
hans Gang blev træt, mens *din* Fod blev let,
hans Ryg blev kroget, mens *din* Ryg blev ret,
hans lyse Smil
hans Tankes Pil
gav *dig* din Lyst og *dig* din Styrke.

—Og er du ene en Dæmringsstund,
naar Solen synker over Veje,
da trænger sagte fra Mørkets Bund
en Gnist, du engang fik i Eje;
dit Hjærte standser, og dit Bryst bli'r trangt,
dit Blik bli'r dybt, — o, saa dybt og langt,
som fjærne Skyer
et Æventyr
du ser fra Skolestuens Lege.

— Lad Tiden rinde, lad Tiden gaa,
lad dø hvert Minde, svagt og blegnet,
— vor Barndoms Skole skal stedse staa
med Lueglød i Sjælen tegnet;
den fældes ikke for den ejer Magt,
der staar en Fylkning om din Skole Vagt,
som fik i Arv
i Sjæl og Marv
et raskt Hurra, som aldrig svigter!

I 1909 fejrede man skolens 75-års fødselsdag, ved hvilken lejlighed gamle elever forærede skolen 8 store, indrammede billeder med motiver fra Danmarks historie, obligationer for 1800 kr. samt et kontant beløb på 10 kr. og 14 øre. Ellers forløb årene op til 1. verdenskrig uden større begivenheder, når man ser bort fra de årlige højdepunkter, nemlig julefesten og skovturen. Tidligere er der bragt en kort beskrivelse af julefesten i Vestergade, her følger nu dens fortsættelse fra Aabenraa:

»Saa fik Skolen sit eget Hus, og Aar efter Aar føjedes nyt til Festen under Lunds ivrige Ledelse... Teatret fremstod. Først var det magiske skraa Gulv samlet af gamle Døre, Lund havde reddet fra Skolehusets Ombygning, og tit

hændte det, at en sylfidelet »Aktrice« drattede gennem en Fylding ned i Underverdenen, trods det, at Lund havde betegnet de svage Steder med tykke Kridtstreger... Nu er der Gas... Dørene er afløst af solide pløjede Brædder, der taaler selv de voldsomste Frierscener, Fortæppet er rent ovenud, Dekorationerne ligesaa, Sufflørkasse o.s.v.... Dragterne blev mere og mere korrekte, Interiørerne stilfulde. Med Foragt vil man nu se ned paa vor Tids »Toiletter«, der i høj Grad var efter Recepten: ingen Ting hæftet op med Roser...«

Et kig ned over Aabenraas tage i året 1934 — altså før gaden blev så hårdhændet saneret. Man kan ane skolebygningen helt i baggrunden — over for den tysk-reformerte kirke.

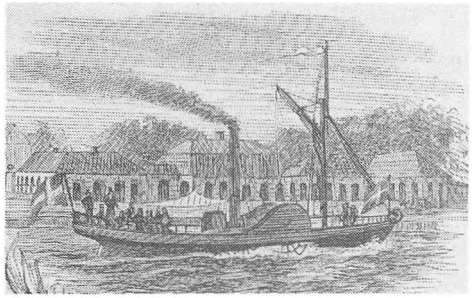

Om skoleskovturene berettes af postmester Anders Pedersen:

»Vi sejlede fra Havnegade til Skodsborg med de dengang benyttede, nu forlængst forældede Hjuldampere... Inden Afrejsen blev nogle Drenge fra de ældste Klasser udtaget til at køre Provianten og Servicet paa en firehjulet Trækvogn fra Skolen til Havnegade, og det var et eftertragtet Job at faa Lov til at deltage i denne Transport.

Middagen bestod af kold Kalvesteg, som var tilberedt af Inspektørens Frue, og dertil varme Kartofler og varm Sovs, og endvidere Rødgrød. Kartoflerne og Sovsen blev varmet i Skovløberhusets Køkken. Det samlede Antal Deltagere i Turen, Lærere og Elever, androg henved 100 Personer, saa der skulde jo noget til.

Under Sejladsen ud og hjem forslog vi Tiden bl.a. med at synge forskellige til Anledningen passende Sange og nyde den skønne Sejlads langs Kysten.

Efter Ankomsten til Skodsborg marcherede vi til det nærliggende Skovløberhus, hvor vi spiste vor hjemmefra medbragte Frokost, og saa begyndte Legen, som varede i flere Timer. Eleverne og Lærerne — kun de unge Lærere — blev delt i to Hold, Røvere og Soldater. Røverne drog til Skovs, og nogen Tid efter tog Soldaterne afsted for at opspore og fange Røverne...

Efter Middagen legede vi forskellige Smaalege, og henad Aftenen marcherede vi saa ned til Damperen og sejlede hjem, ofte i Maaneskin, og var enige om, at vi havde haft en dejlig Dag.«

Hvordan var Lund?

Mange har i sin tid skrevet erindringer om Marius Lund, men allerede hans samtid var usikker over for hans åbenbart meget sammensatte personlighed med dens tilsyneladende uforenelige elementer, der vanskeliggjorde en karakteristik.

En indgående skildring af Lund er forfattet af undervisningsleder Hugo Gaarn i hans bog »»Velgørenheden«. Frederik Barfods Skole 1834-1934. Lidt Historie og nogle Portrætter«, der udkom i anledning af skolens 100-års dag. I det følgende bringes dog uddrag af en tidligere artikel af Gaarn om Marius Lund, idet den er lettere tilgængelig end afsnittet i »Velgørenheden« og de to bedømmelser alt i alt er overensstemmende. Det bemærkes, at Gaarns vurdering skal ses på baggrund af hans virksomhed som lærer ved skolen:

»Jeg — og mange med mig — skylder Marius Lund en varm tak for den måde, hvorpå han kom os i møde, da vi gennemgik vore første lærer- og læreår.

Jeg husker fra min egen begyndertid, hvordan mange af mine samtidige og jeg havde det ved skolen. Aldrig roste Lund — lige så lidt, som han dadlede; men i gerning viste han, at han i hvert fald påskønnede den gode villie...

Af ham kunde man lære, hvad det vil sige for alvor at gå op i sin livsgerning. Det er blevet sagt om ham, at han og skolen var eet, og således var netop forholdet. For skolen og for, hvad der vedrørte den, var intet arbejde ham for tungt...

Tit og mangen gang kunde det jo hænde, at man i en samtale med Lund opdagede, at man var grumme uenig med ham — ja, det kunde vel næppe undgås. Og mangen ung akademikus fandt, at Lund havde lovlig ringe respekt for, hvad han anså for »det fornemste« i verden, og mangen gang syntes han, at det skortede »autodidakten« på dybere forståelse af et og andet, som i en diskussion enten blev reduceret til intet eller trakteret med sprogets kraftigste udtryk. — Og dog: hvor havde denne mand beskæftiget sin tanke med meget, og hvor kunde han, stundom ved de dristigste paradokser, belyse et spørgsmål således, at man i sit stille sind måtte indrømme, at der nu var kommet sider frem, som man før havde været blind for. Og eet er sikkert: gjorde man sig umage for at trænge ind i Lunds

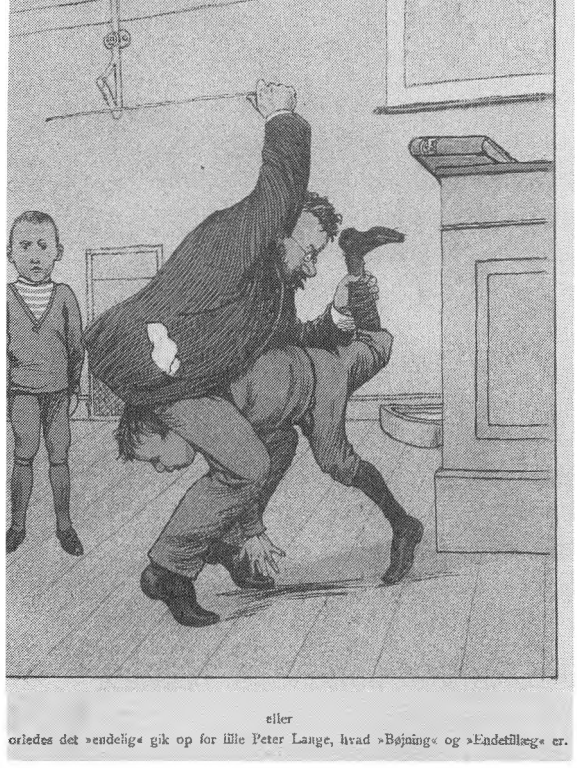

eller
orledes det »endelig« gik op for lille Peter Lange, hvad »Bøjning« og »Endetillæg« er.

Legemlig afstraffelse var almindeligt anerkendt som god pædagogik inden for skolevæsenet — indtil for få år siden. Det kunne varieres med spanskrør, hånddask og munddask, ørefigener, hovednødder og notabener (slag med Bibelen eller salmebogen) — og sikkert mange andre opfindsomme metoder. Og det er da også blevet anvendt på Frederik Barfods Skole. Lærerprygl var almindeligt emne i vittighedsblade — som på denne tegning fra »Punch« 1890. Vittigheden er — som så mange fra den tid — noget søgt.

væsen — og så sammensat og ejendommelig han end var, kunde det dog lykkes — fandt man, at dets inderste kærne var mere ægte end de flestes...

Her følger nogle mindeord om Lund af apoteker Aage Schæffer, der havde været elev i skolen:

»...det, der karakteriserer Forholdet mellem Inspektør Lund og os, var den vældige Respekt, vi nærede for ham; mon ikke de fleste af os inderst inde var bange for ham; vi syntes vist, at Lund i mange Henseender var for streng mod os, og vi vidste jo af Erfaring, at der hos ham ikke var langt fra Ord til Handling, naar en arm Synder skulde gøre Regnskab for sine Gerninger...

Men senere... ude i livet... kom Lund til at staa i et andet Lys for os, saa forstod vi at paaskønne hans Arbejde for os og med os. Og kom vi saa op til ham og fik Lejlighed til at nyde godt af hans Erfaring og Viden paa mange Omraader, og lærte hans, ofte ejendommelige, Meninger at kende... hvilket jo iøvrigt godt kunde føre til en meget kraftig Diskussion — for enig med Lund blev vi jo ikke altid, dertil var hans Mening om mangt og meget alt for ofte i Modstrid med den gængse, og stejl og stædig kunde han jo være, naar han forsvarede den — saa lærte vi rigtigt hans retsindige Karakter, hans ubestikkelige Retfærdighedssans at kende; og mon vi saa ikke — trods alt — kom til at holde af ham«.

Nogle klip fra en unavngiven elevs erindringer:

(En dreng skulle konfirmeres) »og blev med sine Forældres Samtykke — men uden at spørge Skolen — borte Lørdag Eftermiddag efter at have været der om Formiddagen. For Lund var dette en Forbrydelse, og som altid, naar det drejede sig om det, han mente var alvorligt, straffede han ikke med Prygl, men med sin Kulde og Udeluk-

Denne tegning med vers af Sophus Schandorph er hentet fra F. Hendriksens ugeblad »Ude og Hjemme«. Også heri indgår klø som en naturlig del af dagligdagen.

kelse fra Skolens Glæder. Denne Dreng, der mente sig i sin Ret, naar Forældrene stod bag ham, følte en haard og kold uforstaaende Atmosfære fra Lund, og da han nogen Tid efter fik sin Karakterbog udleveret med Paategnelsen: »Borte fra Skolen uden Tilladelse«, sagde Lund med Foragt de to Ord »Skidt Dreng!« Disse Ord har min Sidekammerat aldrig kunnet glemme...

Hans Undervisning i sit Specialfag var set under en lille Synsvinkel genial... i Stedet for at give en Lektie for og næste Gang høre Børnene i den (gik han stoffet) igennem med et Foredrag, der var mere end veltalende, og endelig næste Gang (lod han være med) at høre og remse Lektien igennem, men brugte Tiden til en Gennemgang af nye matematiske Problemer. Og Lunds Gennemgange var næsten plastiske i Anskuelighed«.

For fuldstændighedens skyld skal det tilføjes, at Lund var bekendt for sit praktiske håndelag, han både tømrede og snedkererede og istandsatte personligt skolens inventar — efter sigende lignede kontoret til tider et snedkerværksted — og så påtog han sig også at fernisere trappen.

I efteråret 1913 søgte Lund sin afsked til april det følgende år på grund af en ondartet halslidelse, men han døde allerede i januar 1914; på hans grav på Vestre Kirkegård lod en kreds af elever og lærere kort efter sætte en smuk mindesten.

Med Marius Lunds bortgang endte den epoke for Velgørenheden, som gamle elever betragtede som skolens guldalder.

Ludvig Trier virkede på skolen lige fra 1859 til kort før sin død i 1911. Her er et billede fra hans unge og et fra hans ældre dage.

Trier og Heering

I det foregående har fortrinsvis Velgørenhedens skoleledere været omtalt, men disse har jo ikke været alene om at tegne skolen. Den har haft i hundredevis af frivillige lærere gennem de mange år, og det bliver derfor i det følgende kun muligt at omtale datidens allermest betydelige lærere, der har virket ved skolen i en længere årrække. Skolen havde allerede i slutningen af forrige århundrede enkelte lærerinder, men efter beskrivelserne at dømme satte drengene dem ikke videre højt; Velgørenheden var nok et mandschauvinistisk foretagende.

Den lærer fra tidligere tid, som er mest omtalt og som der er skrevet flest smukke mindeord om, er Ludvig Trier. Han var født i 1837 som søn af overlæge ved Frederiks Hospital, etatsråd Trier, og han begyndte som lærer ved Velgørenheden i 1859, hvor han underviste i dansk og i 1860 indførte engelsk i skolen som fast fag. Han viede hele sit liv til denne undervisning, ligesom han fik tid til privat dimission til Universitetet, hvor han dimitterede nogle af de første kvindelige studenter. Ved hans 50-års lærerjubilæum i 1909 udgav tidligere elever en mindebog som en tak og en hyldest til ham. Det er fra denne bog de fleste af de følgende afsnit er hentet.

Om Triers personlighed skriver direktør Iwan Berner:

»Hvad der for mig særlig karakteriserer Ludvig Trier som Lærer... var først og fremmest det, at han saa helt og holdent, med Liv og Sjæl gik op i sin Lærer-Virkomhed, der for ham ikke var noget Levebrød, men en frivillig Gerning, et kært Kald, som han paa Grund af sin økonomisk uafhængige Stilling kunde ofre — og med en usvigelig Pligtfølelse ofrede alle sine Kræfter og Interesser... At han, den velhavende Etatsraad-Søn fra det fine Hus i Amaliegade fandt en Glæde i Dag ud og Dag ind at møde paa Slaget for at undervise os sølle Smaapoge i den tran-

ge, tarvelige Skolestue, hvor om Vinteren Tællelysene osede i de fattige Blikstager og den gamle Kakkelovn ofte udspyede mere Røg end Varme, og hvor om Sommeren Luften var kvælende — alene det indgød os fra første Færd en dyb Respekt og gjorde det til en Æressag for os ikke at gøre hans Anstrengelser til Skamme... Hertil kommer endelig, at den Personlighed, der stod bag Læreren, og som lyste gennem hele hans Virksomhed, var Manden med den ualmindelige Kundskabsrigdom og Dannelse og det lige saa ualmindelige humane og frisindede Syn paa Livet, det fintfølende Menneske, Idealisten med det store varme Hjærte opfyldt af Kærlighed til alt Godt og Smukt og Had til al Unatur, Forfængelighed og Skaberi«.

Om Triers undervisning beretter landsarkivar Gerh. Hornemann:

»Han gik op i det at være Lærer, levede og aandede for sine Drenge, og han havde desuden en betydelig Evne til at lægge alt tilrette for os. Ikke saaledes at forstaa, at han omhyggeligt gennemgik Lektierne for os. Tværtimod. Det var et Princip hos ham, at Eleverne selv skulde arbejde, et Princip, han efter min Mening tidt gennemførte med lovlig stor Strenghed, men, selv om han forlangte meget af os, saa sørgede han dog for, at Opgaverne ikke oversteg vore Kræfter... Vi skulde ogsaa lære at benytte det mundtlige Ord og selv lægge et lidt større Stof tilrette, og dette skulde naas gennem de Foredrag, vi maatte holde. Æmnerne var mest hentede fra den danske Litteraturs Historie eller Danmarks Historie, og i Reglen anviste Trier os selv de Hjælpemidler, vi skulde benytte... Efter Foredraget havde saa Tilhørerne Lov til at komme med deres Indvendinger og Forespørgsler«.

Også uden for skoletiden interesserede Ludvig Trier sig for sine elever; her er det kommunelærer Carl Dahlbom, der fortæller:

»Der var ogsaa de forunderlig dejlige Skovture; militær Hornblæser, Kornettist, til hvis Toner vi marcherede ind i »Charlottes Bøgelund«, hvortil vi var befordrede af »Kaffemøller« ad Strandvejen; Middagsmad i Ordrup Kro ved dækkede Borde og før og efter denne de herlige Røverlege. I disse var Trier en ivrig Deltager; altid væbnet med den fra ham uadskillige Stok...

En prægtig Skoletid, prægtige Lærere, prægtigt Kammeratskab. Ja, saaledes var Forholdet mellem Lærere og Drenge...«

Kapervognene — såkaldte »kaffemøller« holdt på Østerbro og befordrede for en billig penge folk til Dyrehaven — ad Strandvejen med fri udsigt over Sundet.

Om Triers ydre fremtoning giver den tidligere citerede forfatter Hjalmar Bergstrøm følgende oplysninger:

»Som jeg husker ham fra dengang, var han en midaldrende Mand. . Jeg ser ham gaa over Skolegaarden Vinterdage med Skind- eller Stormhue, iført en lang, svær Frakke og fulgt i Hælene af sin Hund Bob. Denne Frakke, som han aldrig tog af — han havde nemlig ingen Jakke under —

havde for min Fantasi noget mystisk over sig. Den var indvendig forsynet med nogle uhyre Lommer, hvis Bund naaede Frakkens Underkant, og hvori Bøger endda af Folianters Størrelse forsvandt sporløst... Om Sommeren ser jeg ham i bredskygget Straahat, Lastingsjakke og med Solskærm, fulgt i Hælene af... Bob. Denne Medskabning havde sin bestemte Krog i Klassen, hvorfra den rolig fulgte Undervisningens Gang og kun tog Affære, naar en Dreng blev skældt ud. Saa for den op og gøede rasende ad Synderen. Endnu længe efter at den havde taget Plads igen, kunde den sidde og knurre misbilligende ved Tanken om det forefaldne«.

I øvrigt var det ordensduksens pligt før Triers time begyndte at skrive af hans slogans på tavlen, ofte var det »Liberty for ever«, og når så Trier kom ind, rejste eleverne sig og råbte denne sætning i taktfast kor.

Et særpræget menneske har Ludvig Trier været, og selv om eleverne utvivlsomt satte ham højt, har de også haft blik for hans ejendommeligheder. Her er et sidste klip om Trier hentet fra en artikel af direktør Knud Andersen:

»... af Lærerne var Ludvig Trier den eneste, som omgav sig med et særligt Ceremoniel. Fem Minutter før otte skulde han i Gadedøren modtages af to Svejtsere (d.v.s. vagtposter), hvoraf den ene skulde hente hans Kridt og tvende Ordbøger paa Kontoret, medens den anden bar en Stol for det Tilfælde, at han mistede Vejret paa Trappen. I Klassen stod hans Læsepult parat paa Bordet, under Pulten fik Kridtet sin Plads, ovenpaa lagdes Rosings Ordbog (right) til højre, Larsens (left) til venstre. Fødderne stak han i en Lammeskinds Fodpose, som ofte var vendt forkert, eventuelt fyldt med Kridt, hvad der var mindre hensynsfuldt mod hans sorte Klædesstøvler. En sjælden Gang kunde Posen være syet til. De Drengestreger... heftede han sig ikke meget ved; jeg husker dog, at Knaldperler var ham

Christian Heering som ung og som ældre.

særdeles imod... Trods vor dadelværdige Opførsel fik vi hyppigt en Krone til »Guf«, navnlig til Fødselsdage, hvoraf der var en Del«.

I begyndelsen af 1911 ophørte Trier med at undervise i Velgørenheden, og han døde i juni samme år. Ved hans 40-års lærerjubilæum i 1899 var der ved bidrag fra skolens lærere og elever oprettet det såkaldte »Ludvig Triers Boglegat«; hertil kom efter hans død endnu et legat, »Ludvig Triers Mindelegat«, oprettet i 1912 af Triers gamle elever; renterne fra dette skulle anvendes til understøttelse eller videreuddannelse af tidligere elever.

Den anden store skikkelse blandt lærerne fra denne epoke er Christian Heering. Han var født i 1840 som søn af fabrikant Peter F. Heering og begyndte som lærer ved Velgørenheden i 1862, hvor han mest underviste i historie. Han var cand.polit., men brugte ikke sin eksamen til ansættelse i den offentlige sektor. Med nogle få afbrydelser fortsatte han som lærer ved skolen til 1920, så at hans virke dèr strakte sig over i alt 55½ år; han er således den lærer, der har undervist der længst. Han døde i 1922.

Atter vil vi lade stemmer fra datiden fortælle, først igen en gang Hjalmar Bergstrøm:

»... hans Indflydelse... udgik ubevidst og umiddelbart fra selve hans Væsen. Sjælelig fin som faa, sindsligevægtig og mildtdømmende, ridderlig og elskværdig, elegant og sikker i sin Optræden og Smag, Idealet af en Herre af den fine Verden — saaledes staar han for min Erindring. Hvad Betydning har det ikke haft for modtagelige Barnesjæle, der kom fra et ganske andet Milieu, at have næsten daglig for Øje denne fine Repræsentant for det bedste Selskab? Han, der i sine unge Dage havde haft Lyst til at gaa til Scenen og havde faaet Undervisning i Scenens Kunst... lod ofte os Drenge nyde godt af sit ubrugte Talent — jeg har endnu i festligt Minde de Timer, hvor han forlystede os med sin levende Gengivelse af de Hostrupske og Holbergske Komedier«.

Om Heering beretter direktør Knud Andersen:

> *»Den anden Veteran var Chr. Heering, som vi dengang mindre værdsatte som Historielærer end som Skuespiller, Visesanger og Fortæller om »gamle Dage«. Naar vi sagde en Brøler, sang hele Koret med Heering i Spidsen: »Dadudendididudendidaia, dadudendididudendidai«, og den Strofe klang ret ofte. Historien har jeg dels glemt, dels aldrig kunnet (hvad dog Heering ikke skal have Skylden for), men hans Fortællinger og Viser, hans fine Personlighed og hans rørende Kærlighed til sin tidlig afdøde Hustru, som han med sine hvide Haar fortalte os Drenge om, staar endnu saa levende for mig«.*

I det foregående har man hørt om Velgørenhedens skoleledere og de allermest betydelige lærere, og så må man nok spørge: »Hvordan og hvem var drengene, og hvad fik de ud af deres skolegang?« Hvordan de var, kan vi godt belyse; de muntrede sig med alle de velbekendte løjer. I timerne fremkaldte de sære lyde fra det gamle stueorgel, de legede på trapper og gange og holdt på dørene for hinanden, de indstuderede et indbyrdes røversprog, lad os gætte på, at de også lod den sidste stump af stavnsbåndet og nøglen til vornedskabet cirkulere i smug ligesom i senere tiders historietimer. Og så snød de naturligvis i timerne. De kom også for sent i skole og undskyldte sig f.eks. med, at artilleriet havde spærret gaden med fyrretyve kanoner o.lign. Alle disse indfald blev på stedet honoreret med lussinger — tidens universelle pædagogiske hjælpemiddel — ikke mindst Marius Lund stak daglig på tæven. Det kunne endda gå så vidt, at han slog drengene så voldsomt, at de sank sammen under bordene; det forekommer absolut ufatteligt, at det blev tolereret, og at Lund kunne gå for at være en fremragende skoleleder.

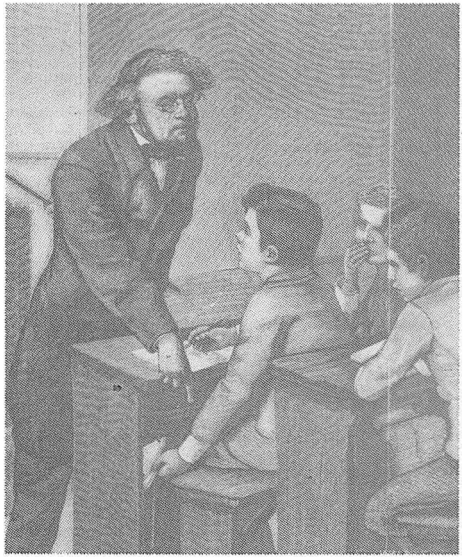

I Velgørenheden var skoletiden 9-12 og 3-6, dette anføres lige af hensyn til følgende beretning der viser, hvad der kunne ske i Aabenraa ved skoletidens slutning:

»En Aften — Klokken var over seks — alle var gaaet, og jeg og en Kammerat havde vasket os, da finder han pludselig paa, at det kunde være rart at høre Vandet plaske ned i Gaarden, og jeg kryber op i Vinduet for at maale Afstanden, og Vandfadets Indhold styrtes ud. Kort før det naar Stenbroen, træder Mester ud, og Vandsøjlen paa en Alens Længde træffer det fineste Centrum paa hans Isse. Jeg fik trukket Næbbet til i en Fart og meddelt den forbløffede Kammerat, at Mester havde faaet Vandet i Hovedet. Fat i Bøger og af sted ned ad Trappen. Dér kom Mester springende fra Vandpantomime. Lorgnetterne slaaet af, Haaret i Tjavser, Kravetøjet gummiagtigt, Øjnene blændet af Vand, fire Trin ad Gangen, op paa anden Sal: »Hvem kastede Vandet?« Elof Svensson meldte sig med et spædt: »Det var mig.« Hastig Anmodning om Visit paa Kontoret.

Ved en undersøgelse foretaget omkring år 1900 blandt landets 370.000 skoleelever viste det sig, at over halvdelen af de 13-årige havde arbejde uden for skoletiden for at supplere familiens indtægt. Det var job som mælkedreng, avissælger, bybud eller arbejde på fabrik.

Vi stod en tre-fire Stykker ude paa Gaden og vippede paa Tæerne, vi kunde lige se Røret, naar det var i Højstilling, og det kom op, og det kom ned saa hurtigt som Klokken kimer til Fest. Da den ulykkelige Elof slap ud og vi deltagende spurgte ham: »Var det slemt?« svarede han med et mut Forsøg paa Smil: »De fleste traf paa Overfrakken.«

Men til tider kunne Velgørenhedens drenge finde på mere fiffige løjer, som ikke så nemt kunne efterforskes.

Fra en artikel om et »krondiamant-samvær« i 1961 af elever, der havde gået i skolen 1896-1902 er følgende hentet:

»Pludselig sidder en af kammeraterne og ler solo. Han er kommet til at tænke på en af sine mageløse genistreger. For dem blev der jo nok lavet en hel del af blandt så mange gutter. Jo, det var en dag, hvor de var meget forlegne for at komme ud og spille fodbold. Og kan I så huske — I fortalte mig senere, at I havde været ved at dø af grin, da inspektør Lund, som var skolens fysik- og matematiklærer, havde kastet sig ud i et lærd foredrag om, hvordan lige nu i dette øjeblik, mens gasblusset i klassen syntes at svigte, gasbeholderen måtte være sunket langt ned. Imens sad jeg nede i kælderen og pustede til gassen for at få lyset til at svinde tilpas nok til, at undervisningen blev standset. Det var den fodbold, der lokkede!«

Endnu en skildring der viser, hvilke indfald datidens drenge kunne få. Følgende beretning, der er i en anden genre, er hentet fra arkitekt Thor Beenfeldts erindringer:

»Vi Drenge deltog i Flytningen (fra Vestergade 8 til Aabenraa 29 i 1887) paa den Maade, at vi fik Lov at bære Dele af Skolens Fysik- og Naturhistoriesamling fra Sted til Sted, gennem Skindergade tværs over Købmagergade og gennem Anlægget ved Trinitatis Kirke o.s.v. Hvor dette Anlæg sluttede til Købmagergade, lavede en af Kammerater-

Peter Klæstrups tegning af en flok drenge i Trinitatis' kirkegang.

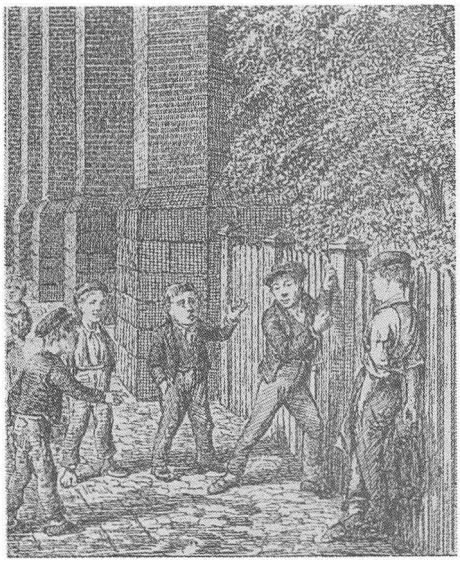

ne et helt lille Opløb. Han kom med nogle udstoppede Fugle i Favnen, en af dem der var anbragt paa en Grenstump paa en Træklods. De største af dem satte han fra sig ved Gitteret til Sidegangen og fik en Kammerat til at passe paa, mens han med en af de smaa Pipfugle hoppede over Gitteret og stillede Fuglen, som meget livagtigt sad paa sin Pind, i Græsset ud mod Gaden. Saa begyndte Komedien.

Han satte sig paa Hug og stirrede vedholdende paa Fuglen, saa tog han forsigtigt sin Hue af og listede sig paa Indianervis uden Støj ind på Byttet. Uden for Gitteret havde et Par Kammerater imidlertid ved deres paatagne, ivrige Fagter henledt de forbipasserendes Opmærksomhed paa den spændende Jagt paa Frk. Jokumsens Piphans fra Suhmsgade 38, og der havde da ogsaa samlet sig et mindre Opløb. Han kom til sidst Fuglen paa saa nært Hold, at han kunde »fange« den ved at smække Huen ned over den; saa ind under Trøjen med den, over Gitteret og væk, inden Tilskuerne opdagede Tricket.«

Hvad enhver skoledreng havde brug for i slutningen af forrige århundrede: træpennalhus, tavle med griffel og svamp, skrivefjer og blækhus, kugleramme — og endelig skoletasken af træ. De fleste elever klarede sig dog med en rem til at holde bøgerne sammen.

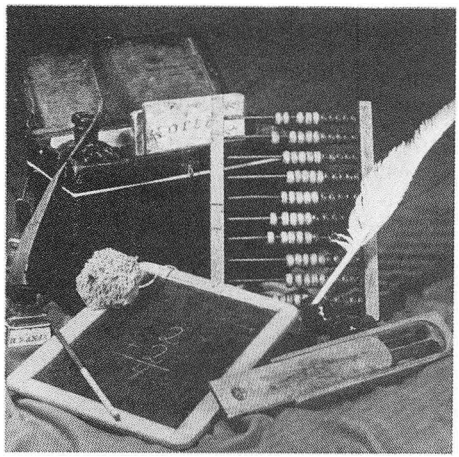

Efter omtalen af alle disse numre kunne man nok et øjeblik standse og undre sig over de morsomheder blandt skoleelever, der er overleveret fra den ene generation til den anden; knaldperler, vandpistoler, puder, der udstøder ubehagelige lyde, karikaturtegninger af lærerne og så videre, o.s.v. Pudsigt er det, når eleverne med undren må konstatere, at deres lærere kender det hele i forvejen, og at de i deres egen skoletid ikke ubetinget har været mellem Vorherres bedste børn. Men når de gamle drenge mødes mange år senere, mindes de særligt den slags morsomheder, der for dem repræsenterer de gladeste minder fra skoletiden.

Det næste spørgsmål er så, hvem de elever var, der gik i Velgørenheden, og hvad de fik ud af deres skolegang der. Om det første har det gennem tiderne altid været sagt, at det var fattige københavnerdrenge, hvis forældre blev understøttet af Det forenede Velgøren-

heds-Selskab. Men her er det nødvendigt at komme med en vigtig tilføjelse. Af det tidligere citerede afsnit af Selskabets love fra maj 1838 fremgår det, at man specielt tilsigtede at hjælpe pæne folk, der havde kendt bedre dage, og allerede i de tidlige årsberetninger fastslås det, at understøttelserne skulle være for »værdige trængende, fortrinsvis af Borger- og Embedsstanden«. Hvad angår borgerstanden må man nok forestille sig, at der er tænkt på mindre handlende, håndværkere m.v.

At drengene stammede fra fattige hjem, i hvert fald i skolens tidlige tid, skal ikke betvivles, men herved skal ikke forstås, at det var forhutlede eller sølle forhold, hvor faderen hang på en knejpe, og sønnerne var skidte knægte, der drev om i gaderne. Det har tværtimod været små, men gode hjem, hvor fattigdommen nok trykkede, men hvor man havde ambitioner med hensyn til sønnernes fremtid. Det har været hjem, hvor man måske om aftenen læste højt af Frederik Barfods hovedværk »Fortællinger af Fædrelandets Historie«, og hvor drengene så at sige lærte at spise med kniv og gaffel.

Tegningen af den fattige Rasmus til »Peters Jul« er lavet af Pietro Krohn, Johan Krohns broder.

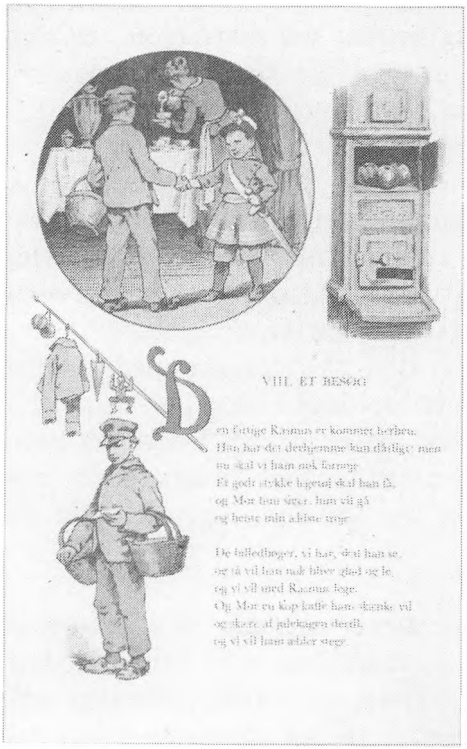

For at tage et eksempel fra datidens litteratur — vi er fremme ved tiden omkring 1870 — kunne vi et øjeblik se på »Den fattige Rasmus« i Johan Krohns »Peters Jul«. Peters familie indbyder Rasmus til et besøg i juletiden, og det bemærkelsesværdige i denne forbindelse er, at man vil modtage Rasmus i dette nette borgerhjem; han er åbenbart en pæn dreng med gode manerer, men han er ikke for fin til at modtage Peters families noget luvslidte opmærksomheder. — Uden at overfortolke dette nostalgiske digterværk kan man sikkert forestille sig, at Velgørenhedens drenge har været af samme slags som Rasmus. Derfor valgte man at sende dem i en skole, der var gratis, men bød på ganske andre muligheder end den offentlige skole. Dette illustreres tydeligt i xylograf Fr. Hendriksens erindringsbog »Mennesker og Oplevelser«, Kbh. 1932, hvor man kan læse, at Velgørenheden var for:

Drenge i leg på Frue Plads, Xylografi af F. Hendriksen.

> *»Børn af Borgerfolk, der havde ondt ved at udrede Skolepenge, og som krympede sig ved at sende Børnene til de den Gang ikke vel ansete Kommuneskoler, for ikke at tale om Fattigskolerne«.*

I Velgørenheden opdagede man allerede den unge Hendriksens kunstneriske anlæg; han kom i lære som træskærer i 1861 ved Illustreret Tidende, og da han var blevet selvstændig, var hans første arbejde at skære halvdelen af illustrationerne til 2. udgave af »Peters Jul«.

I sin bog oplyser Fr. Hendriksen for øvrigt, at faderen var kancellibud og senere værtshusholder, og at de økonomiske forhold i hjemmet var vanskelige. Det er ellers svært at finde oplysninger om elevernes baggrund i de tidlige tider, dog vides det f.eks., at skolens store velgører, justitsråd J. F. Møllmann — som snart skal omtales — var søn af en lappeskrædder. Fra 1880'erne haves enkelte oplysninger om fædrenes stillinger, man finder bl.a. en oversergent og en guldsmed, der dog næppe kunne betegnes som rigtige fattigfolk, selv om de kan have haft en stor børneflok at sørge for.

Frederik Barfod opfattede dog bestandig skolen som en skole for subsistensløse. I den tidligere citerede sang fra skolens 50-års dag i 1884 skrev han om fattigfolk og fattigbørn, og hans tale ved indvielsen af Aabenraa 29 i 1887 vakte nærmest pinlig opmærksomhed. I en senere omtale hedder det:

> *»...hans Bemærkninger om »Skolens Betydning for de fattige og ulykkelig stillede Børn« viser, at han i alle de mellemliggende Aar ikke havde haft nogen Føling med Skolens virkelige og sande Opgave, at søge ud de velbegavede Børn fra anstændige og moralske Hjem, som ikke havde Midler til at bekoste en højere Skoleuddannelse.«*

I tiden efter 1900 kan man i større udstrækning konstatere, hvilken baggrund Velgørenhedens elever havde, idet årsberetningerne — måske noget indiskret — anfører hvem og hvad deres fædre var. Det fremgår heraf, at de stort set tilhørte datidens brede middel-

klasse, og man har nok lov til at mene, at man i en del tilfælde har søgt om en søns optagelse i skolen ikke på grund af nød, men fordi den havde et vist renommé; drengene kom ikke blot »fra ringe Kaar og fra Smaafolks Hjem«

Den anden del af vort oprindelige spørgsmål var, hvad drengene fik ud af deres skolegang i Velgørenheden. Der var flere og flere elever, der drev det til noget i livet. Måske havde dette allerede tidligt været tilfældet; Barfod nævner selv i sine erindringer elever, som det var gået godt, en var f.eks. blevet oberstløjtnant. Som det vil fremgå af det foregående vil vi mene, at drengene mødte med motivation hjemmefra, og så føjede skolen resten til. To faktorer spillede her en rolle. For det første blev i en årrække kun 6-8 elever optaget hvert år blandt 40-50 ansøgere, så »elevmaterialet« var godt. For det andet blev undervisningen mest forestået af unge studerende, der gav drengene lyst til videre uddannelse eller højere studier. I adskillige erindringer taler eleverne med begejstring om deres skolegang og det hjertelige forhold mellem lærere og elever, noget, der var et særkende for skolen og utvivlsomt af største betydning. Det var nok ikke bare tom høflighed, når Chr. Richardt skrev i 1884, at »Hundreder af flinke Sønner... modnedes til Gavn og Hæder i de trange Stræder«. Også skolen selv var opmærksom på, hvad eleverne kunne drive det til; i årsberetningen for 1885 omtaler man, at mange tidligere elever var blevet læger, jurister m.v. Man vil også have bemærket, at de mange erindringer, der har været anvendt, hidrører fra mænd i ansete stillinger.

Selskabet manglede stadig penge trods basarer og indsamlinger, og som omtalt formindskedes de bidragydende medlemmers antal fra år til år, men der stod dog en del formuende mennesker bag Selskabet. Der tilgik derfor dette en del legater i årenes løb, og man hædrede legatstifterne ved at ophænge en stor trætavle med deres navne på skolens trappegang. Denne tavle er endnu bevaret, men må ikke længere hænge fremme på Kochsvej på grund af brandfaren. Nu var der på tavlen et tomt felt foroven, og dette har slemme drenge i tidernes løb benyttet til spøgefulde tilføjelser, skønt det var en balancekunst at nå derop.

Tavlen med legatstifterne måler 1,2 × 1,5 meter og henstår nu i skolens kælder. Hvor gammel den er vides ikke; men den var allerede ophængt på trappegangen i Aabenraa 29. Legatstifterne kan i øvrigt efterspores i de gamle årsberetninger. Særlig bemærker man nok de to particulier'er — altså mænd, der levede af deres formue; de har nok ikke mange ligemænd i vore dage lige så lidt som brændevinsbrænderen eller nålemageren.

Velgjørere, der ved større Legater
have bidraget til Dannelsen af
det forenede Velgjørenhedsselskabs Formue:
Cand. phil. Ludvig Trier
Garvermester Wørmer
Majorinde Hall
Brændevinsbrænder
J.N. Holmstrup
Grosserer J.C. Bauer
og Hustru Sara Mørch
Grosserer P.B. Lund
Enkefru A. Petresch
Kasserer Langballe
Mægler Aggersborg
Grosserer Smidt
Pastor H.F. Ulrich
Grosserer M.L. Trier
og Hustru Sophie Trier
Particulier Nicolaysen
Frk: E.H. Mørch
Grosserer B.E. Ree
og Hustru
Grosserer S.L. Trier
og Hustru Fylla Trier
Grosserer J.L. Lohr
Frk: C.L.F. Hilcker
Particulier Mitchell.
Godsejer J.D. Schmidt
Skomagermester
P. Rasmussen
Naalemager P.C. Hjort
Enkefru L.C. Beechgaard

Store legatstiftere

Johan Frederik Møllmann.

Det største af legaterne stammer fra en noget senere tid end den, vi her er beskæftiget med, men vi vil alligevel nu omtale justitsråd Møllmann og hans legat. Johan Frederik Møllmann havde været elev i Velgørenheden 1858-63; han kom fra fattige forhold, men begyndte som ung at spare alt det sammen, han kunne overkomme, og satte pengene i værdipapirer. Med årene blev han millionær og havde aktier i adskillige af tidens største virksomheder, og han betænkte til stadighed sin gamle skole med pengegaver; i øvrigt sad han på sine gamle dage i Selskabets bestyrelse. Han var ugift og boede i Gartnergade i en treværelses lejlighed, der var fyldt med gamle aviser; han udviklede sig med tiden til en kendt københavnsk original.

Følgende skildring af oprettelsen af Møllmanns legat skyldes et øjenvidne, lektor Peter Falkenberg Andersen, der var lærer ved skolen omkring 1930 og medlem af skolekomitéen. I en artikel skriver han:

> *»Den gamle justitsråd var dengang 83 år og slubrede med velbehag sin kaffe og sit wienerbrød i sig og befandt sig i sit es. Da han havde stillet den værste sult rejste departementschef Vedel sig og holdt en tale for ham og mindede ham om alle de gange han havde udtrykt sin glæde over sin gamle skole og minderne derfra, så han endda havde lovet at skolen skulle arve noget efter ham. Møllmann nikkede bifaldende. Pludselig lød der en røst — jeg ved ikke den dag i dag fra hvem den kom, men der blev klart og tydeligt sagt: »Hvor meget?« Møllmann måtte også have hørt den, for han sagde omgående 100.000 kr.*
>
> *Så rejste departementschefen sig og sagde omtrent som følger:*

»Kære justitsråd! Deres gamle skole er Dem dybt og inderligt taknemmelig for den storslåede gave De har tænkt at glæde Deres gamle skole med. Vi har tænkt på, at det måske ville glæde Dem at se denne flotte donation på tryk i skolens årsskrift. I så fald bliver vi for en ordens skyld nødt til at bede om Deres underskrift på dette pantebrev«. Han skubbede papiret hen foran den lille mand og stak ham en pen i hånden, mens alle holdt vejret af spænding. Møllmann førte langsomt med tungen i mundvigen pennen til papiret og satte en prik, så sagde han: »Er det meningen, jeg skal skrive under på det her — det vil jeg ikke«. Vedel sagde så behersket som han kunne: »Jamen er det da ikke Deres vilje og ønske, der står der?« Møllmann svarede: »Jo, det er det da rigtignok, men skal jeg så int' fortælle om dengang jeg gik i skole?«

Jeg hørte lige en, der hviskede »I Guds navn da...« sagen var, at vi alle havde hørt den historie adskillige gange og vidste, at når den gamle var i humør kunne han blive ved, men man måtte resignere.

Der gik nogen tid i en ikke særlig afslappet atmosfære, så sprang departementschef Vedel op fra sin stol og udbrød begejstret: »Og netop på grund af den kærlighed De nærer til Deres gamle skole og netop fordi De har valgt denne dag til at udtrykke det på en så storslået måde, siger vi Dem hjertelig tak og jeg beder Dem, alle mine herrer, rejse Dem og hylde den storslåede giver. Justitsråd Møllmann længe leve, — Hurra-Hurra-Hurra«.

Den lille mand var totalt overrumplet. Han så sig om som en forskrækket fugl, greb pennen og prentede med fast hånd: J. F. Møllmann.

Dette skete 6. maj 1931. Månedsdagen efter døde justitsråd Møllmann efter at være blevet væltet af en sporvogn, han vistnok havde forsøgt at entrere«.

Anton Hlatky.

Fra anden side oplyses det, at Møllmann tilføjede: »Jeg er sjæleglad over, at denne Sag nu er bragt i Orden«. Det siges også, at når legatet blev 10.000 kr. større end først lovet skyldtes det, at Møllmann havde optalt en bunke obligationer forkert, men så bemærkede han, at det kunne være lige meget og at skolen så kunne få hele beløbet på 110.000 kr.

Den anden store legatstifter fra denne tid var medicinalrevisor, cand.pharm. Anton Hlatky, der i 1920 havde testamenteret Selskabet ca. 85.000 kr., hvoraf man dog kun nød renten af halvdelen.

4. kl. fotograferet i Kongens Have i begyndelsen af dette århundrede.

Trængselstider

Vi vender så tilbage til den kronologiske skildring af skolens historie efter Marius Lunds død i 1914. Der kom en alvorlig nedgangsperiode for Velgørenheden. I Hugo Gaarns jubilæumsbog fra 1934 går han let hen over denne tid med bemærkningen: »Der kom svære år for »Velgørenheden«. Men den skulde nu ikke dø«.

Til Lunds efterfølger havde man allerede i slutningen af 1913 udset den ca. 40-årige stud.teol. *Jørgen Fink-Jensen* (1914-1920) og her bringes nu klip fra artikler om denne inspektør og hans tid, selv om det er temmelig trist læsning.

Her er først uddrag af en artikel signeret »Høyen«:

»Førsteindtrykket hos min Klasse af J.F.J. var ikke godt, det kunde vanskeligt have været daarligere. Store Drenge har Instinkter og dømmer ubarmhjertigt. J.F.J. var trods sin Brutalitet ikke frygtet, han var ejheller elsket, han var — det værste, der kan hænde en Lærer — ringeagtet, i hvert Fald i vor Klasse. Vi kunde se, at hans Fremfærd mod os var skiftevis logrende og bidende...

Hør et Tilfælde paa en mærkelig Optræden. Ved vor Indtræden i 6. Klasse var vi 14 Elever... Nu gik det imidlertid saaledes, at Styrken blev formindsket med 4 i Løbet af 3-4 Maaneder. Da Nr. 4 havde meldt sin Afgang, kom J.F.J. op i Klassen og sagde følgende (næsten ordret): »No, ja, nu gaar jo saa...« Lille Pause og derpaa, henvendt til en af os: »Hvornaar gaar du...?« — Vi var rædselslagne over en saadan Fremfærd mod en flink, stilfærdig Elev, der passede sine Sager. Jeg skal blot tilføje, at min Kammerat — efter at have talt med sine Forældre — forlod Skolen og tog Realeksamen fra et Kursus et halvt Aar efter, at vi havde taget Præliminæreksamen...

J. Fink-Jensen havde en vanskelig Opgave som »Mester«s Afløser, men gjorde den selv dobbelt svær. — Set

med en 14-aarig Elevs Øjne syntes det, at en Kende mere Smidighed kunde have hindret, at saa stor en Part af den betydelige Lærerstab forlod Skolen i 1914. Med 3 Undtagelser forlod samtlige vor Klasses Lærere Skolen samtidig med os i December 1914; at det ikke skete før, skyldtes kun Hensynet til vor forestaaende Eksamen. Mellem flere af vore Lærere og Fink-Jensen var der aabent Brud, hen paa Efteraaret udviklede Situationen sig, og det blev fra flere af vore Lærere, der stod sammen, betydet os, at det eventuelt vilde blive nødvendigt, at Lærere og Elever i Forening forlod Skolen; Lærerne vilde ikke svigte os, men Utilfredsheden med de nye Forhold var for stor blandt dem... Jeg husker tydeligt, hvorledes vor Fransklærer... stillede nede ved Gadedøren, naar de to udviste skulde komme til Fransk-Timerne. Han var bevæbnet med en solid Stok og det er ikke godt at vide, hvad der var hændt, hvis J. Fink- Jensen var kommet ud af Kontoret i det samme«.

De nævnte to elever var bortvist af Fink-Jensen, fordi deres hjem havde afslået at betale 33 øre for reparation af bindene på nogle bibelbøger, hvis ødelæggelse disse elever ikke havde nogen andel i.

Om Fink-Jensen og hans tid berettes også af »Tre gamle Sjettere«:

»Af Udseende var han noget af det mest patriarkalske, man kan tænke sig. Han havde stort, pjusket Fuldskæg af en ubestemmelig Farve — oprindelig havde det vist været rødt — glat tilbagestrøget Haar, som han undertiden purrede op i med begge Hænder, en lille fintformet Næse og en ret fyldig Mund, kort sagt, et intelligent udseende Ansigt.

Han holdt jernhaard Disciplin — Næverne sad ualmindelig løst paa ham...

Han var et mærkværdigt sammensat Menneske. Til Tider kunde han være blid og føjelig, til andre Tider meget

ubehersket... Han holdt meget strengt paa Lovsangen og mødte altid selv for at lede den, uanset om han havde naaet at faa sig gjort i Stand, f.Eks. var det meget almindeligt, at han mødte uden Flip, uredt og i Slippers.

Man kan vel roligt sige, at Eleverne ikke just elskede ham. Dertil gik det for det meste for haardt til baade i Tide og Utide... Den Orden og Regelmæssighed i Elevernes Forhold, som faktisk herskede paa Skolen i »Splinten«s Tid, skyldes sikkert mere denne vilkaarlige Optræden og Tilbøjelighed til at blive ophidset over enhver noksaa lille Forsømmelse fra Elevernes Side end virkelige Evner som Skoleleder...«

I Fink-Jensens tid holdt elevtallet sig på ca. 85 pr. skoleår trods uroen omkring skolen, mens lærertallet stadig viste voksende tendens. I skoleåret 1914-15 var der 67 lærere, i skoleåret 1917-18 var man oppe på 78 lærere, og det var stadig overvejende unge studerende, der underviste uden vederlag. Man må formentlig forestille sig, at der i årsberetningerne er anført alle, der har virket ved skolen i løbet af et skoleår, men at der har fundet adskillige udskiftninger sted i årets løb.

Spørgsmålet om, hvad det var for drenge, der gik i Velgørenheden, har tidligere været berørt, her kommer nu oplysninger fra tiden omkring og efter 1. verdenskrig, der belyser denne sag.

Ved skolens årsfest i 1916 udtalte Fink-Jensen »at det vilde blive taget under Overvejelse, om ikke Rekrutteringen blandt Drenge burde foretages efter et andet Princip«. Dette kunne lyde noget dunkelt, men meningen bliver klar, når man læser i den følgende årsberetning for samme år. Det hedder her, at skolekomitéen har tilsendt Centralorganisationen af de fire Civiletater og Kommunalforeningen en skrivelse, hvor man henleder disse organisationers opmærksomhed på skolen, og man anbefaler den specielt til »Statens og Kommunens Embedsmænd og deres Enker«. Denne linie kan spores videre frem i tiden; i 1924 fremkom der på Selskabets generalforsamling forslag om at få skolen »omdannet til en Skole for

Sønner af Forældre i Embedsklassen (Guldsnorene)«, men forslaget fik ikke tilslutning, idet man anførte:

> »...*at i Følge Skolens Vedtægter skulde Skolen ikke fortrinsvis staa aaben for Børn af Embedsmænd, men for Børn af »Borgere og Embedsmænd«. Det blev derfor stærkt pointeret, at de fleste af Skolens tidligere og nuværende Elever netop var udgaaet fra Borgerhjem og altid havde vidst at hævde Skolens Ry og havde gjort Skolen Ære, hvor de kom frem*«.

Dette synes at bekræfte teorien om, at Velgørenheden havde udviklet sig bort fra at være en fattigskole og havde fået søgning fra mere velfunderede kredse, uden at det ligefrem skal påstås, at den var en eliteskole. Men i øvrigt fortsatte man i årsberetningerne med at tale om, at skolen var for børn fra ubemidlede, uformuende eller mindre bemidlede hjem — så er forskellen vel ellers ens.

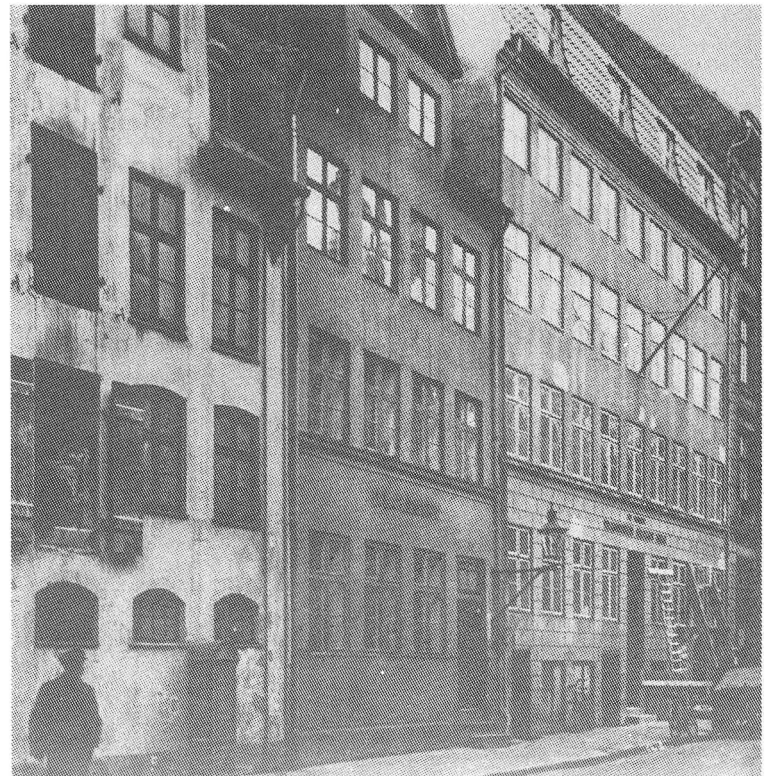

Aabenraa 29 fotograferet i begyndelsen af 20'erne. (Ejendommen længst til højre i billedet).

Frederik Barfods Mindeskole

I 1917 ændredes skolens navn fra Det forenede Velgørenheds-Selskabs Skole til FREDERIK BARFODS MINDESKOLE »i Følge Lærerforsamlingens, Skolekomitéens og Bestyrelsens enstemmige Beslutning«.

I marts 1919 oprettede man et artiumskursus — et to- årigt kursus til nysproglig studentereksamen — fortrinsvis for elever, der var udgået fra skolen — og stadig med gratis undervisning af ulønnede lærere, og i juni 1921 førte man første gang op til studentereksamen, men dette kursus fik ikke nogen lang levetid, idet det allerede 1924 indstilledes. Lederen blev cand.mag. Karl Møller (der dog var lønnet); han var samtidig blevet viceinspektør ved F.B.M., hvor han allerede fra 1918 havde været lærer.

Samme år gik skolen over til at afholde Præliminæreksamen i juni i stedet for i januar, og det følgende år omlagdes skoleåret, således at det nu gik fra 15. august-1. juli.

I begyndelsen af 1920 fratrådte Fink-Jensen som skoleinspektør og efterfulgtes af viceinspektøren *Karl Møller* (1920-1922), men dermed var de »svære år« for skolen ikke forbi.

Her fortsætter de »Tre gamle Sjettere« omtalen af deres skoletid med en indgående skildring af Møller:

> *»En skønne Dag forsvandt »Splinten« fra Skolen... hans Afgang var ønsket, og Beslutningen om at fjerne ham blev sikkert fremskyndet ved hans haardhændede Adfærd overfor Eleverne, en Adfærd, der flere Gange gav skellig Grund til klage. Og derpaa fik vi Karl Møller til Inspektør.*
>
> *Karl Møller vil man aldrig glemme... dertil var han for interessant og for mærkværdig en Person... lille, tyk, meget højrøstet, med et Par Ben, der var skruet forkert paa, hvorfor de spjættede ud til Siderne, naar han gik — eller rettere »trillede« — hen ad gaden med Stokken svingende vildt i Luften, og med sit evindelige: Javel ikke altsaa!*

Karakteristisk for Epoken Karl Møller er den fuldkomne Mangel paa Respekt, som Eleverne udviste. Og hvem skulde ogsaa lære os Respekt...? »Trille« kunde ikke... Er det for stærkt et Udtryk at sige, at han var rent til Grin, ikke alene for os Elever, men ogsaa, og det var naturligvis det værste, for sin Lærerstab? Det er i hvert fald en Kendsgerning. Men hvordan kan man ogsaa forlange, at man skal kunne faa Respekt for en Mand, der i den Grad er blottet for Myndighed og Evne til at lede og undervise, som »Trille« var...? Med hans Arvtagelse af Inspektør-Stillingen indledtes en for alle... aabenbar Nedgangsperiode i Skolens Historie, en Periode, der utvivlsomt savner et Sidestykke i de barfodske Annaler, og om hvilken der gik de vildeste Rygter ude i Byen...

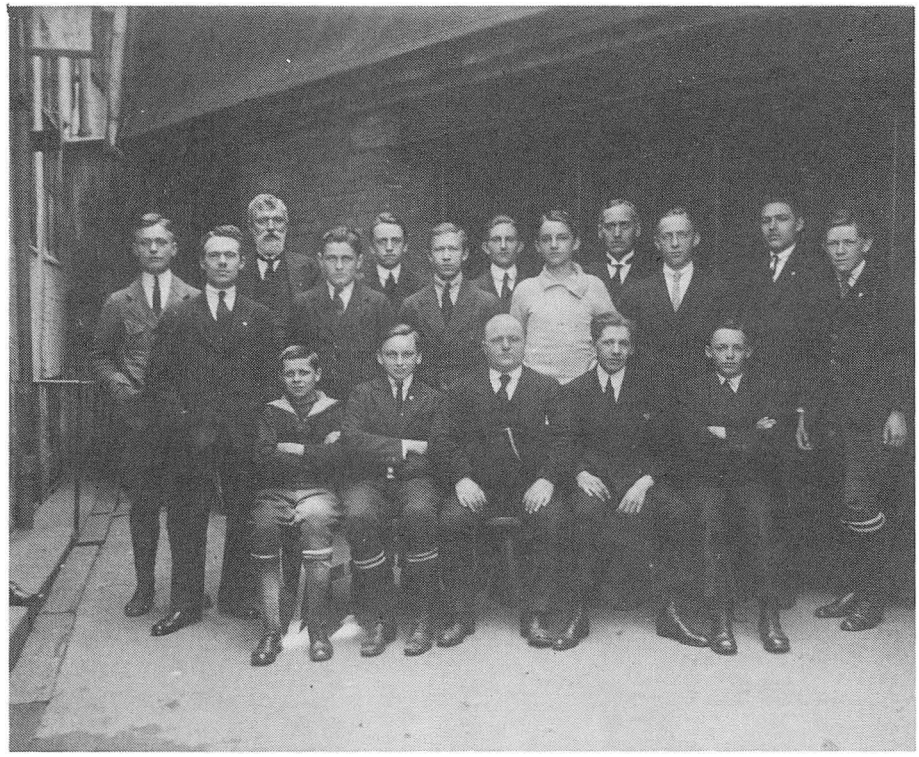

Klassebillede fra gården i Aabenraa ca. 1920 med Karl Møller siddende midt i forreste række og Vedel stående i venstre side.

Det forlød, at »Trille« havde taget sin Embedseksamen i Faget Historie paa Grund af sit grundige Kendskab til Bloch. (Datidens lærebog i historie til skolebrug). Det er naturligvis en Skrøne, men den er meget betegnende, for han kunde hver eneste Sætning udenad, og vor historiske Viden fremelskedes ganske simpelt paa den Maade, at han kløede sig oven i Hovedet og udslyngede sit: »Hvad Aarstal var det?« Aarstal var hans Kæphest, vi blev tvangsfodret med Aarstal... Det klogeste — og det bedste — man kunde svare paa »Trille«s Spørgsmål, var Bogens egne Ord, og det lod sig ganske simpelt gøre paa den Maade, at man havde Bogen liggende opslaaet foran sig og læste op af den. Det blev vist aldrig opdaget...

Karl Møller (alias »Trille«) som Inspektør og Karl Møller som Privat-Menneske var to helt forskellige Mennesker... som Privatmand var han det elskeligste og hjælpsomste Menneske, der kan tænkes... Det var slet ikke noget ukendt Fænomen for de ældre Klasser at blive trakteret paa Kaffe og Wienerbrød af ham... Ved saadanne Lejligheder var Trille i sit Es. Her behøvede han ikke at frygte for, at han i sin Egenskab af Skolens Leder skulde komme til at holde en eller anden officiel Tale, hvilket jo ikke var hans stærke Side, her kunde Humøret udfolde sig frit baade hos ham selv og hos os andre.

Og selvom det var os Drenge forbudt at ryge... saa hændte det mange Gange, at han selv bød os af sin egen Tobak. Han havde altid en lille grøn Æske staaende paa sit Skrivebord, men der var sjældent noget i den. Døren til hans spartanske Appartementer stod nemlig altid aaben, og naar vi bare sagde til ham, at vi havde tilladt os at tage et Stop af hans Tobak, havde han intet at indvende, men føjede selv til: Tag bare væk. Det var noget rædsomt hø, han røg...

Trilles Ulykke var den, at han følte sig alle de Lærere, han var sat til at skulle lede, underlegen, og dette i Forbindelse med hans Trang til og Ønske om at staa paa en venskabelig Fod med alle førte ham ud i en Stilling, han ikke var overlegen nok til at kunne haandhæve«.

I marts 1920 bekendtgjorde Møller ved opslag, at lærerforsamlingen havde vedtaget at:

»Der tilkommer ene Skolens Inspektør Ret til at tildele Straffe af enhver Art«.

Samtidig med denne Vedtagelse udtalte Lærerforsamlingen: »at Anvendelsen af Slag paa Øret eller andetsteds, Trækken i Øret eller lignende fra en Lærers Side som Straf herefter maa anses for en grov Overtrædelse af Vedtægterne, og at Anvendelsen af de førnævnte Midler i Nødsfald for Disciplinens Opretholdelse uopholdelig vil være at indberette til Inspektøren og kræver dennes efterfølgende Approbation«.

Om disse bestemmelser så blev overholdt får stå hen; senere hen synes de at være blevet glemt.

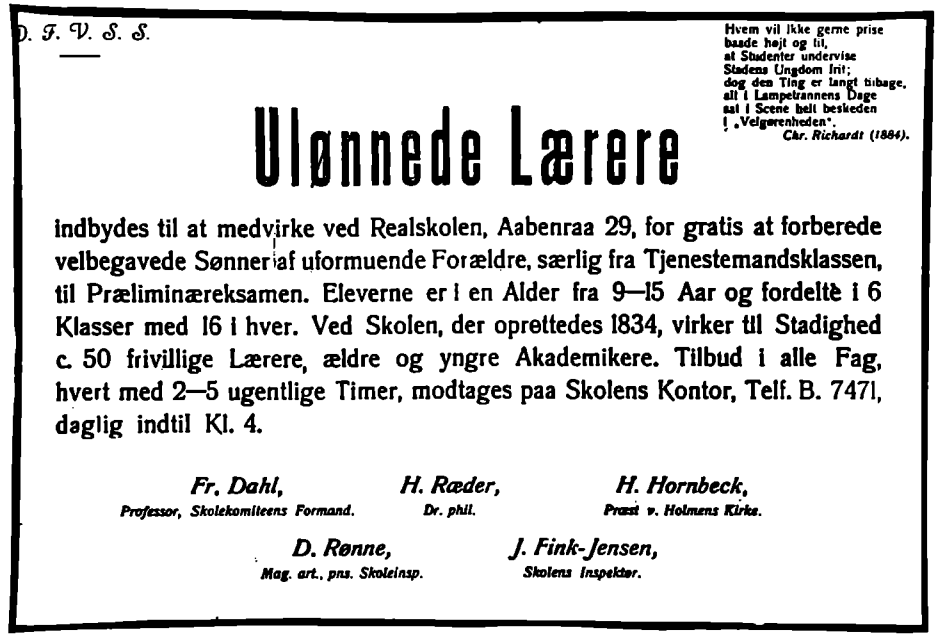

D. F. V. S. S.

Hvem vil ikke gerne prise baade højt og lil,
at Studenter undervise Stadens Ungdom lrit;
dog den Ting er langt tilbage,
alt i Lampetrannens Dage
sat i Scene helt beskeden
i »Velgørenheden«.
Chr. Richardt (1884).

Ulønnede Lærere

indbydes til at medvirke ved Realskolen, Aabenraa 29, for gratis at forberede velbegavede Sønner af uformuende Forældre, særlig fra Tjenestemandsklassen, til Præliminæreksamen. Eleverne er i en Alder fra 9—15 Aar og fordeltè i 6 Klasser med 16 i hver. Ved Skolen, der oprettedes 1834, virker til Stadighed c. 50 frivillige Lærere, ældre og yngre Akademikere. Tilbud i alle Fag, hvert med 2—5 ugentlige Timer, modtages paa Skolens Kontor, Telf. B. 7471, daglig indtil Kl. 4.

Fr. Dahl, Professor, Skolekomiteens Formand.
H. Ræder, Dr. phil.
H. Hornbeck, Præst v. Holmens Kirke.
D. Rønne, Mag. art., pns. Skoleinsp.
J. Fink-Jensen, Skolens Inspektør.

Ved sådanne opslag på universitetet rekrutteredes studenter som lærere til Frederik Barfods Mindeskole.

I september 1920 stiftede man en spejdertrop på skolen med navnet F.B.M.-Spejderne under K.F.U.M. Til stiftelsesfesten var der mødt over 100 forældre samt lærere og særligt indbudte honoratiores. Gymnastiksalen var pyntet med flag og grønt, og eleverne var mødt næsten fuldtalligt, og festen endte med chokoladegilde. Men glæden blev kun kort. Troppen blev allerede ophævet i februar 1921 efter voldsomme kompetencestridigheder og fantastiske intriger. Skolen fik dog senere i to perioder spejdertroppe under Det danske Spejderkorps, begge gange kaldet »Birkebeinerne«.

Ligeledes fik man i 1921 lov til at afholde Præliminæreksamen på skolen i stedet for på Universitetet. Eleverne blev derefter eksamineret af deres egne lærere, men bedømmelsen blev foretaget af to censorer fra eksamenskommissionen. Denne ordning varede til 1948, dog var man i mellemtiden gået over til mellemskole- og realeksamen.

I efteråret 1922 søgte Karl Møller sin afsked for at blive adjunkt i Nakskov. Senere boede han i København, hvor en kreds af gamle venner for at støtte ham dannede en sammenslutning kaldet »Trillebåndet«. Han døde i 1951.

Henrik Vedel.

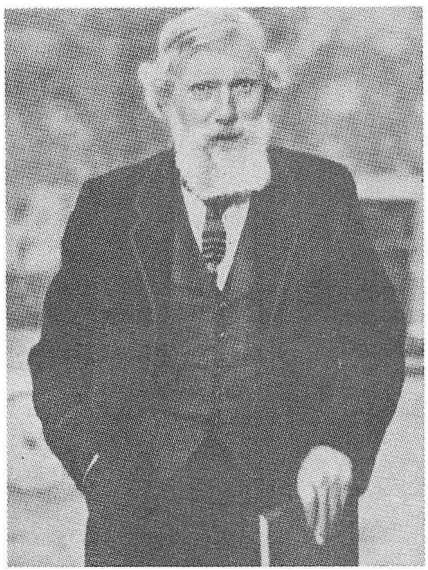

Vi vil derefter omtale et par lærere fra denne periode — de allermest kendte, først departementschef Henrik Vedel. Hans virksomhed ved skolen strakte sig noget ud over den tid, vi her har været beskæftiget med, således omtales i det følgende Vedels store indsats ved køb af ny skolebygning i 1926, hvilket senere vil blive skildret. Henrik Vedel var født i 1867, han blev departementschef i Indenrigsministeriet og var formand for Fællesbestyrelsen af de forskellige embedsmandsorganisationer, men til trods for, at det administrative arbejde lagde stort beslag på ham, fik han alligevel tid til at undervise ved skolen, hvor hans fag var dansk, tysk, fransk og latin. Han sad i en årrække i Selskabets bestyrelse og blev til sidst dens formand. Han havde meget nær tilknytning til skolen, således fejrede han sin 60-års fødselsdag i maj 1927 ved at deltage i skolens skovtur. Vedel døde i 1932; følgende uddrag af mindeord i denne anledning er skrevet af amtmand H. Egedorf:

»Allerede i Firserne havde Vedel som ung Student Timer ved Skolen, men maatte efter endt Embedseksamen afbryde paa Grund af Optagethed af Embedsvirksomhed. Der var næppe nogen, der den Gang forestillede sig, at Vedel 25-30 Aar senere som Indenrigsministeriets mægtige Departementschef ville vende tilbage til Skolen. Det skete imidlertid i 1916, og Departementschefen forblev til sin Død Skolens mest trofaste og usvigelige Ven. Og... Vedel kom ikke som en Mand, der ikke kunde faa Tiden til at gaa, og derfor gerne vilde slaa nogle Timer ihjel paa Skolen, nej, han kom som en Mand, der var optaget af Embedsvirksomhed og anden offentlig Virksomhed fra Morgen til sen Aften, og som tiltrods herfor simpelt hen ikke kunde undvære Skolen. I den røde Bygning paa Slotsholmen var han en Mand med vidtrækkende Indflydelse, anerkendet og respekteret af Ministre og Rigsdagsmænd, elsket og beundret af sine underordnede lige fra ældste Kontorchef til yngste Kontorist...

Som ved Skæbnens Tilskikkelse blev han ført tilbage til Skolen paa et Tidspunkt, hvor den trængte allermest til ham. De sidste Aar i Aabenraa var trange, ikke mindst paa Grund af Myndighedernes vedholdende Kritik mod de utidssvarende Lokaleforhold, der igen havde Indflydelse paa Skolens indre Liv. Naar Skolen imidlertid nu er genrejst i ny Skikkelse... skyldes det først og fremmest Vedel. Alle ved, at det var ham, der ved sin fremragende Forhandlingsevne og store Autoritet og Anseelse klarede alle Skær, da Købet og Prioriteringen af Filippavej 1 stod paa. Kun en Mand af Vedels Format kunde trække en saadan Sag igennem paa en saa heldig Maade, som det skete her...«

Den anden lærer fra denne tid, som særlig skal omtales, er Kaj Munk. Han begyndte sin undervisning ved skolen som ung stud.teol.

i 1919 og fortsatte til 1924. Her fortæller en ikke navngiven elev om Kaj Munk som lærer:

> *»De første 2-3 Aar af vort Samarbejde var en Tortur, men en lærerig Tortur for os. Ikke saadan at forstaa, at vi blev korporligt afstraffet; det er vist kun sket een Gang. Men Hr. Munk havde en ufattelig Evne til at sætte sig i Respekt. Han hersede blandt andet Dansk Grammatik og Kongerække med os... og hvis vi vaklede det mindste, saa regnede det med Nuller. Engang lykkedes det os alle at faa et Nul, enkelte endog to, i een Time.*
>
> *Saadan gik det et Par Aar, i hvilke vi havde lært saa meget, at vi kunde tage den med Ro. Og der kom lysere Dage. Der kom til at eksistere et venligere Forhold mellem os. Hr. Munk's Strenghed havde for en stor Del været en Maske... Vi havde det altid hyggeligt i disse Dansk-Timer, men især naar Hr. Munk læste op for os, det bedste var Holberg's »Jacob von Thybo«. Det var en Oplevelse. Jeg havde en Fornemmelse af at sidde paa Orkesterplads under alle disse »Forestillinger«. Galleriet — for der var virkelig et Galleri — bestod af Drenge fra andre Klasser, der lykkeligvis var »smidt ud« paa Trappen; nogle var maaske i Gaarden. De havde i hvert Fald taget Opstilling uden for Døren og skiftedes til at kigge ind gennem »Hullet«. Det har sikkert været eftertragtet at blive vist ud i saadanne Timer, hvor man vidste, at Munk vilde læse højt for os... Han var een af de faa stabile... i en Tid, da selv Inspektørerne skiftede hvert andet Aar«.*

Det berettes i øvrigt, at en af skolens lærere (den senere rektor Bohn, Sorø Akademi) stod og læste inspektør Møllers tidligere nævnte opslag om tildeling af straffe og derefter bemærkede: »Kom og se her, Munk«. Præsten studerede opslaget og var synligt rystet. »Det slaar ganske Grundlaget for al sand Undervisning væk», sagde han. »Du har Ret, tror jeg«, kommenterede Bohn ikke mindre bekymret.

Kaj Munk virkede i sin studentertid som lærer ved skolen.

Kaj Munk fortæller i sin erindringsbog »Foraaret saa sagte kommer« ganske kort om sin tid som lærer ved F.B.M. og slutter med ordene: »...vi havde det ogsaa herligt sammen, de Knægte og jeg. Jeg tror, jeg skulde have gaaet til Skolen«. Efter endt præliminæreksamen besøgte Munks klasse ham om sommeren i hans præstegård i Vedersø.

»For det store drama, imod det teatralske teater«, blev ledetråden i Munks senere arbejder, og det vil være velkendt, hvordan han med sine »diktatorstykker« i 30'erne demonstrerede sin dobbeltholdning til diktaturerne i Europa. Først ved besættelsen gik han aktivt ind i den nationale kamp mod nazismen, hvilket 1944 kostede ham livet, men samtidig i de nærmeste efterkrigsår skaffede ham martyrry.

Af øvrige kendte lærere fra denne tid kan blandt de ældre nævnes navne som professor Dahl, hans søn, oberst Dahl, dr. Ræder, professor Bøggild, undervisningsinspektør Bjørneboe, kunstmaler Davids, og blandt de yngre navne som i de kommende årtier skulle blive kendte: Frederik Schyberg, Hans Hvass, forfatteren til »Flemming«-bøgerne Gunnar Jørgensen, H. C. A. Kragelund, Sv. Norrild, Gustav Albeck, Steffen Steffensen og Torben Brix. På grund af pladsmangel kan de dog ikke omtales her.

Billedet forestiller Kaj Munks gamle elever på besøg i Vedersø.

Frederik Barfods Skole

Erik Valeur — skolens leder 1922-45.

Karl Møllers afløser som skoleinspektør blev cand.teol. *Erik Valeur* (1922-1945). Han var fra januar 1922 blevet ansat som Møllers medinspektør, så at han fungerede daglig fra kl. 11 og skoletiden ud; for dette arbejde lønnedes han med 350 kr. om måneden. Erik Valeur var født i 1880, blev cand.teol. 1906 og kort efter bestyrer af Faaborg private Realskole. På sin vittige måde fortalte han senere, at det havde været nemme år i Fåborg, «min kone ordnede regnskaberne, og jeg vandede skolegården«. Derefter var han to år på studieophold i Paris og fik diplom efter sine studier ved Sorbonne Universitetet.

Det var ikke uden visse betænkeligheder, at Valeur begyndte arbejdet i Aabenraa; ved en sammenkomst på skolen i december 1922 udtalte han, at det var et spørgsmål om »hvorlænge Autoriteterne ville give Lov til, at Skolens Virksomhed foregik under de unægtelig alt andet end tidssvarende Forhold, der var til Stede i den nuværende Skolebygning«. Derfor blev det en nødvendighed for FREDERIK BARFODS SKOLE (man bortkastede i 1924 forstavelsen Minde-) igen engang at tænke på at flytte. Vi finder følgende oplysninger i skolens årsberetning for 1925 (d.v.s. skoleåret 1925-1926):

> *»I Erkendelse af, at Selskabets Ejendom, Aabenraa 29, ikke længere afgiver tidssvarende Lokaler for Skolen, har Bestyrelsen i nogen Tid haft sine Bestræbelser rettet mod at skaffe denne bedre ydre Kaar. I Februar 1926 lykkedes det at tilvejebringe en Ordning af dette for Skolen saa vigtige Spørgsmaal, idet man af Staten købte Sct. Jørgens Gymnasiums nuværende Bygning, Philippavej 1, (tidligere Henrik Madsens Skole) for en Købesum af 230.000 Kr. Stueetagen er senere udlejet til De forenede Skoler, medens Frederik Barfods Skole faar Lokaler paa 1ste Sal. I April 1926 solgtes Ejendommen Aabenraa 29 for 70.000 Kr...*

Philippavej 1

De nye lokaler blev indviet ved en fest den 22. oktober 1926, men ved købet af den nye skolebygning blev det nok fortiet, at Skt. Jørgens Sø efter stærke regnskyl løb ind i gymnastiksalen (trods en pumpe) og efterlod et tykt lag mudder.

Enkeltheder om baggrunden for flytningen findes i en artikel af Valeur, hvoraf følgende citeres:

> *»Det stod vel mange klart, at Situationen inde i Aabenraa var uholdbar. Hvor længe vilde Autoriteterne se igennem Fingre med de primitive ydre Forhold? Her vilde Erklæringer om det paa mange Maader rige og særprægede Skoleliv, der levedes bag de gamle Mure, ikke slaa til, man vilde blive stillet overfor bestemt formulerede hygiejniske Krav, som ikke vilde kunne ske Fyldest derinde. Thi vel vilde Bygningen — omend med store Bekostninger — kunne moderniseres, men hvorledes skaffe en ordentlig Skolegaard?*
>
> *I Foraaret 1925 henledte Undervisningsinspektør Bjørneboe Opmærksomheden paa, at Rektor Henrik Madsen paa Statens Vegne ønskede at afhænde sin paa Hjørnet af Philippavej og Vodroffsvej beliggende Skolebygning... og paa en ekstraordinær Generalforsamling den 25. September fik Bestyrelsen Bemyndigelse til at købe Bygningen samt til at afhænde Ejendommen i Aabenraa. Et ejendommeligt Tilfælde vilde, at Skolen faa Dage senere — den 2. Oktober — fik Besøg af Overlæge ved det københavnske Skolevæsen, Dr. med. G. Jørgensen, som paa Sundhedskommissionens Vegne kom for at se paa Lokaliteterne. Overlægen mente, at Klasseværelserne lige kunde gaa an, men »Skolegaarden« gjorde et saa stærkt Indtryk paa ham, at han erklærede at maatte indstille Skolen til*

Lukning. Som man vil forstaa, kunde denne Meddelelse, der under andre Forhold vilde have været yderst alvorlig, tages med Ro«.

Kort efter indflytningen paa Philippavej (nu stavet med F) arrangerede Elevforeningen i november 1926 et to dages »Høstmarked« på skolen med optræden af flere af datidens kendte kunstnere. Der var også opvisning i den nye modedans Charleston, der var en silhouetklipperske, et vidunderkabinet og skæbnetydning i en spåhule, »der lignede selve Døden og Djævelen saa stærkt, at kun faa vovede sig derind«. Dette marked indbragte 7643 kr. og 13 øre, hvoraf de 500 kr. var gave fra justitsråd Møllmann, og pengene blev brugt til nyt centralvarmeanlæg og køb af inventar.

Erik Valeur viste på mange områder nye veje for F.B.S. Således arrangerede man i slutningen af 1920'erne og gennem 1930'erne skolelejre, bl.a. i efterårsferien, som f.eks. en tur til Bornholm i oktober 1933, hvor prisen pr. deltager var 10 kr. og 50 øre. I 1935 arrangerede man en tur til Värmland, og mange tidligere elever vil også kunne huske opholdene på »Klinteborg« ved Sejrøbugten og

Skolen på Filippavej.

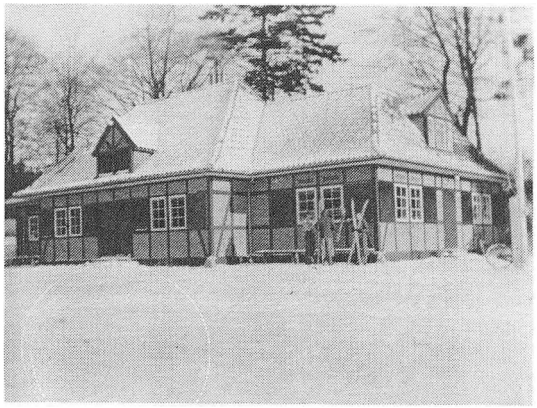

FDF-lejren »Skjold« i Hareskoven.

på »Skjold« i Hareskoven kort før 2. verdenskrig. Nævnes må også lejropholdene på øen Elleore i Roskilde Fjord. Der var endvidere den årlige rotur på Peblingesøen, og man fik indført bibliotekstimer og skolelægeordning; i årsberetningen for 1930-1931 kan man læse:

> *»Elevernes Sundhedstilstand fandtes i det hele meget tilfredsstillende. 10 blev henvist til Øjenlæge for at faa Synsfejl korrigeret. 8, hvis Vægt viste sig at være under 10 % af det normale, blev efter Samraad med Forældrene sat paa en Fedekur med det Resultat, at deres Vægt steg fra 4-8 %«.*

Efter skoleloven af 1903 var mellemskole- og realeksamen efterhånden blevet det almindelige, og man vedtog derfor i 1928, at man ville ophøre med præliminæreksamen og afholde mellemskoleeksamen begyndende i 1930 og realeksamen fra og med 1931.

I 1934 fejrede skolen sit 100-års jubilæum, og som nævnt havde undervisningsleder Hugo Gaarn forfattet et festskrift i dagens anledning. Festlighederne begyndte allerede dagen før med en sammenkomst på skolen, hvor Elevforeningen overrakte et maleri af Marius Lund, malet af dennes svigersøn, kunstmaleren Gustav Wolmar, samt en universalelektromotor. På selve dagen — søndag den 28. januar 1934 — afholdtes så en fest med souper i Handels- og Kontoristforeningen, hvortil undervisningsminister Borgbjerg og andre honoratiores var indbudt; prisen for deltagelse var ellers 42 kr. pro persona. Der blev holdt en ustyrlig mængde taler, og der var alle de gammelkendte sange i dagens anledning.

I 1937 flyttede F.B.S. fra 1. sal på Philippavej 1 til stueetagen, hvor den forblev til flytningen i 1944.

Erik Valeur forekom de tidligere elever for moderne og for hastig i sine fornyelser. »Med Valeur kom en helt anden Aand ind på vor gamle Skole«, skrev man forarget. Når man i det foregående har læst skildringerne af hans to forgængere, må man nok sige, at det

Middagen ved 100-års dagen.

var blevet en hastesag med »en helt anden Aand«. Men Valeur følte sig modarbejdet fra flere sider i sit reformarbejde og sagde engang: »Denne lille skole er som en gig, trukket af fire heste«, han tænkte her på Selskabets bestyrelse, skolekomitéen, lærerforsamlingen og Elevforeningen, der alle ville være medbestemmende.

Elevforeningen havde så at sige udviklet sig til en stat i staten, og Valeur følte sig generet af dens dyrkelse af gamle dage og deres personer som normgivende. Foreningens talsmænd trådte i slutningen af 1930'erne frem på Selskabets generalforsamlinger og angreb Valeur og krævede skolen lukket. Man hævdede, at den ikke længere havde nogen berettigelse nu, hvor den offentlige skole gav samme muligheder for skolegang, man henviste til aftagende elevtilgang og til, at man kun opnåede beskedne eksamensresultater, og endelig

mente man at kunne konstatere, at skolen var i gang med at opbruge Selskabets formue.

Hvad angrebene på Valeur angik, påstod man, at han stillede urimelige økonomiske krav, ligesom man drog hans pædagogiske kvalifikationer i tvivl; om dette sidste havde man hørt rygter ved møder i foreningen. Men bag alt dette lå der det, at Valeur havde frabedt sig, at Elevforeningen holdt sine fester på skolen, da man efter disse havde forefundet skolens lokaler i en syndig uorden, der krævede langvarig rengøring bagefter på grund af svineri med affald, ødelagte stole o.a.

Men Elevforeningens anslag blev imødegået af en samlet front af forældre, elever og lærere, og efterhånden talte man ikke så højt om skolens lukning, men forstærkede til gengæld de personlige angreb på Erik Valeur, selv efter at han var fratrådt i 1945. Lad os tilføje, at forholdet mellem skolen og Elevforeningen senere i Valeurs tid atter blev normaliseret.

For at skaffe flere elever til skolen udsendte man i 1942 en rundskrivelse til skoleinspektørerne ved de storkøbenhavnske kommuneskoler, hvori det bl.a. hed:

> *»Tidens almindelige Tendens, der er gaaet de private Skoler imod, har ogsaa kunnet spores inden for Skolen her, idet Tilgangen i de senere Aar i nogen Grad har svigtet.*
>
> *Det er da denne Omstændighed, der er Skyld i, at vi henvender os til Dem. Thi uden paa nogen Maade at ville underkende de store Fordele, den offentlige Skole byder paa, er det dog vor Opfattelse, at Elever, der paa Grund af et forsagt, tilbageholdende Væsen har svært ved at klare sig i den store Skole, med Udbytte vil kunne overflyttes til vor Skole med dens smaa Klasser. I denne Forbindelse ønsker vi dog at betone, at vi i Kraft af vor Skoles hele Form ikke tør tage mod Elever, som paa Grund af manglende Intelligens er ude af Stand til at følge den offentlige Skoles Undervisning, saavel som saadanne, der savner Evne til at indordne sig under en Skoles Disciplin«.*

Endnu et problem havde meldt sig i begyndelsen af 2. verdenskrig. Opskræmt af de stigende brændselspriser mente Selskabets bestyrelse, at det kunne blive nødvendigt at lukke skolen eller i hvert fald finde en anden bygning til den. Efter megen diskussion solgte man i efteråret 1941 Filippavej 1 til en protokolfabrikant for 262.500 kr., og skolen skulle så have lejefrihed i bygningen de følgende 5 år. Men det viste sig meget vanskeligt at drive skole med en erhvervsvirksomhed i hus og skolegård, og efter adskillige overvejelser købte man i 1944 den nuværende skolebygning Kochsvej 36. Den havde

Skolen samlet i gården på Filippavej 1938.

Erik Valeur fejrer sin 60-års fødselsdag på lærerværelset i 1940.

tidligere været teknisk skole og politiskole, og som et minde om dens fortid ses endnu over indgangsdøren et stort relief med tekniske tegnegrejer. Indflytningen fandt sted den 1. september 1944, og naturligvis flyttede man Barfods buste med og opstillede den som sædvanlig på skolens trappegang.

Kochsvej 36

På Kochsvej havde man fra begyndelsen en del ledige lokaler, som blev udlejet til klasser fra frederiksbergske kommuneskoler, bl.a. Rahbekskolen. Efter katastrofen i foråret 1945, hvor Skt. Josefsøstrenes Skole, Jeanne d'Arc Skolen, i Frederiksberg Allé ved en frygtelig fejltagelse blev ramt af engelske bomber og udbrændte med adskillige dødsofre til følge, flyttede Skt. Josefsøstrene til ledige lokaler på F.B.S. Som en erindring om dette ses endnu i et af klasseværelserne ud til den lille gård en rude, der er mat forneden. Sådanne ruder blev indsat i hele lokalet efter ønske fra søstrene, idet pigerne sad og flirtede med drengene hos Barfod i fløjen lige overfor — eller var det omvendt?

Erik Valeur tog sin afsked med udgangen af skoleåret i juni 1945 og bosatte sig i Sydfrankrig; men efter et alvorligt færdselsuheld vendte han tilbage til Danmark, hvor han døde i 1968. Følgende er uddrag af mindeord af hans private ven, magister Carl Johan Elmquist:

»...Hans gamle elever og hans mange venner vil føle savnet af et sjældent og rigt udrustet menneske som bragte lys og glæde med sig overalt, hvor han færdedes...

Selv satte han beskedent et spørgsmålstegn ved sine evner til at meddele kundskaber; til gengæld forstod han som få at gøre skoledagene lyse, muntre og festlige for eleverne. De hang ved ham og blev hans venner for livet. Han kunne være mere drengekåd end nogen dreng, han rev vittigheder af sig og lo som en dreng i fnisealderen. Men bag kådheden gemte der sig alvor og ikke så lidt livsvisdom; hans venskab blev uvurderligt for dem, der nød godt af det... Sit smittende humør beholdt han til det sidste, og når man besøgte ham på hospitalet, gik man glad og opmuntret derfra...«

Skolen på Kochsvej 34-36.

Fra 1946 til 1978 udsendte Frederik Barfods Skole i øvrigt ingen årsberetninger bortset fra en pjece i 1968.

Erik Valeurs efterfølger som skoleinspektør blev mag.scient. *Povl Hammer* (1945-1946), der havde været lærer ved skolen i slutningen af 1920'erne. Denne efterkrigstid var vanskelig for skolen, elevtallet var lille og disciplinen temmelig dårlig, men en del frivillige lærere var der dog stadig; enkelte vendte tilbage efter at have været »gået under jorden« i den sidste del af besættelsestiden eller have været flygtet til Sverige. Selskabets bestyrelse var stadig mismodig, men en forsigtig optimisme vandt frem, da ca. 20 lærere ved en aftensammenkomst med bestyrelsen tilsagde skolen fortsat støtte.

Hammer afløstes ret uventet i februar 1946 af *Lars Peter Ejler Nielsen* (1946-1969). Han var født i 1902 og havde før sin tiltræden været bestyrer af en privat realskole i Sorø.

Ejler Nielsen — skolens leder 1946-69.

Tiden var ved at løbe fra de frivillige lærere, og det hændte at inspektøren og en enkelt lærer måtte klare alle eleverne. Ansættelsen af faste, lønnede lærere blev da også det første skridt på vejen til de gennemgribende ændringer af Frederik Barfods Skole, der fandt sted i de følgende årtier. I marts 1947 var der kommet en lov, der gav mulighed for betydelige tilskud til private eksamensskoler, herunder til lærerlønninger, og på Velgørenheds-Selskabets generalforsamling i maj 1948 fik man vedtaget, at der skulle ansættes lønnede lærere, men undervisningen skulle stadig være gratis, hvilket var muligt takket være tilskud fra Selskabet. Samme år fik skolen endvidere eksamensret.

Skolen i Ejler Nielsens tid var på afgørende punkter udtryk for »den sorte skole«. Når han ankom om morgenen, stod drengene ret i skolegården med front mod ham og bukkede, og ved kontordøren ventede ordonnansen, udpeget blandt de ældre elever med passende optræden. Nielsen tilstræbte gennemført militær disciplin og fremkom med rigoristiske pædagogiske påbud, som skolens lærere dog prøvede at se bort fra, men der faldt til stadighed lussinger fra »Tørfar«s hånd, ligesom han havde et spanskrør stående i en krog på kontoret. I et interview med ham i februar 1951 fremkom følgende synspunkter:

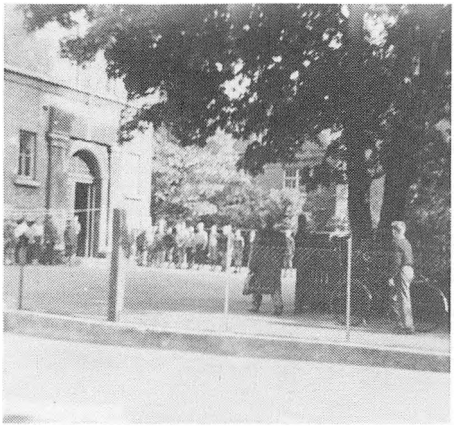

Morgenparade i skolegården (skoleinspektør Ejler Nielsen med ryggen til).

»Har du nogen positiv indstilling over for spørgsmålet: 'Klø eller ikke klø?'«

»Det kan du tro, jeg har, for efter min erfaring... mangler det fundamentale tillidsforhold mellem lærer og elev, hvis 'klø' giver blot det ringeste besvær mellem dem eller skaber blot de ringeste pædagogiske eller psykologiske komplikationer; og en lærer, der ikke har sine elevers tillid, vil altid være en dårlig opdrager, lad ham så være så dygtig en underviser, han være vil. Et forbud mod 'klø' vil derfor være værst for eleverne og de lærere, der kræver dette, selv om de sidstnævnte ganske vist allerede har stemplet sig selv blot ved fremsættelsen af kravet...«

Nielsens fag var mest sprog, specielt tysk, og det er ingen overdrivelse, at der vankede daglige eftersidningstimer for påstået manglende forberedelse.

I en længere årrække husede man på Kochsvej foruden Barfods Skole også Bordings Friskole. Man kunne forestille sig, at der kunne blive problemer med to skoler i samme bygning, men forstander Frede Bording har udtalt, at der altid bestod et gnidningsløst samarbejde mellem parterne. Bordings Friskole erhvervede senere Østersøgades Gymnasiums bygninger.

1950'erne forløb ellers uden større variationer; Nielsens administration var tilrettelagt i de allermindste enkeltheder, og alle skoleårets begivenheder forløb på nøjagtig samme måde år for år. Som tidligere omtalt arrangerede man i disse år fester med skolekomedie i samarbejde med Elevforeningen; den flotteste forestilling var nok »Gøngehøvdingen« i 1953.

Den 28. januar 1959 fejrede skolen sin 125-års fødselsdag. Festlighederne begyndte i skolens gymnastiksal, hvor eleverne bl.a. påhørte et udmærket foredrag om skolens historie og Frederik Barfod, der indtil da nok havde stået noget tåget for dem. Eleverne afmarcherede derefter i militær formation på kørebanen med fanen i spidsen til Frederiksberg Kirke, hvor pastor Oluf Rothe holdt en andagt. Derpå blev der nedlagt en krans på Frederik Barfods grav,

De medvirkende i »Gøngehøvdingen« 1953.

Skolens marchtur ved 125-års jubilæet i 1959. Frederiksberg Allé krydses.

og formiddagen endte med traktement i Restaurant Zoo og besøg i haven. Om aftenen samledes man med adskillige honoratiores til middag på Hotel Mercur.

Trods Ejler Nielsens en gang for alle indarbejdede skolerutine kunne han dog ikke forhindre, at Frederik Barfods Skole forandrede sig hen over hovedet på ham, ganske enkelt på grund af en ny lovgivning og tidernes skiften. Allerede i 1958 ændrede en ny lov skolestrukturen, så mellemskolen blev afskaffet, og man fik en hovedskole fra 1. til 9. klasse eller efter 7. klasse 1. til 3. realklasse. En lovændring i 1962 bevirkede nedgang i statstilskuddet, og som betingelse for ekstraordinære tilskud krævede Undervisningsministeriet, at der skulle betales skolepenge for eleverne, og dette blev da indført fra august 1963. Samme år indtraf der i forbindelse hermed

Skolens lærere i 1960erne.

Skolens elever i skolegården d. 28. januar 1959.

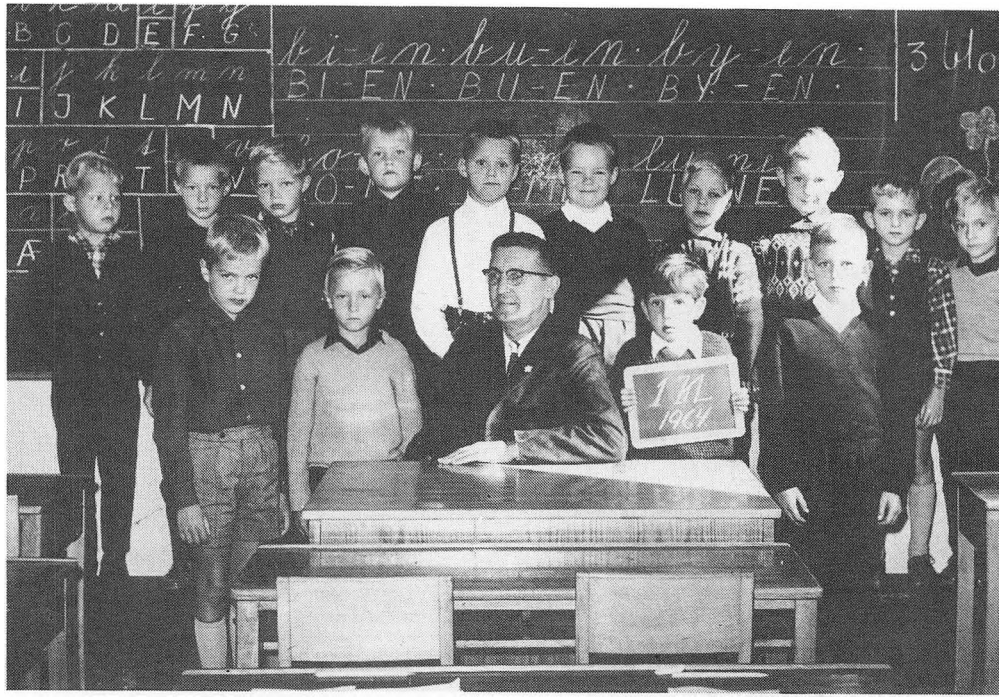

Skolens første 1. klasse 1964.

en anden ændring, idet skolen blev selvejende institution, hvilket var nødvendigt af tilskudsmæssige grunde. I begyndelsen var Velgørenheds-Selskabets bestyrelse også skolens bestyrelse, men senere kom der en særlig forældrebestyrelse for skolen.

I 1964 oprettede man en lille 1. klasse som første skridt til at udbygge skolen, idet man efter Bordings Friskoles flytning havde lokaler til flere klasser. Aldrig havde man haft så små drenge i F.B.S., og komisk var det, når man hørte dem stave i klassen ved siden af: »A-B-E si'r ikke KAT, naj, lærer, du pajede galt«. Skolens yngste klasse havde indtil da været 5. klasse, men i de følgende år voksede skolen så med de manglende klasser.

I 1966 solgte Selskabet ejendommen Kochsvej 36 til skolen, hvorefter det trådte i baggrunden som en rig onkel. I 1967 forhøjede Selskabet for øvrigt det årlige medlemskontingent til 20 kr., det havde ellers været 4 kr. så at sige fra tidernes morgen.

Ejler Nielsen gik af som skoleinspektør med udgangen af 1969, og han døde i 1974.

Børge Witzel — skolens leder 1970-71.

Carsten Clausen — skolens leder 1971-73.

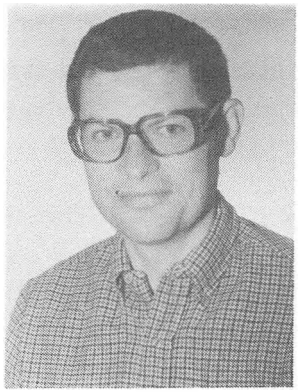

Ejler A. Petersen — skolens leder 1973-.

Farvel til drengeskole

Ejler Nielsens efterfølger var *Børge Witzel* (1970-1971). Det kan næppe undre, at man nu kom ind i en brydningstid, fordi så meget skulle ændres efter de foregående års regime. Således oprettede man et lærerråd, og en vigtig forbedring var, at man nu begyndte at optage piger i skolen. Allerede i 1950'erne havde man foreslået dette fra lærerside, men Selskabets bestyrelse og ældre medlemmer kunne kun forestille sig F.B.S. som en ren drengeskole — en af de sidste i landet. Det var åbenbart glemt, at allerede Frederik Barfod ville have oprettet en pigeskole. Samtidig påbegyndtes en større ombygning, der fortsattes i de følgende år, hvorved trappeskakten blev udfyldt og underetagen ombygget af hensyn til pigegymnastik, ligesom der blev indrettet et nyt fysiklokale.

Witzels afløser var *Carsten Clausen* (1971-1973), der havde været lærer ved skolen i en lang årrække. Man købte nu havegrunden Kochsvej 34, hvorefter legepladsen blev forlænget med et anlæg ud til vejen.

Som skoleinspektør fulgte *Ejler A. Petersen* (fra 1973), tidligere elev og lærer ved skolen, og hermed begyndte en ny opgangstid for skolen. Tidligere tiders traditionelle skolekomedie, hvor de ældste klasser ufortrødent gav sig i kast med de sværeste opgaver, blev genoplivet, ofte med store musikalske udfoldelser, og i Egmont Kollegiets store festsal fandt man et egnet lokale til afholdelse af det store skolebal. Trods udskænkning af spiritus til voksne har man ved disse lejligheder aldrig haft problemer eller misbrug blandt eleverne.

Skolens juleafslutning, der i mange år havde været et hensygnende foretagende, blev henlagt til den nærliggende smukke Frederiksberg Kirke, og her fik pastor Lundblads meget jordnære prædikener og de yngste klassers maleriske krybbespil og korsang altid den rette julestemning frem, ligesom skolens gymnastiksal ved fastelavnstid befolkedes af sære og eksotiske skabninger, der med ildhu tævede løs på den ophængte tønde.

»— *med gyldne Drømme vi stævned frem*«.

Lejrskoler med jævne mellemrum i et skoleforløb kom også på programmet, og det blev en tradition, at skolens 9. klasse prøvede de erhvervede sprogkundskaber ved en udlandsrejse. De yngre klasser fik mulighed for svømmeundervisning, og ved et samarbejde med Mariaforbundet etableredes skolekøkken. Da faget senere tog navneforandring til »hjemkundskab«, lånte man lokaler og lærerkræfter på Kaptajn Johnsens Skole i nærheden.

Ved en ny skolelov af 1976 blev realafdelingen afskaffet, og der blev indført udelt skole fra 1. til 10. skoleår, dog med niveaudeling i visse fag i de tre ældste klasser. Samtidig blev det muligt for de ældste elever at vælge en række »valgfag« ud fra evner og interesser, og mange spændende ting som nyhedsformidling, motorlære, skak, men også mere traditionelle ting som idræt og fransk blev prøvet i de følgende år.

På foranledning af forældrekredsen startede man i august 1980 en såkaldt pasningsordning ved frivillig forældreindsats, og det sidste skud på stammen er oprettelsen (1982) af en børnehaveklasse.

Skildringen af Frederik Barfods Skoles historie er hermed kronologisk ført op til vore dage, og som afslutning kunne det være interessant at stille spørgsmålet, hvad det er der har gjort, at denne skole har overlevet i modsætning til så mange andre private skoler, som den var samtidig med, men som for længst er borte. Havde den nogle særlige traditioner eller en speciel ånd, der sikrede dens eksistens gennem 150 år?

Af de mange elev-citater i det foregående er det fremgået, at den frie omgangsform mellem lærerne og eleverne i Velgørenheden var en vigtig faktor samt den omstændighed, at aldersforskellen mellem drengene og de unge lærere var så relativ lille, at lærerne endnu havde deres egen barndom og skolegang i frisk erindring, hvilket lettede kontakten, men foruden studenterlærerne gav også de veltjente veteraner i lærerkorpset skolen en særlig profil. Med denne baggrund så de udgåede elever derfor i stort omfang tilbage på de-

res skoletid som en lykkelig periode, der lagde grunden til en vedvarende hjertelig holdning til skolen, og den kreds, der således stod bag Selskabet og skolen, var i stand til at yde en hel del økonomisk hjælp og formidle kontakter af betydning for dens eksistens.

Men hvordan er det så i 1984? Er det ikke slet og ret en offentlig skole i miniformat? Giver skolen andet end kundskabsmeddelelse eller har den en individuel holdning til eleverne og en særlig ånd? Sådanne abstrakte begreber er meget vanskelige at indsnævre og beskrive. Skolen i dag er af ydre en nutidig skole i stadig vækst, båret frem af tidens behov for private skoler, med forældrebestyrelse, skolepenge, elevråd og faste lønnede lærere. Man ser ikke ofte tilbage på sin fortid eller hæger om nedarvede traditioner fra Velgørenheden i »lampetrannens dage«, ja, faktisk er der vist meget få elever, der ved, hvem Frederik Barfod var, eller hvilke tanker han stod for.

Alligevel er det næppe at tage munden for fuld at påstå, at F.B.S. har en særlig atmosfære. Dette føles ikke kun af elever, der kommer fra andre skoler, men også af lærere, der tidligere har undervist andre steder. De ydre rammer er trods senere års ombygninger og fornyelser kun beskedne sammenlignet med moderne offentlige skolepaladser, men skolen »bruges« af alle hver dag, og alle kender hinanden på tværs af klasserne, og »det lille miljø«, der herved opstår, gør at lærerne i langt højere grad kan interessere sig for den enkelte elevs anliggender og problemer. Den tryghedsfølelse der opstår herved, har mange børn af i dag brug for, og ikke sjældent har forældre udtrykt glæde over, at deres børn havde fået en mere positiv indstilling til deres skolegang efter at være blevet flyttet til Barfods Skole.

Vi har som afslutning valgt at lade fremstillingen ende med en billedreportage af øjeblikkets skoleliv. Med tiden vil disse billeder også være skolehistorie, og man vil more sig over påklædning, skoleudstyr m.m. Men i dag er det hverdagen og virkeligheden hos en særdeles levende og rørig 150-årig, der ufortrødent drager videre mod sit næste store jubilæum.

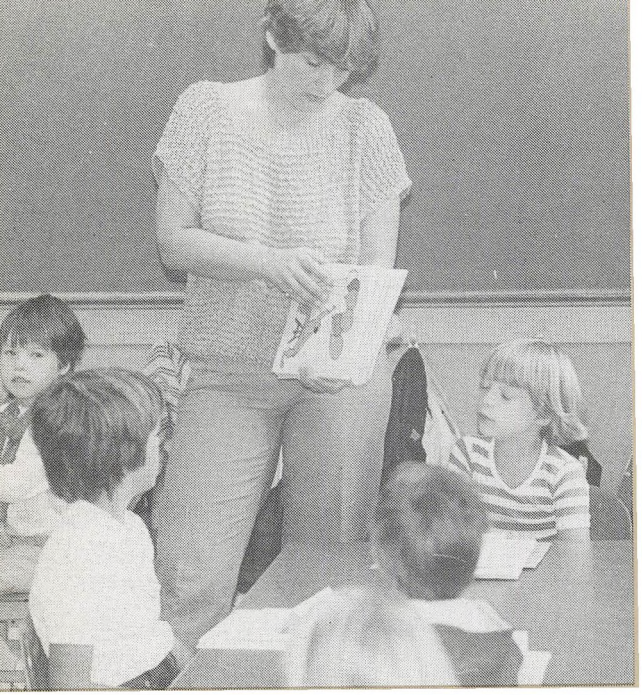

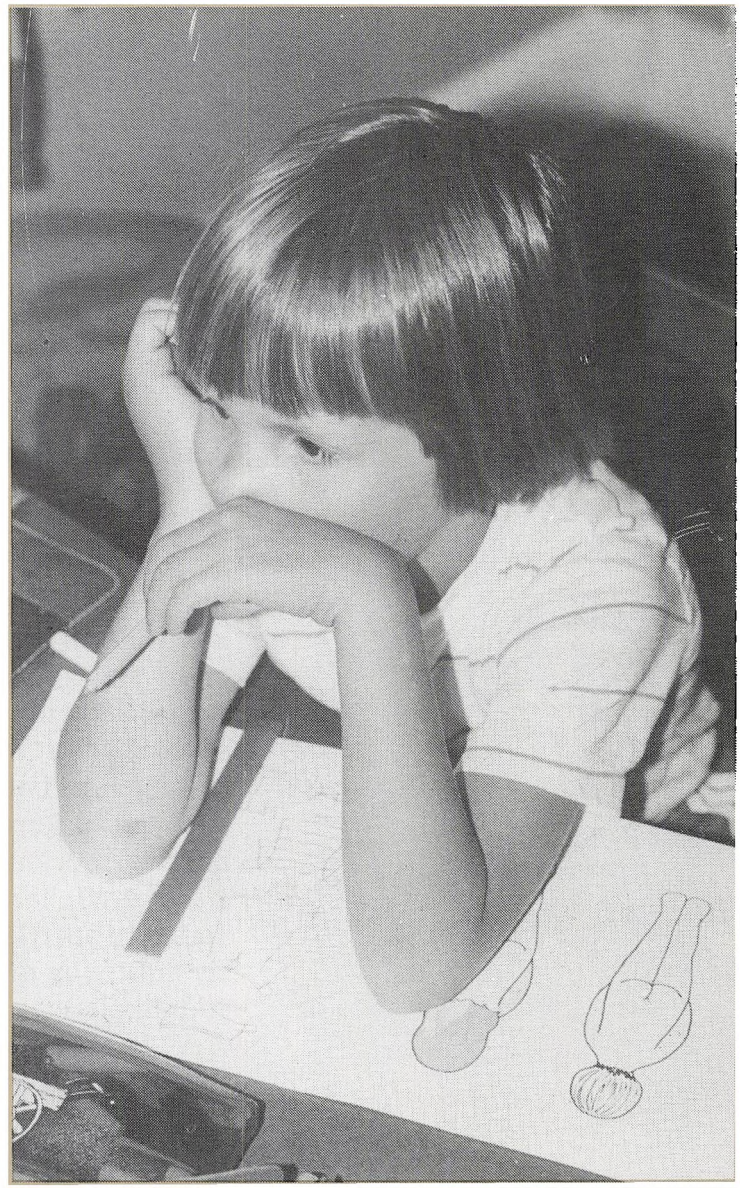

DIANA

LEGO
1052
LEGO
1052

Fra venstre: Kirsten Kaas, Søren Kanstrup, Ejler A. Petersen, Ellebn Margrethe Friling, Dorthe Christensen, Annette Watt-Boolsen, Peter Klixbüll, Winnie Rasmussen, Lena Frederiksen, Kirsten Dahl, Erik Mortensen, Niels Rasmussen.
Fra venstre: Peter Valore, Marianne Kjems, Lene Borup, J. Duus.

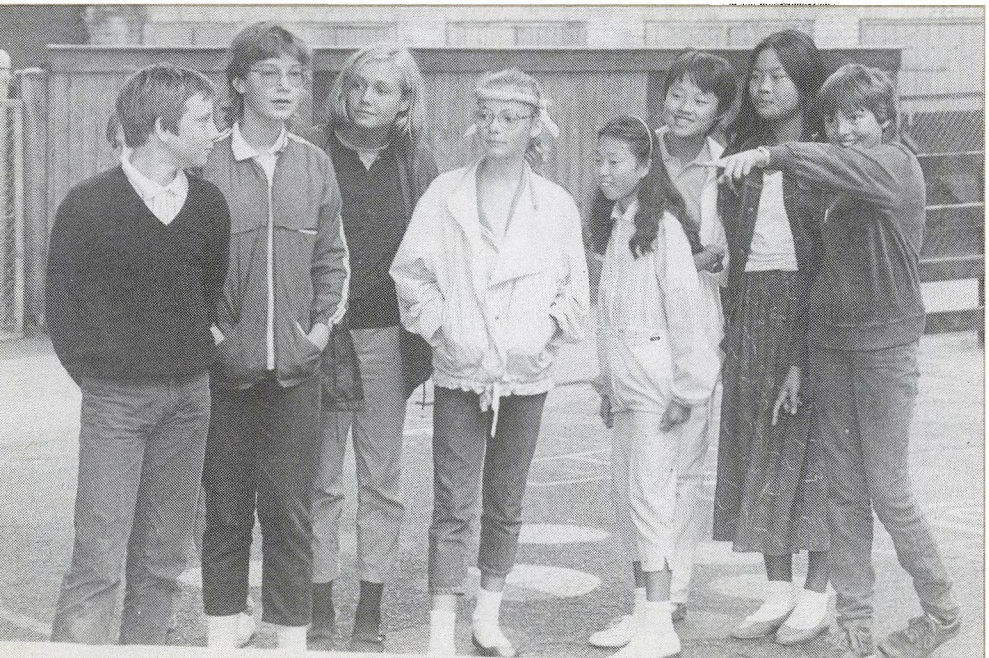

A B C D E F G H
8
7
6
5
4
2
1

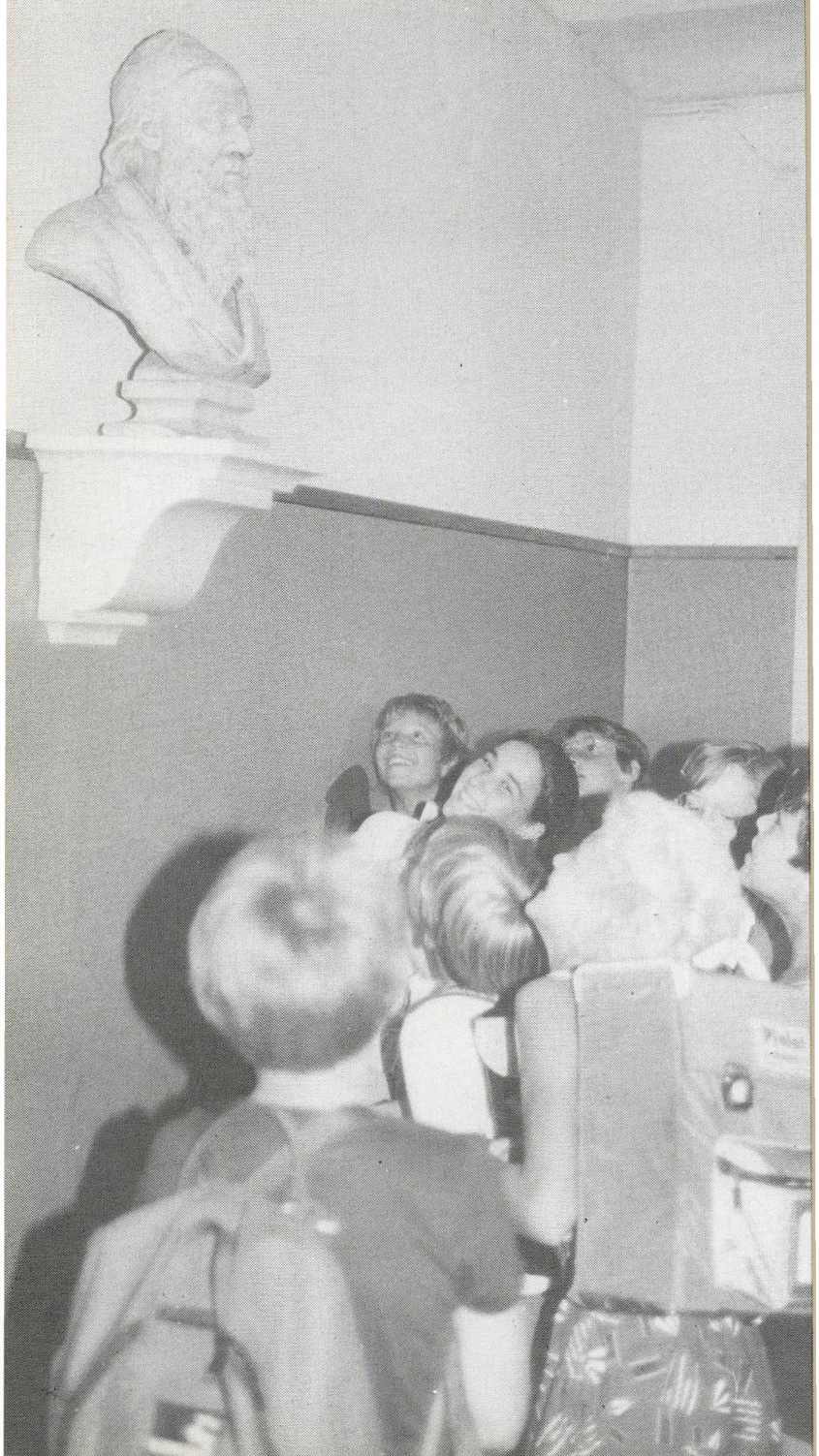

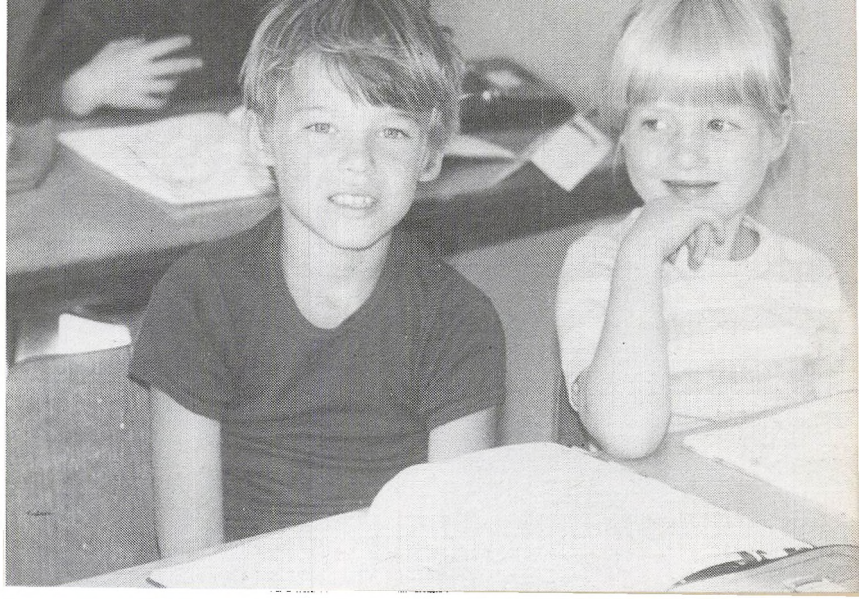

Troll

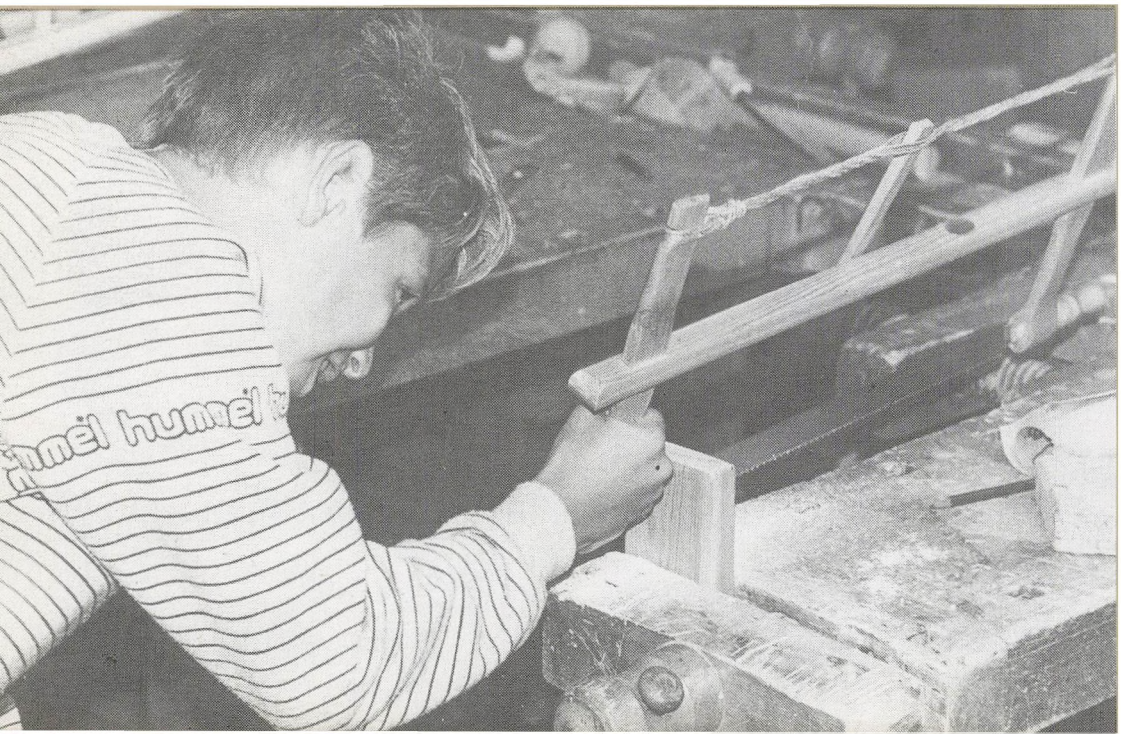
hummel hummel

377
307
46
642

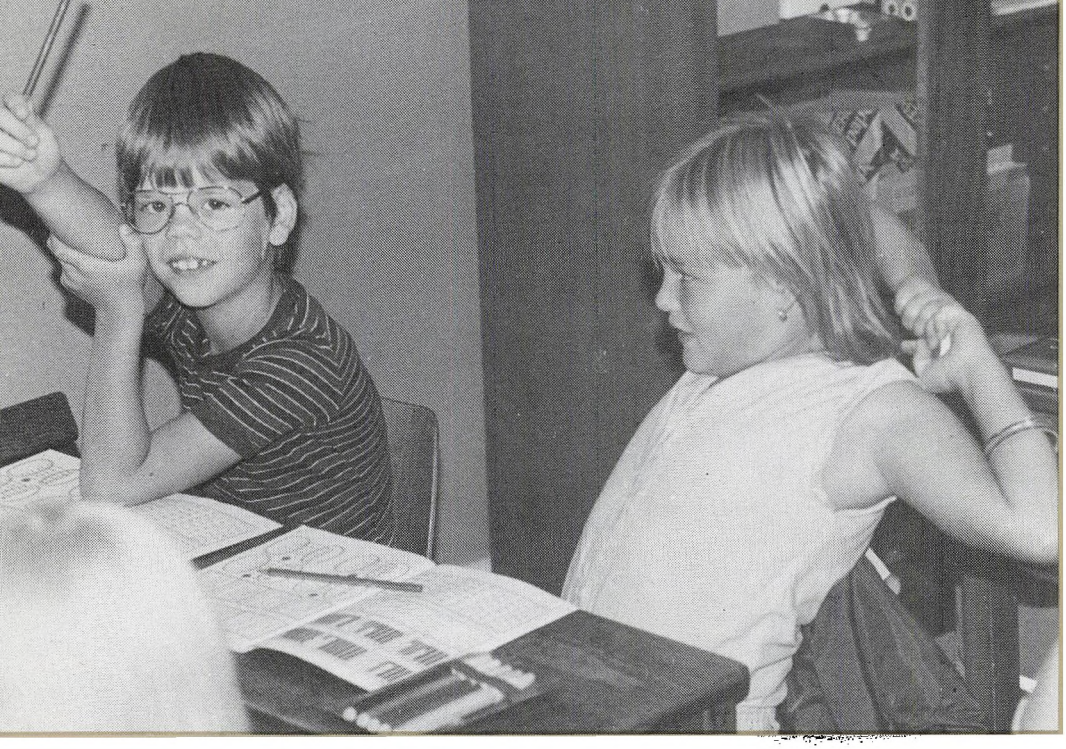

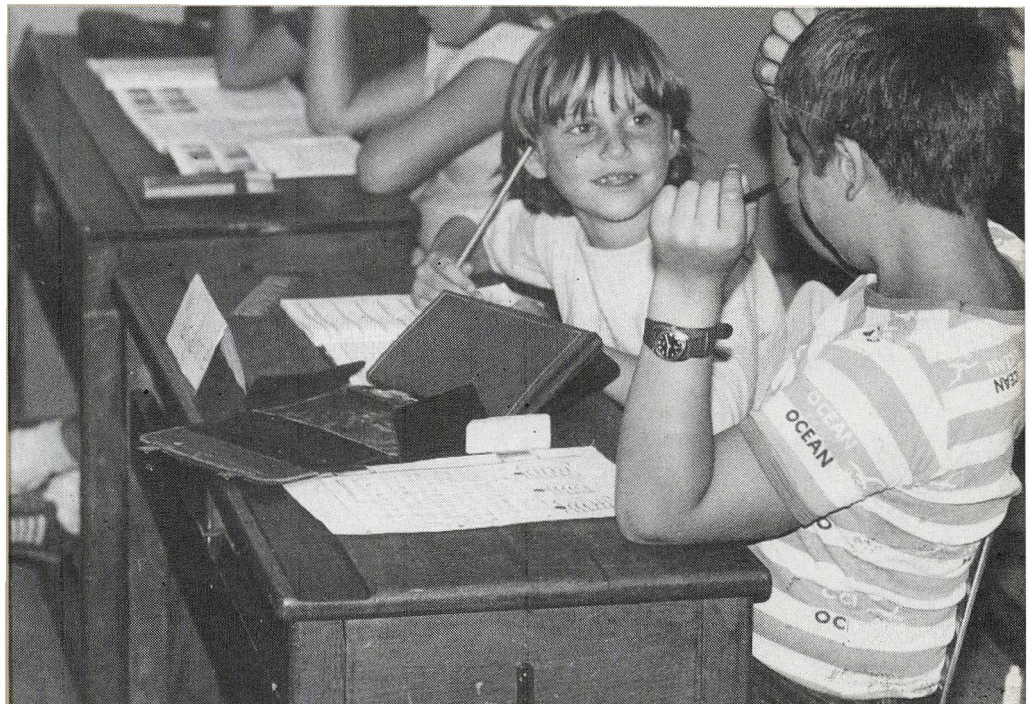
OCEAN

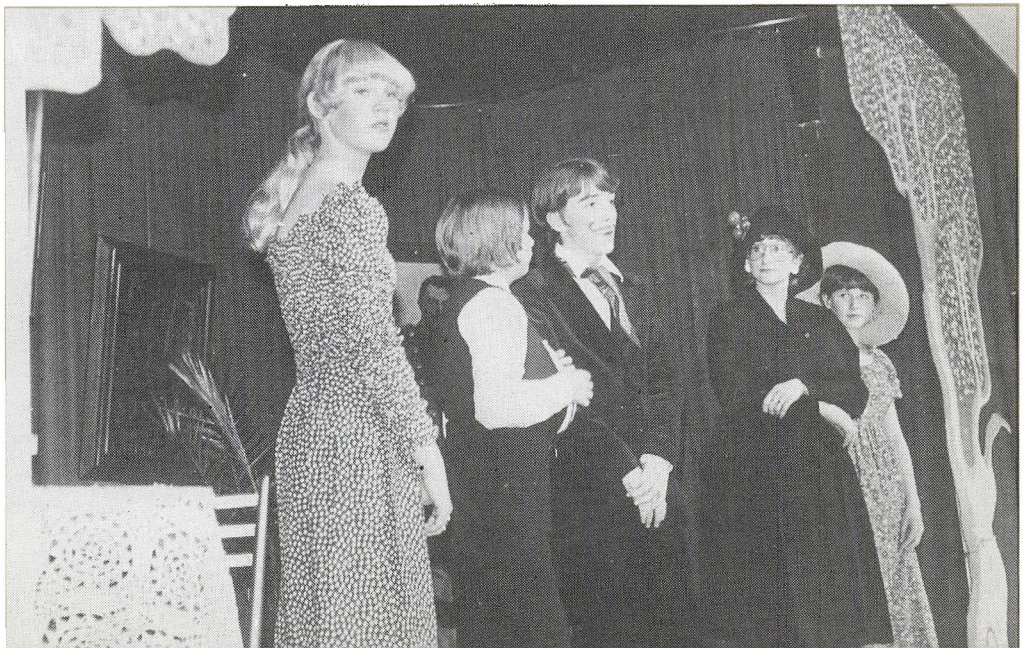

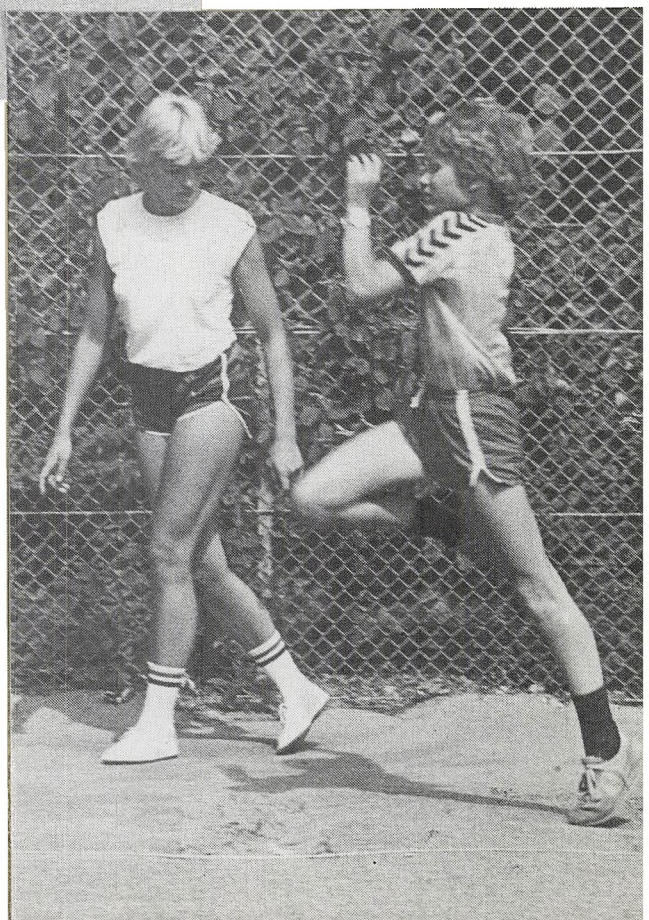

TEXACO

Formænd for Det Forenede Velgørenheds-Selskab:

1832-1834	Cand. phil. F. T. Meyer
1834-1839	Oberstlieutnant, grosserer J. G. F. Garbrecht
1840-1848	Captain C. F. A. v. Tuxen
1848-1863	Krigsassessor, justitsråd E. Stiernholm
1864-1879	Justitsråd, rådmand B. Petersen
1879-1899	Overkrigscommissair, konferensråd C. H. H. A. A. Knudsen
1899-1902	Generallæge, dr. med. Joh. Chr. Møller
1902-1931	Oberst J. P. F. D. Dahl
1931-1932	Departementschef Henrik Vedel
1932-1943	Bibliotekar, dr. phil. Hans Ræder
1943-1962	Undervisningsinspektør Otto Bjørneboe
1962-1964	Amtmand, kammerherre H. Egedorf
1964-1970	Civilingeniør Bernhard Olsen
1970-1971	Underdirektør Kurt Rasmussen
1971-	Landsretssagfører N. Toft

"Inspicerende lærere" ved Frederik Barfods Skole:

1834-1837	Cand. phil. Frederik Barfod
1837.1844	Cand. jur. P. C. V. Mangor
1844-1846	Cand. teol. Niels Johan Wagtmann
1846-1848	Cand. teol. Andreas Thaning
1848-1848	Cand. teol. Peter Conrad Rothe
1848-1853	Cand. teol. Niels Wulff
1853-1861	Cand. teol. Hans Egede Søeborg
1861-1885	Cand. teol. Villiam Christien Jacobsen (1885 nedlægges stillingen).

Inspektører ved Frederik Barfods Skole:

1840-1843	Cand. teol. O. C. T. Flagstad
1843-1844	Cand. teol. Jess Mygdal
1845-1849	Cand. teol. Hans Emil Wolf
1849-1849	Cand. teol. Edvard Wolf
1849-1851	Cand. teol. J. J. F. Svendsen (konstitueret inspektør ved Edv. Wolfs fravær under krigen)
1851-1854	Adjunkt J. G. T. Toepfer
1854-1855	Adjunkt Chr. P. Christensen Schmidt
1855-1855	Chr. Peter Lindeloff
1855-1856	Stud. jur. Peter Gustav Müller
1856-1858	Stud. teol. Anders Sørensen
1858-1859	Cand. teol. Carl V. C. Schousboe
1861-1873	Cand. phil. L. P. V. Jensen
1873-1879	T. T. Elsberg
1879-1882	Carl C. A. Jensen
1882-1914	Marius Peter Lund
1914-1920	Cand. phil Jørgen Fink-Jensen
1920-1922	Cand. mag. Karl F. A. Møller
1922-1945	Cand. teol. Erik Valeur
1945-1946	Mag. scient Povl Hammer
1946-1969	L. P. Ejler Nielsen
1970-1971	Børge Witzel
1971-1973	Carsten Clausen
1973-	Ejler A. Petersen

Formænd for bestyrelsen for Frederik Barfods Skole:

1966-1971	Cand. mag. Erik Christoffersen
1971-1975	Cand. teol. Børge Helleskov
1975-1982	Direktør Kurt Bove
1982-	Ingeniør (M. a. I.) Jørgen Bardrum

Frederik Barfods Skole

